

TURÁN

A TURÁNI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA.

SZERKESZTIK:

Dr. BÁN ALADÁR

Dr. PRÖHLE VILMOS

FŐMUNKATÁRS: MARZSÓ LAJOS

TARTALOM: Márki Sándor: A turáni népek jelene és jövője. — Bán Aladár: Petőfi és a rokonnépek költészete. — Erdőbényei Németh József: A turáni népek mezőgazdasága. — Kisebbségi közlemények. — Irodalom. — Hírek. — Társasági ügyek.

Főbizományos: »Táltos« r.t., Budapest, IV., Irányi-utca 25. szám.

BUDAPEST

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: ORSZÁGHÁZA, VII. KAPU.

A kiadásért felelős: Dr. BÁN ALADÁR.

E kettős szám ára 400 korona.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal.
MÁRKI SÁNDOR: A turáni népek jelene és jövője	1
BÁN ALADÁR: Petőfi és a rokonnépek költészete	14
ERDŐBÉNYEI NÉMETH JÓZSEF: A turáni népek mezőgazdasága	25
KISEBB KÖZLEMÉNYEK:	
Aino Kallas Budapesten	41
A krimi tatárok helyzete és törekvései	44
IRODALOM:	
Petőfi finn nyelven	48
Ungarische Jahrbücher	49
Aperçu sur l'histoire la littérature et la politique de l'Azerbeidjan, par Adil Khan Ziatkhan. — Les républiques du Caucase, Georgie-Azer- beidjan. Par Edmond Hippeau	49
Tűzfészkek Ázsiában	51
HÍREK	55
TÁRSASÁGI ÜGYEK:	
Turáni előadások	64
A Turáni Társaság könyvtári és múzeum-bizottságának megalakulása	70
Új tagok	71
A vidéki tagtársainkhoz	72

6
1923

521.457

1923 1-1

A turáni népek jelene és jövője.

Írta: Márki Sándor.

I.

A turáni népek jelenlegi helyzetéről és fejlődésének irányáról beszélni majdnem annyi, mint azt követelni, hogy feküdjünk le a földre és hallgassuk, hogy' nő a vetés. A földnek, mint a politikának mostani helyzete az, hogy emitt csupásár, amott csupa fagy; a vetés fejlődésének iránya pedig elképzelhető ugyan, de meg nem állapítható; most a fagy, tavasszal az árvíz, aratás ideje előtt kevéssel a forróság tönkretetheti. De úgy jöhet a sora, hogy szelid hó takarja be, tavaszi napfény szálba szökkenti, kedvező időjárás dús termésre készíti. Csakhogy a vetésnek ezt a növést, fejlődését földre feküdvé hallgatni és megfigyelni céltalan és nevetséges türelemmel járna. Ilyenformán vagyunk a turáni népek újjászületésével is. Ázsiának és Európának minden pusztája nem egyformán alkalmas a turáni gondolat magvának befogadására, de ha mind egyaránt alkalmas volna is, csak évtizedek múlva válik el, a mag hoz-e jó gyümölcsöt. Nem tehetünk úgy, mint a gyermek, aki a virágcserépébe ültetett magot egy óra múlva kikaparja, hogy megnézze, csirázik-e már, s visszadugva, megint egy óra múlva csodálkozik, hogy zöld hajtását még mindig nem látja.

A turáni népek mostani helyzetében az a legfontosabb, hogy együvé tartozásuk érzületének és gondolatának magva immár a szántásba került, a valahára itten-ottan feltört földbe, amely századokon át parlagon hevert, senkinek sem adott termést.

A földön ma, a legutóbbi békekötések óta, a turániak nyole külön államban csoportosulnak. Ebből négy (Bulgária,

Magyarország, Észt- és Finnország) Európában, négy pedig (Törökország, Japánország, Korea, Kína) Ázsiában több mint 13 millió négyzetkilométeren terül el. Az 55 millió km² terjedelmű Euráziának egynegyede tehát turáni föld. Még többet jelent ennél, hogy ebben a nyolc turáni országban együttvéve 433 millió ember él, vagyis Eurázia lakosságának majdnem egyharmada s ez a népség, csekély kivétellel, tisztán turáni. Fajuk jellegét még az elszlávosodott bolgárok sem veszítették el egészen. De ha, szigorúan reális alapon, őket kikapcsoljuk is a turáni népek sorából, a számok aránya akkor sem változik, mert ahány bolgár él Bulgáriában, ugyanannyi magyart hajtottak más népek igájába; Oroszországban pedig még sok millió turáni várja felszabadulását. Sok ezren tanuskodhatnak erről fiaink és testvéreink közül, kik onnan, szomorú hadifogságukból, most nemrégén jöttek haza. Ezt a nyolc országot egymástól a szláv imperializmus óceánja választja el; s ha ebben az óceánban utóbb nagy szigetek támadtak is, a turáni szabad népek rajta keresztül még mindig csak igen nagy kockázatokkal találhatják meg az egymáshoz vezető utat. Egysülésüktől, a „sárga veszedelem“ megjelenésétől ijedezni még igazán nagyon korai dolog.

Nyugat és Kelet turánjai közt politikai súly tekintetében egyébként is nagy a különbség. A bolgár ma már csak történelmében őrzi a fajhoz való tartozása tudatát s amúgy is elszlávosodva, a pánszlávizmus újjászületésétől várja feltámasztását. Hova lettek a testvériségnek azok a vérforraló szavai, amelyeket a legutóbbi világháborúban először találkozó bolgár és magyar huszárok váltottak egymással!? A magyarságról D. M. Morrah oxfordi történettanár csak néhány hete mondta, hogy benne olyan népet ösmert meg, amely ma már talán egyetlen nemzete Európának, melynek van érzése és érzéke a nemesebb erények és általában a magasabbrendű emberek iránt; és hogy a magyarság az etika legjobb értelmében magasabbrendű nép. Ezzel a tulajdonsággal bizonyosan értékes tagja volna a faji alapon való újabb népcsoportosulásnak; de mint hatszáz esztendeig a középkorban, most is csak saját erejével keresheti a rettenetes sorsából való kibontako-

zás módját. A turániak új államai, Ész- és Finnország, az első berendezkedések nagy nehézségei közt sem foglalkoznak csupán önmagukkal, de területük és számuk kicsinységénél, politikai helyzetük bizonytalanságánál fogva európai rideg érdekeiket nem áldozhatják fel rokoni meleg érzésüknek, amellyel pl. Petőfit ünnepelték.

Törökország az egész világgal szemben önmaga vette kezébe a sorsát. Kemál basa a sévresi béke égbekiáltó igazságtalanságaival szemben megtagadta saját kormánya iránt az engedelmisséget, a meg nem alkuvó nemzeti párt s a felkelő sereg élére állt, amiért ugyan halálra ítélték; de a halálra ítélt nemzetet a görög sereg elkergetésével megszabadította szegénétől s a világ elé a békeszerződés revíziójának követelésével lépett. Mint Magyarország alkotmányát 1867-ben gróf Andrássy Gyula, Törökország területi épségét 1922-ben Kemál basa a bitófa tövéből előlépve igyekezett megmenteni; és az ilyen kísértetjárások a rosszlelkiismeretű diplomatákat egy kissé mindig babonásokká teszik és megborzasztják. Legnagyobb erejük abban állt, hogy semmivel sem kívántak többet, mint amennyi nemzetüket feltétlenül megillette; és abban, hogy mialatt a mult jogainak tiszteletben tartását követelték, egész őszintén megfogadták, hogy az új idők követelményeihez is alkalmazkodnak. Törökország ezt egy század alatt már négyszer megfogadta; mindenkor Európa tartotta vissza attól, hogy fogadalmát teljesítse. A mindennapi életben ennyit ér az önmagáról való rendelkezés jogának nagyhangú emlegetése. De Törökország ebben a pillanatban nem is mutatkozik hajlandónak arra, hogy ehhez a kétségtelen jogához másoktól kérjen engedelmet.

Ezt, csodálatosképen, a szélső Kelet turáni államai sem tették s a világnak mégis bele kellett nyugodnia abba, ahogy saját sorsukról intézkedtek. Az utóbbi nyolevan esztendőben erkölesi tekintetben bizonyára nem *Kína* húzta a rövidebbet azokban a háborúkban és politikai ellentétekben, amelyek Európával összeütközésbe hozták. Hiszen a kínaiaknak mégis csak igazságuk volt abban, hogy az angolokat az ópiumháborúban kikergették, mert népük megmérgezését rideg

nyereségvágyból meg nem engedhették. Amint mégis megengedték nekik a pekingi békében, hogy betegyék a lábukat Kínába, a hálás európaiak azonnal megkezdték Kína feldarabolását, Franciaország Hátsó-Indiával, Oroszország Turkesztánnal. Hogy Mandzsúriát, Koreát, Japánt hasonló sors ne érje, Japán maga nyomult Kína ellen. Csatadalában azt hirdette, hogy „Kína az az ország, hol a multban sok bölcsesség volt: az idők folytán azonban visszafejlődött. Büszkén nevezi magát az ég birodalmának, pedig szíve barbár és minden istenivel ellenkezik. Míg tudatlansága el nem tűnik, addig Kelet ege mindig sötét marad. Itt az idő, hogy a felkelő nap országának zászlait a kínai falra kitűzzük és Peking sötétségét eloszlassuk. Ez a mi dicső országunk hivatása; mert mi vagyunk a felkelő nap országa“.

Ez annak nyílt bejelentése, hogy Japán Kínának, sőt az egész Ázsiának vezetője akar lenni. Mikor a japániak még 1895-ben Kínát Korea odahagyására kényszerítették, s már Peking alatt álltak, az európaiak, kik idáig gyarmatként kezelték Ázsiát, csodálkozva látták, hogy pár év alatt a szélső Keleten új mongol katonai hatalom keletkezett, amely, ha csakugyan győz, Ázsiában és a Csendes-óceánban elfoglalt helyzetüket megronthatja. De ezen a területen Japán nemcsak Európával, hanem Kínával sem akart osztozkodni, pedig ennek a századnak első esztendejében a mennyei birodalom Japántól éppen ennek *ázsiai lelkére* hivatkozva kért segítséget az idegenek ellen. A testvérnép gyámkodásánál még az oroszokét is nyugodtabban tűrte; mert az ázsiai lélek még nem nyilatkozott meg: közös érdekeinek felismerésére Ázsiát még nevelni, tanítani kellett. Nagyon távol állottak a japániak attól, hogy Attila, Temudsin vagy Tamerlán ázsiai lelkét leheljék bele Európába; de az európaiak közül voltak már is, köztük elsősorban II. Vilmos német császár, kik ennek a nemkeresztény mongol nagyhatalomnak fölemelkedésében a kereszténység és az indogermánok, az egész nyugati műveltség nyílt veszedelmét látták.

A XX. században a legszélsőbb Kelet csakugyan öt nagy

meglepetéssel szolgált a világnak. Az első volt, hogy a kis Japán a nagy Oroszország ellen a csatatéren éppoly vitézül, de a békekötésben (1905 szeptember 4) bölcsebb mérséklettel védelmezte meg hazája és Ázsia érdekeit, mint egykor a kis Görögország a nagy Perzsia ellen a maga és Európa szabadságát. A második, hogy a Csendes-óceánon véget vetvén Oroszország tengeri hatalmának, áttért arra a kereskedelmi politikára, melynek célja — elsősorban az amerikaiakkal szemben — a Csendes-óceán kereskedelmi hegemoniájának megszerzése. A harmadik, hogy Cso-szen néven Korea (1910) Japán tartománya lett, s ezzel a felkelő nap országa magának Ázsiának szárazföldjén megkezdte a turániak egyesítésének beláthatatlan végű nagy munkáját. A negyedik, hogy a teljes megmerevülés hírében álló Kína mégis jelét adta példátlan állami rugalmasságának, mert 1912 februárius 12-én négyezer esztendő s monarchiából egyetlenegy napon köztársasággá alakult át; vagyis — ahogy Yuansikkai miniszter üdvözölte a köztársaság első elnökét, Sunjatsent — „a monarchia örökre megszűnt, a köztársaság örökké fog élni“. Az ötödik meglepetés pedig az volt, hogy gazdasági tekintetben Japán az orosz háború óta olyan fejlődést tanúsított, amilyennel Európának és Amerikának egyetlenegy más országa sem dicsekedhetik. Az Ázsiai Egyesült-Államokat pedig, a turáni népek szövetségét ilyen gazdasági megalapozás nélkül megalkotni nem lehet. Sőt nem lehet a vallási és erkölcsi felfogások ellentéteinek kiegyenlítése nélkül sem. Egy japáni herceg már élére állt annak a keletázsiai közművelődési szövetségnek, amely azóta munkásságát Hátsó-Indiára is kiterjesztette. Sőt foglalkozni kezdtek az *egységes keletázsiai vallás* gondolatával is.

Minden turáni népnek úgyszólván más vallása van. Európában a bolgár görögkeleti, a magyar római katolikus és protestáns, az észt és a finn ágostai hitvallású keresztény. Ázsia turáni népeinek vallásai sokkal ellentétesebbek s legalább is oly fontosak, mint a politikai hatóerők, amelyek a széttagolt faj egyesítésére, vagy legalább egymáshoz közelebb hozatalára használhatók. Kissé tehát foglalkoznunk kell velük.

II.

A mohamedán világra nézve a turáni népeknek négyszer volt korszakalkotó befolyásuk. *Először* 1055-ben, mikor, fél-századdal azután, hogy Seldsuk bokharai törökjei az iszlámra tértek, Kaim bagdadi kalifa világi uralmának véget vetettek s a kalifát csupán egyházi fejedelemnek hagyták meg. *Másodszor* 1258-ban, mikor Hulagu mongol kán Damaszkusz feldúlásakor Al-Musztá'szim kalifát meggyilkoltatta s az Abbaszok házából való utódait Kairóba való menekülésre kényszerítette, hol azonban a mameluk uralkodókkal szemben szintén csak egyházfejedelmek lehettek. *Harmadszor* 1517-ben, mikor II. Szelim török szultán — a magyar követnek, Bélay Barnabásnak jelenlétében — diadallal vonult be Kairóba, onnan a kalifát, Abbasz családjából az utolsót, magával vitte Konstantinápolyba, minden jogáról lemondatta, vallásos hatalma jelvényeinek átadására kényszerítvén, önmagát tette meg kalifának. Megszüntette ilyképen a sémi araboknak azt az ezeresztendősi jogát, hogy kalifa valaki csak az arab Kurejs-törzsből lehessen, de viszont 462 esztendei szünet után a kalifa egyházi hatalmát újból egyesítette a világgal s így azt a világraszóló tekintélyt, amelyet valaha a sémi arab birodalom a kalifák vezetése alatt élvezett, most a turáni török birodalomra szállította át; s 1541-től 1686-ig Európa már ugyancsak közelről, a budai Nagy Boldogasszony templomának minaret-jéről hallhatta a mu'ezzinnek napjában ötször Alláh imádasára hívó énekét. A szultánt az Ali családjához ragaszkodó árja perzsák és a Kurejs törzséből való serif alatt élő marokkói arabok bitorlónak tekintették ugyan, de a mu'ezzinnek vontattott éneke Alláhon kívül az ő világi hatalmát is dicsőítette a Gibraltártól a Gangesig. Ez a hang azonban harmadfélszázad óta Európában mindinkább halkult, s már Konstantinápolyban sem zengett egész üdeségében. A próféta sötétzöld zászlaját először — 1595-ben hazánkban utoljára — 1914 november 12-én Oroszország ellen bontották ki, hogy a hit és a birodalom végső, elszánt védelmére lelkesítsenek vele minden mohamedánt. Hanem maga a szent háború, a dsihad, nem igen tart soká, csakhamar lecsihad s a török birodalom renaissanceát

most már senki sem annak, hanem a nemzeti lelkesedésnek csodatevő hatásától várja. Így következett be 1922 novemberében a *negyedik* korszak, mikor az angorai nemzetgyűlés számúzta VI. Mehmed szultánt, ki egyúttal kalifa volt s kalifai hatalmát, a szultánitól elkülönítve, unokaöccsére, Abdul Medsidre ruházta. Joggal hiheti, hogy ha 1453-ban egy szultán pusztán világi hatalommal is beérhette, ugyanazzal mostan is megtarthatja Konstantinápolyt s ott nem történik meg, ami Damaszkuszban és Kairóban történt, hogy a kalifaságnak a világi hatalomtól való szétválasztása a birodalmat, a hazát idegen kézre juttatja. Olaszország lebeg szeme előtt, amely a római birodalom bukása óta sohasem volt olyan nagy, mint az egyházi és a világi hatalom kettéválasztása óta, bár ez is mélyen sértette a hívők érzületét.

Az egyszerű kalifa majdan szólhat-e olyan erővel a néphez, mint az utolsó kalifa-szultán, ki arra buzdította 1914-ben katonáit, gyermekeit, mutassák meg, hogy méltó utódai az ottomán hadaknak, melyek valaha megreszkettették az egész világot, hogy ne merjék többé háborgatni szent területüket és Hedsász szent földjét, hol az isteni Kaába és a próféta sírja van. Török hadvezér buzdíthatja-e ezentúl is a katonákat úgy, mint akkor Enver basa, a fővezér, hogy háromszáz-millió muzulmán imádkozik fegyvereik győzelméért; és hogy boldogok azok, kik előretörnek s a haza és a hit védelmében mint vértanuk esnek el?! A seik-ül-izlám szerint a kalifa még sohasem bontotta ki a szent háború zászlaját olyan formában, mint akkor; szerinte még a keresztes háborúk idején hirdetett szent háborúk sem hasonlíthatók össze a mostani szent feladat nagyságával. S erre visszhang gyanánt szólt Észak-Afrika francia gyarmataiban is a mohamedánok vezérének, Abdul Maliknak kijelentése, hogy a mohamedán csak akkor állhat el a szent háborútól, ha az elérte célját. Míg utolsó csepp vérüket ki nem ontják, addig nem teljesítették nagy kalifájuk parancsolatát.

Más turáni népek vallása, pl. a japániak shintoizmusa, nem alkalmas arra, hogy másfajta nemzetekre hasson. Igaz, hogy a vallás kérdésében megvan a rokonérzés, ha nem is maga az egység, akkora területen, mint Japánország és Kína

együttvéve, majdnem 12 millió km² területen másfélszer múlja felül Európát s 430 millió lakosuk lévén, valamivel népesebbek is. Több ezredéves történetükben az egyházi és a világi hatalom egymáshoz való viszonya sem volt egyforma. Kína császára ősidőktől fogva a sumir példaképnek, a patiszunak megfelelő papkirály, sőt annál is több, mert a menny fia lévén, nemzete nevében nemcsak áldozatokat mutatott be isteni őseinek, hanem maga is isteni tiszteletben részesült. De a nép mindig keveset törődött az égiekkel, a természetfölöttiekkel. Harmadfélezer esztendő óta vallásnak tekinti az erényt dicsőítő Lao-ce s az erkölcsre buzdító Kong-fu-ce filozófiáját s vagy az egyiket, vagy a másikat követte, pedig az istenség eszméjével egyik sem foglalkozott. Az idegen buddhizmus, iszlám és kereszténység sohasem tudta megváltoztatni a nép jellemét. Már egy XIV. századbéli keresztény hittérítő esodálkozva írt arról a „téves“ felfogásukról, hogy mindenki üdvözülhet a maga hite szerint s a meggyőződést szabadon kell követni. Ezt az állami életre is értették, azért csináltak annyi forradalmat. Mindebből azonban ugyancsak későn vonták le azt a következtetést, hogy nincs tehát szükségük sem egyházi, sem világi fejedelemre s a hatesztendős P'u-yi császárral elősmertették a köztársaságot, mely a vallásszabadságot s a császári ősök templomaiban és mauzóleumaiban szokásos áldozatok bemutatását biztosította.

Japánban szintén sokféle vallás, vagy inkább vallás-filozófiai irány volt; a legrégebbernek, a shintoizmusnak, mely azonban a gondolkodás szabadsága következtében maga is valami tíz felekezetre szakadt, egyházfejedelme a mikádó volt s az állam ezt a vallást követte hivatalosan. A világi hatalom élén 1603 óta a nagyvezér, a sogun állott. Azonban a gyermekifjú Mutsu Hito mikádó 1868-ban megtörte a sogunok hatalmát s 1869 februárius 13-án már mint valóságos császár, mint az egyház és az állam feje fogadta a külföldi követek üdvözlését. Vallásszabadságot adott népének s bár egyházfejedelemből lett császár, biztosabban számított annak nemzeti, mint vallási érzületére. Oly tősgyökeres reformátor volt, mint a mi Szent Istvánunk, aki azonban mégis többet mert nála, mert

az ősi magyar hit helyébe a kereszténység behozatalával újat adott nemzetének, míg Mutsu Hito hű maradt ősei hitéhez; 1905-ben az orosz béke megkötésekor az Ise templomában mint mikádó állott meg az isteni tükör előtt, melyben őseinek lelkét kellett látnia; és császári háza alapítójának jelentést tett, hogy hazafias kötelességét ő is teljesítette, a háborút szerencsésen befejezte. Halála (1912) után őt magát is majdnem isteni tiszteletben részesítették. Ő „isteni“, István király „szent“; a nép így hódol haláluk után azoknak, kik merész kezekkel nyúlnak sorsához, hogy azt boldoggá és dicsőségesse tegyék. Utóda, Joso Hito, a császári koronáztatáskor büszkén hivatkozott uralkodóházának dicsőséges történetére annak isteni eredetétől fogva maig, „mikor — úgymond — a birodalom oly jellegget öltött, melynek a föld kerekiségén nincsen párja“.

Japán és Kína filozofáló vallása, a török népek mohamedánizmusa és az európai turáni töredékek kereszténysége azok az adott erők, amelyek a turániak egymáshoz való közeledése szempontjából a politikaiak, erkölcsiek, közművelődésiek és gazdaságiak mellett szóba jöhetnek. Cuzuki Kenzó japáni főhadnagy mondta Szibériában egy magyar hadifoglynak, Banner Benedek volt tanítványomnak, ki érdekes könyvet írt tapasztalatairól, hogy köztük a kereszténység terjed, nagyon terjed. A japániakra az ősrégi vallás olyan terheket ró, hogy másra azután rá sem érnek. Akármilyen sürgős a dolguk egy nagy városban, illik, hogy bemenjenek s egyet fohászokodjanak minden templomban, mely útjukba esik; különben meg sem nyugtathatnák lelkiismeretüket. Meg is nyugtatják, de már annyi időt mulasztottak, hogy el sem végezhetik dolgukat, amiért éppen a városba indultak. Vagy vallásosak maradnak tehát, vagy sohasem lesznek modern üzletemberek. „Mint hogy az élet — mondta a főhadnagy — egyre jobban pezseg, ahogy az egyre intenzivebb kereskedelem, ipar, mezőgazdaság mindig többet és többet kíván az embertől, a lelkiismeretes ember mindinkább megbarátkozik azzal a gondolattal, hogy felvegyen olyan vallást, melynek az istene kisebb igényű és versenyfutásra több időt enged a híveinek. De meg könnyebb is átvenni valami újat *egyszerre*, mint

részletekben szabadulni olyan megrögzött szokások alól, amelyek száz meg száz nemzedékben vérré váltak.“

Ezer esztendővel ezelőtt, hasonló okoskodás következtében, Európában egyszerre egész pogány országok tértek át a kereszténységre s az egyház a térítő királyokat most már a szentek sorában tiszteli. Elképzelhető-e, hogy Josó Hito vagy valamelyik utóda Japánban olyasmit tegyen, mint Magyarországon Szent István tett a kereszténység föl vételével? Annyi bizonyos, hogy Japán az erős és Európát gyakran meglepő elhatározások országa s hogy a kereszténységnek, Nagy-britannia és Amerika után, máris ott van a legtöbb felekezete. A városok keresztényies szelleme a műveltség és a modern gazdasági berendezkedés egyik fokmérője. Kínában már több mint félezer esztendeje apostoloskodott magyar hittérítő, a budai Escandelinus Máté, ma is folyik a missziók nagy munkája, de még csak néhány ezer ember érzi szívében azt az igazságot, amit négyszáz milliónál többnek kellene éreznie. De Kínában tíz-tizenöt esztendővel ezelőtt ki gondolt még köztársaságra? S ha a vallásnál régibb államforma néhány perc alatt megváltozhatott, valóban képtelenség-e a már félezer esztendő óta előkészített kereszténység felvételére gondolni? Kiváltképen pedig akkor, ha ez Nyugat felé a politikai és a gazdasági felsőbbség útját egyengetheti?

Majdnem hatszáz esztendővel ezelőtt a törököket is politikai, katonai és gazdasági érdekek vették reá, hogy pogányokból mohamedánokká, sőt kétszáz esztendő múlva a vallásos élet vezetői legyenek. Még most is azok, mikor — alig néhány hete s még nem lehet tudni, maradandóan-e — ezt a vezetést a politikai vezetéstől különválasztották. Mindamellettt bajossabban képzelhető el, hogy a török most már a legnagyobb politikai és gazdasági kényszerűség hatása alatt is szakítani tudna és akarna vallásával, melynek annyi vértanút adott. A legnyugatibb keresztény turániak valamikor még egy templomban dicsérhetik az Urat a legkeletiebbekkel, de a török még akkor is azt mondja nekik, amit a hódoltság idején a magyar keresztényeknek mondott, hogy „legyen nektek a ti bolond szokásaitok szerint“.

Különben is Kelet és Nyugat közt a vallási eszmék lakatlan vagy gyöngén népesített földek fölött úgy sikamlanak át, mint a villámszikrák Marconi drótnélküli táviróján: hozzák, viszik a gondolatokat a meghatározott állomásokra, de több ezer kilométeres útjukban más helyeken csak nagy kivételképen fogják fel őket. Az útbaeső görögkeletiek és a samánokból lett álkeresztények a közeledést kereső más kereszténység terjedésével nem törődnek. Pedig ez és a politikai terjeszkedés csak az ő rovásukra történhetik.

III.

Minden egészen máskép lesz, ha az északi szélesség 40—50. foka közt a keletmandzsúriai Tatórhegységtől a Kárpátokig és a Balkánig 8000 kilométeres barázdák hasítják végig a földet s beléjük azt a jó acélos búzát vetik mindenütt, aminek ma csak Kína és Magyarország a hazája. Ha a természet gazdagságát okosan használva, mostohaságát pedig megfeszített munkával legyőzve, ezen a nyolcezer kilométer hosszú szántáson megindul a rendszeres termelés, az ősturániak földművelési és gazdasági eljárásának újralesztésével, ez a terület lesz Eurázia magtára s akkor az Úr imádságában senki sem kéri hiában a mindennapi kenyeret. Akik ezt a Pekingtől Budapestig érő barázdát túlságosan hosszúnak s a turáni mezőgazdaság általánosítását a jövő század regényébe vagy még oda sem valónak találják; és mindazok, kik a turáni népeket, mivel őshazáikban többé-kevésbé még mindig begubózva várják kirepülésük idejét, a világot átfogó eszmék megadására vagy akár csak elsajátítására is képteleneknek hiszik, — azok csak higgyjenek továbbra is a jelen század regényírójában, Gorkij Maximban, aki alig egy esztendeje írta le azt a vélekedését, hogy a mai politikusok mentora a Dsingisz kán, Temudsin, ki pompásan foglalta össze a kegyetlenség esztétáinak lélektanát. Ez a mongol, kit Gorkij Maxim gyilkosnak nevez, azt mondta: Az ember csak akkor lehet igazán boldog, csak akkor érezheti jól magát, ha forradalma-

kat nyom el, hódíthat, az ellenség minden birtokára ráteheti a kezét és ha a család tagjai zokognak, sírnak, fogaikat csikor- gatják. Az orosz író arról győződött meg, hogy ha az emberi élet ezen pusztítója erről az elvről annak idején könyvet ír, akkor ez a könyv ma rendkívül népszerű volna — Európában. Én azonban arról vagyok meggyőződve, hogy könyvének Ázsiában ez idő szerint kevés keletje volna. Nem is a Korán- nal, nem is Kong-fu-ce könyveivel, nem Attila, Temudsin és Tamerlan fegyvereivel jönnek, ha jönnek, hanem Kelet és Nyugat világnézetének kiegyenlítésével, Kelet szellemi és anyagi kincseinek cserében ajánlott halmazával, s azzal az erős faji, nemzeti és egyéni tudattal, mely másoknak sérelme nélkül illeszkedik be az emberiség *megtisztított* fogalmába.

Helyzetük azt követeli, hogy fenyegetett vagy már el is rabolt szabadságukat, területüket megvédjék; jövő feladatuk pedig az, hogy régtől heverő anyagi és szellemi értékeikkel az emberiség mélyen sülyedt színvonalát fölemeljék. A turkui finn és svéd egyetemek Petőfi-ünnepén Väisälä egye- temi tanár megkérdezte, a finneknek van-e rá okuk, hogy büszkék legyenek rokonaikra? S azt felelte, hogy van, még pedig nagyon is sok. Mindenekelőtt — úgymond — a magyar nemzetre büszkék, amelynek műveltsége legnagyobb az összes finn-ugor népeké közt. Hiszen „a tudomány minden ágában találkozunk világhírű magyar nevekkal; a magyar irodalom termékeit az egész világon olvassák, a magyar zenében a világ minden művelt országában gyönyörködnek. Finnországi ki- állításon nyílt alkalmuk megismerni a magyar képzőművészet magas fejlettségét. Szívük hangosan dobogott, mikor a világ- háború alatt hallották, hogy a magyar katona a középponti hatalmak minden népének seregei közt első helyen állt“.

„Dolgozni akarunk — mondta nemrégiben *Abdul Rahim* bej is —, de hogy sikerrel dolgozzunk, kezünket ki kell szaba- dítani a bilincsekből. Helyzetünket az egész világon csak ma- gyar testvéreink érthetik meg és baráti jobbunkat a szoros gyűrűn keresztül legelső sorban feléjük nyújtjuk. Az az igazi barát, ki szóval és tettel a veszedelemben is helytáll.“ Bizo- nyára, az az igazi barát. S ilyen igazi barátnak figyelmezte-

tése gyanánt hangzik felénk *Mahmud* basának az a mondása, hogy nagy hiba volna, ha még mindig lekicsinyelnék azt az erőt, amelyet a *nemzeti* Törökország képvisel. Ezt a magyarok tehetnék legkevesebb joggal; mert a török példa bizonyos erkölcsi erőt is jelent Magyarországra nézve, nevezetesen abban a tekintetben, hogy a békeszerződések nagyon múlt természetűek.

Petőfi és a rokonnépek költészete.¹

Írta: **Bán Aladár.**

Petőfi tüneményes alakja hódítva vonul végig nemcsak Európa, hanem — bátran mondhatjuk — az egész világ szellemi életén s mindenütt fényt áraszt porbatiprott nemzetére. Mi, a magyar néplélek kincstárosai, nem engedhetjük e nagy évfordulót nyomtalanul elröppenni fölöttünk; hisz Petőfi lelke valódi tárháza mindannak, ami népünket legszebb oldaláról jellemzi: a költészet iránti szeretet és tehetség jegyében.

Márki Sándor, a magyar léleknek e megértő bűvára, a Turán legutóbbi számába intuícióban gazdag cikket írt Petőfi ősturáni lelkéről, kimutatván, hogy e nagy költő alkotásaiban a rokon népeket jellemző lelkeség mily találóan nyilvánul. Mi, mai szerény megemlékezésünkben nem kívánunk ily szédítően tág mezőt áttekinteni; megelégszünk azzal, ha Petőfi költészetének népiességére igyekszünk pár sugarat vetni a velünk közelebbi rokonságban álló népek folklór-hagyományainak világánál.

Petőfinek lírai és epikai alkotásaiban egyaránt dús folyamként hömpölyög a népköltés termékenyítő áradata. Gyermekek- és ifjúkora oly környezetben folyt le, amelyben a népköltés mindennapi szellemi táplálék s az ő fogékony lelke önként megnyílt annak egyszerű s mégis oly mélyenjáró szépségei előtt.

Petőfi kisebb költeményeinél a népiesség népdalaiban s népdalszerű genréképeiben nyilatkozik. Hogy ezekre nézve véleményt kockáztassunk, szükséges, hogy először a magyar népdalról mondjunk valamit.

---

¹ Előadás a Magyar Néprajzi Társaság 1923. évi közgyűlésén.

A magyar népköltési gyűjteményekkel való foglalkozásom közben régen az a meggyőződés vert bennem gyökeret, hogy a magyar népköltészetben, éppúgy, mint a magyar nép anthropológiai mivoltában két típus különböztethető meg. Herman Ottó vizsgálódásai szerint népünkben finn-ugor, közelebről ugor és törökös egyedek vannak kisebb-nagyobb tömegben. E kiváló tudósunk igen helyesen mutatott rá anthropológiai vizsgálódásaink kiinduló pontjára. Amit ő a magyarság testi tulajdonságaira nézve megállapított, bizonyos mértékben ugyanazt mondhatjuk annak szellemi tulajdonságaira, különösen a népköltés termékeire.

Népünk verses alkotásait szemügyre véve, két élesen elütő típust találunk. Az egyik csoportba tartoznak azon dalok, amelyek túlnyomó részben egyetlen négysoros versszakból állanak. Ha több versszak van is, e szakok nincsenek szorosan egymáshoz fűzve, nem alkotnak szerves egészet, hanem mozaikszerű, laza sorozatban követik egymást; tulajdonképen mindegyikük egy-egy önálló dalocska. Oly általános típus ez, hogy példák idézése fölösleges. — A másik típushoz tartoznak a szakozatlan, hosszabb költemények, melyek egy-egy gondolatot, érzést vagy helyzetet nyugodtabban, kimerítőbben rajzolnak. Amazok stílusa virágos, könnyed, kifejezésmódja rövides, csattanós, rendszeren kitűnően jellemeznek egy-egy érzést, lelkiállapotot gyakran egy-egy helyzetnek epikai rajzával. Mint pl. e remek kis népdal:

Megérem még azt az időt,
Sírva mégysz el házunk előtt,
Megöleled kapunk fáját —
Úgy siratod a gazdáját!

Az effajta daloknak nagyrésze a vers tulajdonképi tárgyával csak távolabbi összefüggésben álló természeti képpel vagy valami egyéb jelenség, szokás említésével kezdődik.

A második típushoz tartozó költemények előadása egyszerűbb, kevésbé virágos, de elmélyedőbb, részletezőbb; szerkezetük szorosabb, következetesebb. Ilyenek a székely

népballadák s Kálmány Lajos Szeged népe című gyűjteményében levő „Balladák és rokonneműek“.

A finn-ugor népek költészetének termékeit szintén e két típus alá sorozhatjuk. Az első típushoz tartoznak a *cseremisiz* és *votják* dalok. A cseremisiz népdalok a finn Genetz Árvid és Porkka Volmár, a votjákok pedig Munkácsi Bernát gyűjteményeiben olvashatók. Akárcsak magyar nótákat olvasnánk; mint pl. e cseremisiz dalok:

Reggel, mikor fölébredtem,
A kapuba kisiettem,
Dalolgatva kisiettem
S a rózsám beeresztettem.

Vagy:

Ne lépj be az udvarunkba,
Fecske rakott ottan fészket.
Ne nézz bele a szemembe,
Nem születtem én tenéked.

Halljunk két votják nótát is:

A mezőn cseresznyefa,
Teli minden ága.
Ennek a kis leánynak
Sok a hozománya.

Egy másik:

Ha kocsin mégy, két lóval járj,
Legyen rajtuk rezes kantár;
Ha házasodsz, szép lányt végy el
S legyen marka tele pénzzel.

Ha e dalokat egybevetjük a többi finn-ugor népek hami-sítatlan népdalaival, azt találjuk, hogy azoktól élesen különböznek. Honnan került e daltípus az említett két néphez? A közvetlenül mellettük, sőt itt-ott közöttük lakó két török-

fajú néptől: a baskirtól és a csuvasról. A baskir dalokat Pröhle Vilmos s a csuvasokat Mészáros Gyula gyűjteményéből ismerjük. Mindkét nép dalai ily rövid, csattanós, egyetlen négyesoros strófából álló versek. Igen jellemzők e csuvas dalocskák:

Piros alma a kertben,
Kert gyönyörúsége.
Szőke lány a faluban,
Falu szépek szépe.

Vagy:

Akkor szép a falu, ha
Magas a sövénye.
Akkor szép a ház, ha benn'
Egyet ért a népe.

S honnan került finn-ugor eredetű népünkhöz e daltípus? Minden valószínűség szerint az említett két török törzstől, melyekkel a nyelvtudomány bizonyosága szerint a honfoglalás előtt érintkezésben állt, közvetlenül mellettük, sőt tán közöttük lakott. Az, hogy az oroszoknál is akadnak hasonló típusú dalok, nem rontja le állításunkat, hisz általánosan ismert tény, hogy az oroszok nagyon sok ethnográfiai, főképp folklorisztikus elemet vettek át e török törzsektől. A votják-csere-misz és a magyar népdalok e rokonsága tehát a honfoglalás előtti együttélés emléke.

A másik népdaltípust teljes tisztaságában megtaláljuk a mordvinoknál, finneknél, észteknél s a vogul-osztják népnél, mint erről bárki meggyőződhetik a magyar fordításban megjelent bő szemelvényekből: e sorok írójának az Egyetemes Irodalomtörténet IV. kötetében és a Kanteletárban s néhai Versényi Györgynek az Egyetemes Phil. Közlöny VI. évfolyamában közölt fordításaiból.

Mondhatná fenti állításainkra valaki, hogy az első daltípus kifejlődése egybefügg azzal a ténnyel, hogy e rövid, virágos kis dalokat a szó szoros értelmében dalolták zene-kísérettel mellett s innen ered e kerekded, kiszabott, hogy úgy

mondjuk, anakreoni szerkezetük. Erre megjegyezzük, hogy a második típushoz tartozókat szintén zenekíséret mellett dalolták. Csakhogy, míg az előbbieket a török népeknél dívó kobuz nevű hegedűféle hangszer kíséretében, az utóbbiakat a finn-ugoroknál szokásos ősi citera hangjai mellett. E hangszerek ősi használatát bizonyítja az, hogy a samánizmussal egybefüggő rituális poézis szintén e megoszlást mutatja. A török-tatár törzsek a kobuznak nevezett vonós hangszer dallamával, a finn-ugor népek a dob és citera, „húrosfa“ ütemével és pengésével idézték elő a samáni réületet.

Kérdezzük most már, a fentebb ismertetett típusok melyikét ismerjük fel Petőfi népies költeményeiben, főleg népdalaiban? Erre könnyen megfelelhetünk: kizárólag az elsőt: a rövides, strófyszerkezetű daltípust. Petőfi izgékony, élénk, nótakedvelő lelkének csakis ez a típus felelt meg, mely a cigányzene közvetítésével népünkönél is túlnyomó kedveltségre jutott s a másik, ősi s a finn-ugor természetnek megfelelőbb nyugodtabb, higgadtabb, kevésbbé virágos típust majdnem teljesen háttérbe szorította. Petőfi dalai között többet találunk, mely abban is megegyezik a törökös típusú magyar népdallal, hogy az érzelmet nem elvontan, hanem egy-egy képben, néha cselekvésben fejezi ki. Horváth János kitűnő Petőfi-könyvében ezt genre-tehetségnek nevezi. Ez a genreszerűség bizonyos fokban megvan minden népnél, mert hisz a nép mindig jobban szereti a konkrét kifejezést az elvontnál. Mindazáltal lényeges különbség van a tárgyalt kétféle típusú népdalok közt e tekintetben is. A törökös típusban — a dal rövideége miatt — a genre-kép vázlatos, csak egyetlen vonásból áll, míg a finn-ugoros jellegűnél a kép több vonásból gondosan megrajzolt kompozícióvá szélesedik — mégis, az egy vonás tán kifejezőbb, mint a gondos kidolgozású rajz. Állítsunk ide két dalt illusztrálásul. A magyar leány így fejezi ki kedvese szerelmét:

Nagy az én rózsám ereje,
 Kilenc pandur sem bír vele,
 De ha az én szavam hallja,
 Sírva borul az asztalra!

A finn leány saját szerelmét kedvese iránt e sok esztétikustól magasztalt dalban mondja el:

A VARÓ LEANY.¹

Oh csak jönne a kedvesem,
Közelgetne szerelmesem,
Megérezném én a jöttét,
Megsejteném közeledtét,
Akármilyen messze járna,
Ezer lépés távolságra.
Oda szállnék felhőképben,
Mint a füst a röpke szélben,
Mint a szikra, hogyha pattan,
Fürge lángnál is gyorsabban.
Elé futnék vidám dallal,
Csókra készítő szomjas ajkkal.
Kígyó volna bár kezébe',
Kezet fognék mégis véle;
Méreg volna bár az ajkán,
Ezerszer is megcsókolnám,
Ráborulnék a vállára,
Bár ott vón a halál árnya,
Ide zárnám a szívemre,
Bárha teste vért csepegne.

De nem véres az én kincsem,
A kebelén kígyó sincsen,
Nem ül rajt' a zord halál sem.

Tele van az ajka mézzel,
Piros arca édességgel,
Szép virágszál a termete,
Rózsalevél a két keze!

Petőfi dalai inkább az első kis dalhoz hasonlítanak, mint a Herdertől is magasztalt finn dalhoz. A magyar népdalok

¹ L. Kanteletar, a finn népköltés gyöngyei. Budapest. Ford.: Bán Aladár. 1902. Ezt a népdalt a XVIII. század végén jegyezték föl. 1799-ben az olasz *Acerbi* angol és francia nyelvre fordította s 1810-ben *Goethe* németre, körülbelül 100 nyelvre van már lefordítva (lásd Kalevala—Seuran vuosikirja, I. 108—109. l.)

szépségei még nem találtak kellő méltatásra sem itthon, sem a külföldön.

Petőfi hosszabb elbeszélő művei között a legremekebb s egyúttal a legnépiesebb a János vitéz, mely korszakot alkot a magyar epikában. A huszonegyéves ifjú ebben oly próbáját adta epikai tehetségének, mely arra a föltevésre jogosít, hogy ő az elbeszélő-költészetben is elsőrangú mesterré vált volna, ha megérte volna az epikai alkotások korát, a lehiggadt férfikort. „Egy 26 éves, fölemelő szépségű élet omlott össze félhónappal Világos előtt — írja Horváth János. — Erkölcseileg ép, egész, befejezett élet. De a lant, melytől 48 végén oly szent fájdalommal búcsúzott, korántsem „adta ki’ mindazt a gazdagságot, ami benne volt.“ (I. m. 504. l.) Bebizonyított igazság, hogy Arany János az ő példáján indulva hagyta el azt az utat, melyet pályája kezdetén járni kezdett, a hagyományos klasszikai éposz művelését. Még a ritmusban is észrevehetjük a János vitéz hatását Arany műveiben és pedig sajtászerű, hogy nem annyira a Toldiban, mint inkább Arany egyik későbbi művében, a Buda halálában. Értjük ezen a hangsúlyos verselés egybeolvasztását az időmértékessel. Így pl. igen gyakori Petőfinél, úgy mint Aranynál a choriambusok alkalmazása, valamint a verssor végének hexameteres lebegése, mint:

Ne lássa a leány, hogy |könnye ki |csordult. (IV.)

Kukorica Jancsi föl |kapta su |báját. (II.)

Ragyogott keleten a | tarka szí |várvány. (V.)

Nem célunk most Petőfi költészetével esztétikai szempontból foglalkozni, csupán egy kérdésre térünk ki itt. Szinte meggyökeresedett már az irodalomban az a vélemény, hogy Petőfi nagy volt lírikusnak, de gyöngé epikusnak. Ezt az állítást azzal okolják meg, hogy elbeszélő műveiben is lírikus marad, szabad folyást enged alanyiségának. Nem tagadhatjuk, hogy némely művében ez csakugyan így van. Epikai alkotásainak azonban egy jelentékeny részében — köztük épp a János vitézben is — alanyiséga épp oly módon nyilatkozik, amely nemhogy hátrányára, hanem épp ellenkezőleg, előnyére

szolgál az epikumnak. Ez a líraiság ugyanis abban jut kifejezésre, hogy a költő főhőse és tárgya iránt lelkesül s szeretettel, rajongással beszél róla, mint a népénekes. Csupán az olyan alanyi részletek válnak ártalmára az elbeszélésnek, melyekben a költő kizökkenve a mesélésből, magamagáról, a saját egyéni érzelmeiről és gondolatairól beszél.

A folkloristának igen sok dolgot adna, ha a János vitéz népköltési motívumait alapos vizsgálódás alá venné. E téren a modern mesekutatás szempontjából első számbavehető kísérlet Elek Oszkárnak „Petőfi Sándor János vitéze és a népmesék” című dolgozata az Ethnographia 1916. évi folyamában. Elek Oszkár bő készlettel dolgozik, de a munkának csak első részét végezte el. Kimutatta, hogy a János vitéz összes csodás elemei megvannak a nemzetközi mesekincsben — konkrétumot azonban keveset nyújt. A jövő kutatás feladata ezeket a motívumokat rendszeres vizsgálat tárgyává tenni, főképp a kiskunsági néphagyományok figyelembevételével, mert bizonyos, hogy e csodálatos költeményben Petőfi gyermekkori emlékeinek visszhangja csendül meg.

Magam részéről ez alkalommal a János vitéz szerkezetét óhajtom szóvátenni.

Kalmár Elek volt az első, aki a Phil. Közlöny XVII. évfolyamában megjelent dolgozatában („Petőfi János vitézének népies elemei”) rámutatott arra, hogy Iluska halála után János vitézben új történet indul meg, s így e költemény az összerakó szerkezetű elbeszélésekhez tartozik. Igen helyesen állapítja meg a szerző, hogy az ilyfajta szerkezet nagyon gyakori a magyar népmesékben, példáit népköltési gyűjteményekből és a Nyelvőr népmeséiből veszi. A tulajdonképpen befejezett történetnek ilyféle megtoldása ősrégi sajátsága a népmesének és a népmondának s oka különböző. Néha nincs ennek egyéb oka, mint az, hogy a hallgatóság még szeretne valamit hallani megkedvelt hőséről s a népköltő szívesen eleget tesz ez óhajnak, tovább rajzolva a hős sorsát más hagyományokból vett reminiszcenciák alapján. Van azonban olyan eset is, midőn a költő határozott céllal toldja meg az esztétikai szempontból befejezett történetet. Petőfi, mint a

néphagyományok természetének bámulatos intuíciójú ismerője, tudta, hogy a népmesének az a főjellemvonása, hogy közönséges embert szerepeltet csodás lények, földi szem előtt csak kivételes esetekben feltáruló rejtelmek között. Midőn János vitéz kedvese sírjától eltávozik, leszámol az étellel, csupán holt kedvesének képe tölti be lelkét s így természet-szerűleg hagyja el a földi gondok prózai színhelyét, hogy feledést keressen a képzelet világában.

Ily újra meginduló történet a homéroszi époszok tárgya is. Az Iliász és Odysseia tulajdonképen egy történet két részben: a trójai háború, vagy helyesebben Helena megszabadításának története. Az első rész az Iliászban van elmondva, a második, az előbbivel csak lazán egybefüggő rész az Odysseiában. Jól mondja tehát Kalmár: „A mesék kaleidoszkópja a János vitéz. Petőfi úgy állapította meg az eredetiből a mese szabályait és alkatrészeit, mint Homerosz a népköltésből az époszét. Petőfiről is azt mondhatjuk, hogy ő a magyar népnek Homerosza, de kétségbevonhatatlanul öntudatos Homerosza.“

A magyarral rokon népek epikai alkotásai közül az észtek népeposza, a Kalevipoeg (Kalev fia) mutat szerkezet tekintetében feltűnő egyezést a János vitézzel. A hűszénekes éposz — melynek teljesen kész fordítása évek óta vár kiadóra — Kalevfinak, az észtek regebeli királyának életét mondja el. A költemény szerkezetileg két részre oszlik, amint ezt már első bírálói is észrevették. Az I—VIII. ének elregéli Kalevfi születését és ifjúkorát. Hősrünk posthumus volt, mert atyja már születése előtt sírba szállott; két idősebb testvére volt. Anyját, kinek kezéért a kérék seregestül versenyeztek, egy kikoszarzott táltos elrabolta. A fiúk anyjuk keresésére indulnak. Kalevfi, az éposz főhőse, sok küzdelmes kaland után megtudja, hogy anyjukat hiába keresik, mert az istenek — könyörgését meghallgatva — kösziklává változtatták. Erre hazatérnek a testvérek és Kalevfi népének királyává lesz. Önként kínálkozik itt az alkalom az éposz befejezésére. Ekkor azonban új történet indul meg, mely a legkülönbélebb kalandok sorozatából áll. Kalevfi harcba keveredik az ördögfiakkal, a javas népével,

eljut a boszorkányok és óriások közé s mindenütt győzelmet arat hatalmas erejével. Végre elhatározza, hogy megismeri a mindenség titkait, s e célból a világ végét fogja fölkeresni. Ez elhatározásának oka van; népét a tudás kincseivel akarja boldogítani. Ebben az észtt nép egyik legjellemzőbb tulajdonsága testesül meg: a tudásvágy, a tanulás utáni olthatatlan szomjúság. Ez a vágy eredményezte azt, hogy az örökösen idegenek igája alatt görnyedő kis finn-ugor nép most, midőn a világháború eseményei következtében váratlanul, meglepetésszerűen függetlenné lett, mint a tudás fegyvereivel felszerelt nép léphetett a szabad nemzetek sorába. A költemény befejező éneke elmondja az észtek reménytelen küzdelmét a mindenfelől rájuk zúduló hatalmas árja seregek ellen s Kalevfi tragikus földi halálát, élete azonban az alvilágban folytatódik, várva, míg a nagy világégés bekövetkeztével sziklába szorított karja kiszabadul s ő isteni végzésből feljöheth a föld színére népét megszabadítani. A befejező sorok ekkép hangzanak:

Kalev fia közbe-közbe
 Megpróbálja erőködve,
 Karját hogy kiszabadítsa.
 Meg-megbillen a nagy szikla,
 Föld feneke összerendül,
 Halmok mozdúlnak helyekbül,
 Tajtékzik a tenger vize;
 Ám lefogja Mana¹ keze,
 A hős el ne szabaduljon,
 Örök örsnek ott maradjon...

De egyszercsak derül korszak,
 Hogy a fáklyák mindkét felül
 Lángot vetve fellobognak,
 S kőbilincséből a hős öklét
 Kiolvasztja a tűz ismét,
 S hazatér majd Kalev fia
 Fényt deríteni fiaira,
 Népét ujjá alkotnia!

¹ Az alvilág istene.

Egy francia író¹ Kertbeny fordításából megismerkedve Petőfi e remekével, azt *éposznak* tekinti, melyben a költő művészettel fűzi egybe a magyarság érzelmeit és hagyományait. S a francia írónak majdnem igazat kell adnunk. A János vitézt miniatűrben naiv éposznak tekinthetjük, ha leszámítjuk azt a kifogást, hogy hőse teljesen a képzelet alkotása. Az Odysseia és a Kalevipoeg e tekintetben fölötte állnak, mert ezeknek főhősei népük hitében valóban élt alakok, kikhez a nemzeti múlt hagyományai fűződnek. Egyébként azonban a János vitézben megvan a regényes éposznak minden követelménye, minden jellemző tulajdonsága. Megvan benne a csodás elem, megvan a világkép. Amaz a gazdag magyar néphit alakjaiban, tárgyaiban, emez a magyar nép életének bár romantikus, de hű és sokoldalú rajzában. Petőfi lángelméje előbb vetett lobbot, mintsem a rokonnép irodalmának szegletköve, a Kalevipoeg megszületett. Petőfinek valóban csodálatos intuiciója megmutatta a módot, amelyen egy, ma még az idők méhében késő nagy költői tehetség megalkothatja a hiányzó és keserves úrt hagyó magyar naiv époszt. S én úgy hiszem, hogy e feladatot a most hullámvölgyben levő, de bizonyára újra hullámhegyre kerülő nemzeti romanticizmus eljövendő korszakában a várt nagy epikus a magyarral östestvér vogul-osztják nép hagyományainak felhasználásával s a többi rokonnép epikai kincseinek fényénél népünk folklorisztikus kincseiből fogja megalkotni azon az ösvényen haladva, melyet Petőfi ragyogó tehetsége jelölt ki a magyar irodalom eljövendő új virágkorának.

---

¹ Saint-René Taillandier a *Revue des deux Mondes* 1851. februári számában.

A turáni népek mezőgazdasága.

Írta: Erdőbényei Németh József.

A turáni népeket összekötő kapcsokról semmi téren sem lehet olyan határozottan beszélni, mint a mezőgazdaság terén. Azon az óriási, a forrótól a hidegig, a középeurópaiától a Csendes-óceániig váltakozó éghajlatú területen, amelyen turáni népek telepedtek meg, a lakosságnak átlag 70—80%-a földművelésből és állattenyésztésből él, tehát a föld termőerejének kihasználásán alapuló életmódot folytat, amelynek megvan a maga meglehetősen egyező hatása mind a szélső keleti japániak és kínaiak, mind a középázsiai törökök és tatárok és e földterület szélső nyugati részén lakó bolgárok, törökök, magyarok és finnek testi és lelki tulajdonságaira.

A turáni népek lakta országok és területek a következők: Japán, Kína, Mandsuorszag, Mongolia, Tibet, Kelet-Turkesztán és Dsungária, Nyugat- (Orosz-) Turkesztán, Törökország, a Kaukázus nagy része, Bulgária, Magyar-, Finn- és Észtország, Oroszországnak a finn-ugor népektől lakott részei; e területek kiterjedése körülbelül 15 és félmillió négyzetkilométer s turáni eredetű lakosainak száma kerek számban 490 millió.

A turáni népeknek lakóterülete tehát a Csendes-óceán szigetein fekvő Japánbirodalomtól kezdve e területen szakadatlan összefüggésben egészen a Lajta folyóig húzódik. Keleten óriási széles, mert hiszen magában foglalja Ázsiának a Himalaya- és Pamir-hegységektől, továbbá az Orosz- (Nyugat-) Turkesztán déli határán levő hegységektől északra fekvő területét. A Kaspi- és Fekete-tenger között a Kaukázus-vidéknek, — mely Kis-Ázsiában a törökök-tatárok lakta földszávon keskenyedik, — Besszarábia és Moldva közbeékelődik;

ezeztől nyugat felé azután a bolgárok, törökök és magyarok útján ismét kiszélesedik, úgy, hogy az Aegei-tenger és a Kárpátok alkotják déli és északi határát. A Balkán-félszigeten a bolgár-szerb határhegyek, Magyarország nyugati határán pedig az Alpések és a Kárpátok választják el a balkáni szláv, görög, valamint a középeurópai szláv és germán népek területétől. Hangsúlyoznom kell, hogy mezőgazdasági szempontból ebben a megállapításban sem túlzás, sem felületesség nincs. Kétségtelen, hogy a Kaspi-tótól nyugatra fekvő turáni lakosságú területeken jelentékeny nem-turáni népbeékelődések vannak. De a mezőgazdasági termelésnek, a vele szorosan kapcsolatos szokásoknak és életmódnak alapjellegét az e területeken is kulturális és politikai vezetőszerpet játszó turáni népek: törökök, tatárok, bolgárok és magyarok adják meg.

Tudjuk, hogy a földből való élés gazdasági szintáját és kultúrfokát igen sok tényező befolyásolja. A földművelőnek egyetemes jellemvonása, a *konzervativizmus* éppen azon alapzik, hogy az új termelési módok haszna a földművelés terén nem olyan biztos, mint például ipari téren, ahol a laboratóriumi előmunkálatok szinte matematikai pontossággal előre megállapítják egy-egy új eljárás eredményét. A mezőgazdasági haladás azon múlik, hogy a külső körülmények mennyire támogatják a haladási ösztönt, illetve vágyat. Így például a szláv népek közül a kedvezőtlen történelmi fejlemények a legújabb évtizedekig alacsony gazdasági szintájon tartották az orosz és a szerbet; kedvező fejlemények hatalmasan előrevitték a csehet. A turáni népek között elmaradtak a középszerűek és csodálatosan előretörték a japániaiak és a magyarok. A japániaiak a tenger, a magyarok a szárazföldi nyugati szomszédság útján kapták meg a gazdasági haladás hajtóerőit, amelyek azonban csak azért tudtak bennük érvényesülni, mert mindkét népben megvolt az önálló alkotómunkára való képesség és fizikai készség. A turáni népek mezőgazdasági életének egyik alapvonása éppen az, hogy mindeniknek van valami külön gazdasági terméke, aminek előállítására az illető nemzet belső életében fejlődött ki és sajátos, úgyszólván nemzeti produktumának tekinthető. Ilyen terméke a kínai és

japáni mezőgazdasági kultúrának a rizs és a tea, a lakk és selyem, a magas középázsiai hegyvidékeket lakó népeknek a jök, az ottani síksági lakóknak a teve, a nyugatturkesztáni völgy- és oázis-lakóknak a dinnye, a bolgároknak a zöldfőzelék és rózszaolaj, a magyaroknak az acélos búza, a magyar ló, a nemesített zsírsertés és a világ első igavonója, az erdélyi magyar szarvasmarha. Mindezeknek a termékeknek mennyisége akkora, hogy jelentékeny számot tesz a művelt emberiség szükségleteinek ellátásában, minősége pedig versenyen felül áll.

A turáni népek jellemző mezőgazdasági termelési módja az *öntöző-gazdálkodás*. A kínai többezeréves kultúrában létrejött öntözőkereket, vagy vízemelő paternostert ott látjuk az Ázsiát lakó turáni népek minden aszályos vidékén, éppen úgy, mint Törökországban és Bulgáriában. A kínai föld népe éppen úgy küzd a nagy alföldön átfutó folyamóriásokkal, a Yang-ce-kianggal és a Hoang-hoval, mint a turkesztáni lakosság az Amu-Darjával és Szir-Darjával, vagy a magyar a Dunával és a Tiszával. A folyamszabályozás bölcsője és nagyrafejlesztője ott van a régi kínai kultúrában. A modern technikusok ennek a kínai folyamszabályozásnak sok hibáját látják. De az nincs megállapítva, hogy modern módon, óriási költséggel, a mutatkozó nagy hibák kiküszöbölésével végbevitt folyamszabályozást az árterületi földek jövedelmezősége gazdaságilag megbírta volna-e? Már pedig a vízszabályozásnak csak akkor van jogosultsága, ha annak segítségével haszontöbbletre tehet szert a gazdā.

Ez általános megjegyzések előrebocsátása után ám lássuk az egyes turáni népek mezőgazdasági életének főbb vonásait.

A japáni birodalom 433 kisebb-nagyobb szigetből áll, melyek a szibériai partoktól egészen a délkinai partok szomszédságáig övezik az ázsiai kontinenst. A legészakibb sziget, a Karafuto vagy Sachalin (31.500 km²) a 40—50. szélességi fokok között olyan éghajlatú, mint Szibéria, míg a 20—25. fokok között húzódó Taiwan = Formosa-sziget (33.000 km²) a forró földövben fekszik. A tulajdonképeni anyaországnak, a Honshiu-szigetnek (208.500 km²) mérsékelt a klímája,

éppen úgy, mint a többi három nagyobb ősjapáni szigetnek, a Hokkaidónak (72.600 km²), a Shikokunak (16.700 km²) és Kyushunak (36.800 km²). Az összesen 41,700.000 hektárt tevő, rendkívül tagolt felszínű területből mindössze 14,343.000 hektár van művelés alatt. Ennek több mint fele — 7,432.000 hektár — erdő, a szántóföld területe pedig csak 5,263.000 hektár. A nagy gonddal üzött s főleg törpe fáiról nevezetes japáni kertészet 388.000 hektáron folyik. Szorosan vett legelő csak 39.000 hektár van az egész birodalomban, bár az 1,188.000 hektárt tevő fennsíkokat újabban szintén kezdik legelőül használni.

Habár a birodalom területének csak egy harmadrésze alkalmas a művelésre, lakosságának mégis több mint kétharmada foglalkozik földműveléssel. Az anyaországban a lakosság nagyon sűrű, km²-kint 170 lélek. A szigetbirodalomban törpebirtokokon, rendkívül intenzív gazdálkodás folyik. A leggazdagabb embernek sincs 5—6 hektárnál nagyobb birtoka.

A japáni mezőgazdaság, bár 1867 óta modern irányban nagyot haladt, alapvonásaiban egyezik a kínaival. Legcélsezerűbben vélünk tehát eljárni, ha a kínai mezőgazdaság főbb jellemvonásait ismertetjük, külön kiemelve azokat a különbségeket, melyek az újabb haladás folytán a japáni mezőgazdaság javára esnek.

A legjellegzetesebb kínai öntöző-földművelésnek színhelye a kínai Nagy-Alföld. Ez a síkság 10 szélességi fokot szel. Északi része már hideg éghajlatú, déli része tropikus. Ugyancsak fontos mezőgazdasági termelőterület Mandzsuria, amelynek éghajlata erősen szélsőséges. „A szibiriai fenyő tövén a bengáli tigris tanyáz, a folyók felett sarkvidéki madarak és indiai pillangók repdesnek“ — írja Cholnoky Jenő. A talajt ezeken a területeken a lösz és nagyon kedvező kőzetmállás teszi termékennyé. Az alábbi jellemvonások főleg ezekre a területekre vonatkoznak.

A földművelés hivatalosan is különös kultusz tárgya. A kínai császárok és tartományi helytartók a tavaszi napfordulat (éj-napegyenlőség) ünnepén díszben, nagy kísérettel szoktak volt kivonulni a földművelésnek szentelt templomba,

imádták a földművelés, a föld és magvak védőszellemeit, azután egy barázdát felszántottak, a kivonult méltóságok pedig ástak, kapáltak, boronáltak, vetettek. E szokás eredete az ősidőkben vész el. A kertészkedő Japánban ennek a cseresznye-virágzás ünnepe felel meg.

A termények legnagyobb része élelmicikk, leszámítva a lent, gyapotot, indigót és a szederfát. A Yang-ce-kiang medencéje a nagy gyapotvidék; a lent inkább az északi vidékeken termelik; a déli tartományok termelik a kínai lakosság fő táplálékát, a rizst; az északiak a kölest és gabnaneműeket. A tea a 32—35°-ok közé eső meleg vidékeken terem; a cukornád csak a legmelegebb délen; a mák termelése az egész birodalom területén el van terjedve.

A gazdálkodás módját az uralkodó törpe- és kisbirtokrendszer szabja meg. Primitív szerkezetű vashegyű faekével szántanak, amely olyan, mintha az ásót lefektette volna a gazda és a nyelét meghajtotta volna, hogy vontatókötelet akaszthasson belé, aztán eléfogta volna a rizstermelő vidékeknek jóformán egyetlen háziállatát: a bivalyt. Ugyancsak fogakkal ellátott fagerenda a borona; a mienkhez hasonló a kapa és az ásó. Ezek a földművelés eszközei a kínai rizs- és főzeléktermelő vidékeken. Azaz hogy még egy, ezekhez hasonló fontosságú eszköz van e vidékeken: nyakban hordott rúd két végéről csüngő öntözőszerszám: a páros veder. A rizstermelésnél, mivel a föld el van vízzel árasztva, ez a vödör inkább csak a trágyázáskor jön használatba. Mert — és ez a kínai-japáni gazdálkodásnak egyik további jellemző vonása — a trágyát teljesen híg állapotban használja a kínai gazda. Nem a talajt, hanem a növényt trágyázza az elvetéstől kezdve. A kezdetleges eszközök fogyatékoságát a kínai kertész és földműves nehéz munkával ellensúlyozza. De van is munkájának eredménye. 200—300 □-öl földből megél egy ember és két kis holdnyi földből jómódban egy öttagú család. Északon és Mandzsuriában, ahol nincs nagyon sűrű lakosság, a talaj és éghajlat kedvezőtlenebb, gyakori az 500 kisholdas gazdaság is. De e gazdaságokat családok művelik, melyek némelyike 200 tagból áll.

Míg Mandzsuriában az újabb évtizedekben, főleg az orosz és a japáni behatolás óta, terjedni kezdtek a modern földművelőeszközök, igavonó állatok, juhok és sertések, Dél-Kínában nem változtak az állapotok. A japáni kormány a lótenyésztést hazánkban eltanult módon, főleg katonai szempontból, fedeztetési állomások felállítása és tenyészanyag osztása útján szervezte és támogatja a szarvasmarha- meg a sertésenyésztést is. De ha meggondoljuk, hogy a kereken 1.5 millió ló, 1.25 millió szarvasmarha és 300.000 sertés sokkal nagyobb területen oszlik el, mint Magyarország, azt kell mondanunk, hogy az állattenyésztés terén Japán sem jár sokkal Kína előtt. Bizonyos azonban, hogy az ottani gazdálkodás hathatós és jövedelmező voltához éppen nem szükséges az az állatállomány, amely nélkül európai fogalmak szerint hasznahajtó gazdaságot el sem tudunk képzelni.

Már ez adatokból is megállapítható, hogy a kínaiak és a japániak táplálkozásában a hús, tojás, vaj, tej alig szerepel. Tengeri, folyami és az elárasztott rizsföldeken termelt hal adja a hústáplálékot s ritkán, csak a nagyon gazdag emberek lakomáinál, a kövér sertéshús. Talán fölösleges is említenem, hogy a mi zsírsertésünk, a mangalica, a kínai birodalom északi harmadán elterülő Mongoliából származik. Szarvasmarhára sem a gazdaságban, sem a táplálkozásban nincs nagy szükség. Ez okozza a kínai és a japáni gazdálkodásnak állatnélküliségét. De azért bajos volna rámondani erre a gazdálkodásra, hogy nem okszerű, még kevésbé azt, hogy nem intenzív és jövedelmező.

Ezek után vegyük szemügyre a kínai és a japáni különlegességek: a rizs, a tea, a selyem és a lakk termelését.

Rizst minden olyan földön termelnek a melegebb vidékeken, amelyet víz alá lehet borítani. A vízfolyások mentén tehát felkapaszkodnak a rizsföldek terraszokra, domboldalakra is. A vízfolyások és csatornák mentén sakktáblaszerűen terülnek el. Keskeny iszapgátak választják el őket egymástól, melyeket hamar megszárit a forró nap és ekkor ezek az egyetlen gyalogutat alkotják a rizstáblák között. A rizs gyorsan fejlődik, úgy, hogy két, néha három aratást is ad. A rizs

növése alatt egy-két arasznyi halakat vetnek a vízbe hízalóba s ebből is szép hasznot húznak.

A Kínában termelt óriás mennyiségű rizs nagyobbára elfogy a birodalomban magában, sőt néha behozatalra szorulnak. Ellenben Japán a maga 80—90 millió hl évi rizsterméséből, az aratás bősége szerint 8—15 millió hl-t szállít ki.

A tea mindkét országban a 25 és 35°-ok közé eső vidékeken tenyészik; szereti a meleg, nedves levegőt, kiállja a fagypontra aluli hőmérsékletet is. Termelése nagy gondot és sok munkát követel, illetve csak ennek fejében ad megfelelő hasznot. A teacserje hazája a keletindiai Assam, ahol csak 1834-ben fedezték fel, míg Kínában már Kr. u. 350-ből van róla feljegyzés. A kínai tea 3—6 angol lábnyi magas cserje; az assami egész kis fává nő. Kínában apró földdarabokon tenyésztik, domboldalakon és a dombok alján, ahol az öntözés könnyen megy. Az első szedés a tavaszi esők előtt van, a második azok után, vagyis május 15-től június elejéig. Egy szedő naponként 6—7 kilogrammot szedhet és 30—50 békeértékű fillért keres vele.

Mint a teatermelés, úgy a selyemtenyésztés is a kínai kultúra találmánya s Kína ma is a világ legnagyobb selyemszállítója. (Évenként 52.000—85.000 bál.) A hagyomány szerint legelőször Huang-Ti császárnő tenyésztett selyemhernyót Kr. e. 2600-ban. A selyemhernyó tenyésztése és gondozása Kínában azonos azzal, amire a mi nagyemlékű *Bezerédj* Pálunk olyan szorgalmasan oktatta a magyar népet. Kína évenként 3—400 millió, Japán 250—300 millió aranykorona értékű selymet exportált a világháború előtt, s emellett a belső ruházatkodásnak is a selyem volt egyik főanyaga.

A kínai és japáni lakk a lakkfának (*Rhus vernicifera*) ragadós mézgája. A mindkét országban gondosan mivelte fa lombja sötét és hasonlít a kőrifáéhoz. Tizenöt-húsz angol lábnyira nő. Hétéves korától adja a mézgat, amelyet úgy nyernek, hogy a fa törzsét, közel a lábához, bevagdadják. Éjjel van a bevagdolás, reggel a mézgagyűjtés. Ezer fáról 10—12 kg egy éjjel jó aratásnak tekintetik.

Japánban a kormány sokat törődik a mezőgazdasági ter-

melés javításával. Sok, Európában és Amerikában eltanult mezőgazdasági kísérleti állomást létesített és tart fenn. Népszerű tanfolyamokon tanítják a selyem- és teatenyésztés fogásait; nemesítik a rizsfajtákat s ösztönzést adnak annak a modern haladásnak, amelyet bámul a nyugati világ. Ami a földművelőknek szociális helyzetét illeti, mind Kínából, mind Japánból elég nagyarányú a külföldi munkára vándorlás. Tudjuk, hogy a kínai kulik építették az angolok és oroszok nagy ázsiai vasútjait, folyamszabályozó műveit stb. A japáni munkások versenye elől szorosán elzárkózik Észak-Amerika. Pár évtized előtt a francia sajtó kidobta a *pénil jaune* jel-szavát. A világháborúban Kína erősen oszlásnak indult, Japán pedig világhatalom lett. Hogy mi pattan ki végül az új helyzetből, nem tudjuk. Annyit mondhatunk, hogy a kínai és japáni agrikultur, igénytelen, szívós és ősi nagy kultúrában részes nép még ezentúl fog igazi szerephez jutni a művelt világ gazdasági, kulturális és politikai életében.

A rengeteg kínai birodalom nyugati tartományai, Kelet-Turkesztán és Tibet, kevéssé ismert területek; a mezőgazdasági termelés terén számba sem jönnek. Kelet-Turkesztán, a Tárím folyam homoksivatagos, mocsaras medencéje, amelyet a Tien-san, Kuen-Lün, a Ruszki és Altintag magas hegységek vesznek körül, csak egyes pontjain ad teret a földművelésnek, ott tudniillik, ahol bővizű folyók mentén oázisok vannak, amelyek földjét a folyó vizével öntözni lehet. Ezen a területen van a karavánközlekedés főtenyezőjének, a tevének egyik tenyésztőhelye, sőt ez a világnak egyetlen pontja, ahol a teve vadon is él. A sokszor 4000 méter magasságon felül fekvő hágókon a közlekedés, nagyobb teherrel, csak a jaknak, az őstulok e közeli ivadékának segítségével folyhat. Ennek tenyésztőterülete a Pamir hegyvidékben, a Tien-shan, Kuen Lün hegységekben van. Tenyésztői a nomád pásztoréletet élő kirgizek, akikkel e vidékektől kezdve egészen a Kaspi-tóig és Szibériának hideg övéig, az egész nagy területen találkozunk.

A Kelet-Turkesztánt nyugat felől határoló magas hegysegeken túl egy reánk nézve nagyon érdekes vidék következik. Nyugat- (Orosz-) Turkesztán, amelynek steppéit és völgyeit

lakó üzbégekben, kirgizekben, szártokban, ott hadifogságban járt katonáink közlései szerint, már elevenen lüktet a velünk való rokonság és érdekközösség tudata. Talán ezen a területen indulhat meg Társaságunk munkája először a legtöbb eredménnyel, főleg mezőgazdasági téren, ahol mint a kultúra fejlesztői működhetünk közre s ahol úgy vállalkozó gazdáink, mint technikusaink kitűnő tevékenységi teret találhatnak. Ezért kissé behatóbban fogunk mezőgazdasági termelési viszonyaival foglalkozni.

Nyugat-Turkesztánnak keleti harmada hegyes, nyugati kétharmada pedig jellegzetes steppe, amelyet homoksivatagok szakítanak meg. A Kara Darja és Narin folyók egyesüléséből jön létre Nyugat-Turkesztán egyik főfolyója, a Szir-Darja, amely a Tien-San hegységről jön; a másik, az Amu Darja a Pamir hegységekből. E folyók mentén vannak a legfontosabb emberi települések. A pusztaságban városok és községek csak a bokharai és khivai oázisokban vannak. A történelmi nevezetességű városok pedig, mint Szamarkand, Taskend (Timur Leng születési helye és uralkodói székhelye), Kokand, már a dúsabb vizű keleti hegyes-dombos vidékre esnek. A homokos sík pusztaságon ott van mívelt oázis, ahová a déli határ-hegyekről víz jön le. Ilyen oázis a Kaspi-tótól kezdődő transzturkesztáni vasútvonal mentén, körülbelül 500 km hosszúságban, 27 van. Ez oázisok talaja a lösz. Az éghajlat a síkságon szélsőséges (nyáron 30° meleg, télen 10—20° hideg), a hegyes vidéken mérsékeltébb, s egyes völgyekben szubtropikus jellegű. A pusztaságon nyáron nincs eső, az évi csapadék 86—156 mm, a dombos-hegyes vidéken kedvezőbbek a csapadékviszonyok (Szamarkand 355—432 mm).

A homok megkötésére a vasútvonal megépülése után nagy akció indult meg. Paleczki erdész a vasút mentén a homokot 17 évi munka árán a Szakszaul nevű (Haloxylon amodendron) akácfaajtával kötötte meg.

Turkesztán lakossága között legnagyobb kontingenst alkotják a kirgizek, kiknek kis része még ma is nomád, helyesebben félnomád (nyáron földet is mívelő) juh- és lótenyésztő nép. Karakalpak nevű törzsükben sok a Kossuth-szakállas,

magyar alföldi típusú férfi. Az üzbégek, akik a XVI. században megdöntötték a Timuridák birodalmát, legsűrűbben Szamarkand környékén vannak megtelepedve. A turkománok a déli határvidéken laknak. Az uralkodó, a legelőkelőbb és legvagyonosabb, a gazdasági élet élén járó nép egy népkeverék, a szárt, amely azonban főjellemvonásában turáni s jóformán azonos az üzbéggel. A tadzsikok és galcsák tulajdonképpen azonos iráni törzse, amely a turkesztáni őslakosság maradványa, a keleti dombos-hegyes vidékeken van elterjedve s jelentékeny bennük a turáni vérkeveredés. Az orosz lakosságot főleg katonák és hivatalnokok alkotják, kevés igazi települt. Valamennyi nép a csagatáj török nyelvjárást beszéli. Az uralkodó vallás a mohamedán.

Városban a lakosságnak körülbelül 10%-a lakik. A félnomád kirgizek és üzbégek nyáron át a téli telepeiktől messzebb eső hegyi vagy síksági legelőterületeken vesszőfonású vagy bőrből készült kerek kunyhókban, jurtokban laknak. A közlekedési viszony, amit erősen megjavította a transzturkesztáni vasút, melynek hossza 3238 km. Az orosz vasúti hálózatot az Oremburg—Taskend-i, 2214 km hosszú vonal kapcsolja be. De az áruforgalmat ma is nagyobb részben karavánközlekedés bonyolítja le. A bennszülött lakosság kocsija a kétkerekű, fedett araba, melynek kocsisa a lovon ül, akárcsak régente a debreceni talyigás.

Nyugat-Turkesztán óriás területének csak igen kis része van mezőgazdasági művelés alatt. A transzkaspi tartományban például, mely majdnem hétszer olyan nagy, mint Magyarország, mindössze 149.000 hektárt művelnek, ebből 100.000 hektár búzára, 21.000 hektár rozsra, 28.000 hektár pedig gyapottermelésre esik. Még ahol legintenzívebb is a művelés, ott sem nagyobb a művelt földek százaléka 11—12-nél.

Érdekes, hogy még 3000 méternyi magasságban is megterem a búza, árpa, fekete zab és hüvelyes. A búzának piros és fehér fajtái vannak. Értékes tulajdonsága ezeknek, hogy a magjuk nem hull ki a kalászból s ezért akármilyen későn is lehet aratni. — Árpa van kétsoros és hatsoros. A kalász könnyen hullatja a magját és ezért teljes érése előtt aratják. —

A rizs a legdrágább kalászos itten. Ebből készül a belföldi lakosság kedvelt étele, a palau (a törököknél: pilaf). Természetesen csak bőven öntözhető, vagy mocsaras vidékeken terem. — A szorghum Indiából és Kínából került át. Főleg a transzkaspi tartományban és Ferghánában termelik, ló- és baromfitakarmányul, sőt a szegények élelmiszeréül is. Bizonyos mértékű sóstalajt is elbír. — A kukoricát főleg Ferghánában művelik. A zabot csak a kevésszámú orosz telepeken. — A hüvelyesek közül különösen a babot termelik és pedig kalászosok után. Az olajos növények közül a szezán és a len terem említésre méltóan.

A fő és a legnagyobb közgazdasági jelentőségű termék Orosz-Turkesztánban, amely e földnek különösen nagy nemzetközi jelentőséget ad, a *gyapot*. Az orosz gyárak a világháború előtt 36.000 tonna gyapotot dolgoztak fel s ennek felét Turkesztán szállította.

A *gyümölcstermelésnek* nagyon kedvező talaja van Turkesztánban. Vadon nő a szőlő, alma, körte, szilva, cseresznye, dió, pisztácia, mandula, kajszinbarack. Az országban elterjedt gyümölcsfajták között csak az őszibarack nem terem vadon. Füge és gránátalma ritka.

Meg kell még emlékezni a *dinnyetermelésről*. Hazánkban is ismeretes a turkesztáni dinnye. A legkiválóbb dinnye Csardzsuj környékén terem. Ez a dinnye jelentékeny kiviteli cikke Turkesztánnak. A dinnyét szabad mezőn termelik. Jól megterem olyan sóstalajon is, amelyet a legtöbb növény nem bírna el.

Az *állattenyésztés* nagy szerepet játszik Nyugat-Turkesztán gazdasági életében. A lótenyésztés egészen a kirgizek, üzbégek és turkománok, vagyis a mezőgazdasághoz csak legújabbán és kis részben szokott pásztorkodó, nomád vagy fél-nomád életet élő népek kezén van. A tenyésztett lófajta kicsi, igénytelen, de kitartó. Ez az a fajta, amelynek egyes példányait még nemrégiben is láthattuk népünk kezén. A turkománoknak nagyobb, szebb és gyorsabb járású, arabs vérrrel kevert lovaik vannak. A lovak elsősorban nyereg alatt és háton való teherszállításra használatnak. A kocsihasznál

minimális és télen át az utak rosszasága miatt még az oázisokban is lóháton szállítják a terhet. A Kaspi-tó és a Tien-San hegység közötti területen található lovak számát tízmillióra becsülik. E lóanyag, a lóállományban a világháború által okozott nagy pusztítások folytán, különös figyelmünket érdemli.

A népies tenyésztésnek egyébként legfontosabb és legnagyobb számban képviselt állatneme: a *juh*. Ez a nomádok fő háziállata. Juhtejjel és juhhússal élnek, gyapjából csinálják a zsákokat, köteleket, szőnyegeket, bőrökből a téli ruhájukat, fekvőhelyüket, sőt sátorfedeleiket is.

Szarvasmarha már sokkal kevesebb van. Az úgynevezett kirgiz fajta dominál. Azonos a mi primogén magyar fajtáinkkal.

Az Alai és Pamir hegységben a *jaktenyésztés* is divik. Ez a szarvasmarha főleg a hideg, magas vidékeken nélkülözhetetlen. Tejet ad és terhet hord.

A teherszállításnak, főleg a nagyobb kereskedelmi forgalomnak legkiválóbb eszköze a pusztaságokban a *teve*. Két fajtáját tenyésztik. Az egypúpút a déli, enyhébb éghajlatú vidékeken tenyésztik. A kétpúpú teve ellenben a legszigorúbb téli hideget is könnyen bírja s ezért általánosabb.

A *sértésenyésztést* csak az orosz telepések üzik és többet várnak tőle, mint akár a jól tejelő szarvasmarha meghonosításától.

Turkesztán földművelési hozama az *öntözés* terjedésével kapcsolatos. Itt már ősidők óta jellemvonása a földművelésnek az öntözés. Bizonyos, hogy azok a most már pusztaságba vesző romok, melyeket elég sűrűn találnak még mindig a síkságokon, egykor öntözhető területeken élő embereknek voltak a lakóhelyei. A vizet a Kaspi-tótól kezdve egészen a Tedzszen-oázisig csak kutakból vagy természetes forrásokból lehet kapni. A pusztaságok bővebb vízellátása mélyfúrású kutak útján a jövő kérdése.

Az e területtől nyugatra eső turáni népek közül legértékesebb termékeket állítanak elő a *tatórok*, mint szőlő- és

gyümölcsstermelők, Krimben és Asserbejdzsánban. Krim volt a cári pincék legjobb belföldi borainak és legszebb gyümölcsének szállítója. A bolgárok a konyhakertészet, az öntözőkertészkedés és a rózsaoajgyártás terén bírnak különös kiválósággal.

Az *észtekről* a folyiratunkban megjelent tanulmány nyújt szakszerű tájékoztatást. A legészakabbra szakadt turáni törzsnek, a *finnek*, Magyarországnál jóval nagyobb területű, de csak alig három és félmilliónyi lakosságú hazája hideg éghajlatú és területének csak 8:5%-a van mezőgazdasági művelés alatt. Mindamellet a finn népnek is főfoglalkozása a földművelés s kerekén 80%-a ebből él. A gazdaságoknak több mint fele 3 hektáron alul van. Az összesen 284.188 gazdaságnak 1,757.270 szarvasmarhája, 262.380 lova, 110.933 sertése és 827.970 juha és kecskéje van. A finn gazda fő jövedelmét tehát az állattenyésztés adja. Kiválósága a finn mezőgazdaságnak a vajkészítés, amelynek évi termelése meghaladja a tízmillió kilogrammot s a dán vajjal egyenlő minőségű kiviteli cikk. A gabnaneműek közül csak a rozs, árpa és zab terem meg, de a belfogyasztásra sem elegendő mennyiségben. Búza föld nagyon gyéren található.

Hátra volna még, hogy a turáni népek lakta földcsáv legnyugatibb csücskére szorult magyarok mezőgazdasági termelését jellemezzük.

A most életük alkonyába hajló korú nemzedékeknek a magyar mezőgazdaság történelme szempontjából érdekes helyzet jutott. Tanui lehettünk annak, hogy a magyar mezőgazdaság, akárcsak a japáni, egy félszázad alatt erősen elmaradt intézményes keretei, elavult módszerei és fogyasztékos eszközei által határolt helyzetéből modern fokra emelkedett. Amint az ország polgárságának legnagyobb része a hatvanas és hetvenes években faggyúgyertya mellett tanult s most aszfaltos, villanyvilágítású városokban és városkákban lakik, úgy a magyar gazda, akit még a hatvanas években az úrbéri intézmények szelleme béklyózott, kézzel vetette, lóval nyomtatta a gabnáját, most gőzekét, vetőgépet, cséplőgépet

használ. A magyar mezőgazdasági élet egy rövid félszázad alatt hatalmas munkát végzett és munkájának több eredménye a nemzeti haladásnak méltó büszkesége lehet.

Így szemünk előtt lett a magyar *lóanyag* a világ legértékesebb, mert legtöbb követelménynek megfelelő lóanyagává. Egész tömegében több mint kétszeresére nőtt számban, egyedi súlyban és értékben s a Nagy- és Kis-Noniusban a magyar lótenyésztés általánosan elismert specialitását hozta létre. *Szarvasmarhaállománya*, ha még nem is jutott oda, mint a dán, amelynek 80%-át tehenek alkotják, a tinónevelés és szilaj pásztorkodás szintájáról mindenesetre oda emelkedett, hogy ősi szarvasmarha-fajtájának jótulajdonságait gyarapította, kedvezőtlen sajátságait enyhítette s egyik legnagyobb tenyészterületévé lett a bern-szimmenthali vérű szarvasmarha-fajtának. E téren különleges alkotása a vasvármegyei, bonyhádi és nagyszombati tájfajta. A *sertésenyésztés* terén megnevesítette az ősi mangalica zsírsertést és a kiváló szalontamezőhegyesit fejlesztette ki. Speciális magyar húsertés a báznai és szepességi. *Baromfiállománya* súlyban nagyobb és gyorsabban fejlődő egyedekre cserélődött ki, a kacsá- és libafajtákból a fehér tollazat kiszorította a primitív tarkát. *Gazdái* kiváló eredményeket értek el a búza-, árpa- és burgonyanemesítés terén és a magyar viszonyoknak megfelelő fajtákat állítottak elő. *Szőlőterületeinket* a filloxera pusztítása után újra ültettük s tért foglalt nálunk a modern pince- és borgazdaság. Kecskemét gyümölese és szőlője európai híré. A magyar gazdák saját anyagi erejükkel teljesen kiépítették hatszázmilliós költséggel árvédelmi berendezéseiket és áttérhettek a talajjavítás intenzívebb teendőinek, a belvízlevezetés, alagsövezés, öntözés munkáira. Végül azzal foglalkozott mezőgazdasági közéletünk, hogy költséges birtokreform-intézményekkel javítson a kisgazdák és földművesmunkások gazdasági és szociális helyzetén.

Ezt a fejlődést az alföldi sík medence és a környező hegyvidék szerencsés egymásrahatása, illetve e hatás gyakorlati irányítása tette lehetővé. Vagyis a magyar államterületnek földrajzi és történelmi egybeforrasztását még tökéletesebbé

tette a modern gazdasági fejlődés. Akármelyik ágát nézzük a mezőgazdasági termelésnek, azt látjuk, hogy a perifériák népe éppen úgy rá van utalva a középső területekre, mint viszont, s hogy ez egymásra utaltság mostani erőszakos és balga megszakítását a perifériákon csakoly keservesen érzik, mint mi a középső területen. Az újabb évtizedek gazdasági fejlődése mindennél nagyobb biztosítéka államterületünk szétdarabolhatatlanságának.

Amint ráutaltunk már, a turáni szolidaritás kifejlődésének éppen olyan erős eszköze a mezőgazdasági közös léletsors, mint amilyen szilárd alapja a mi nemzeti újjáéledésünknek történelmi államterületünk gazdasági egybeforradása.

Ezért nem fölösleges sem a közeli, sem a távolabbi jövő szempontjából a turáni népek mezőgazdasági életével foglalkozni.¹

* * *

Források. Irodalom. *Lóczy Lóczy Lajos*: A kínai birodalom természeti viszonyainak és országainak leírása. Bpest 1886. Kir. M. Termtud. Társ. — *Cholnoky Jenő*: A sárkányok országából. Bpest. M. Földr. Társ. kv. tára 1917. — Folyószabályozás és talajjavítás Kínában. Vízügyi Közl. XXI. füzet. 1905. — *A. Woeikow*. Le Turkestan Russe. Paris. Colin. 1914. — *Reinhard Junge*. Das Problem der europeisierung orientalischer Wirthschaft. Weimar. Kiepenhauer. 1915. — *Ervin de Pálosi*. Question de la terre dans la zone des Steppes. (Turán. 1918-iki évf. 8. sz.) — *Sven Hedin*: Ázsia szívében. Átdolg. dr. Thirring Gusztáv. Bpest. M. Földr.

¹ E tekintetben a magyar tanulmányozó és kutató munkának még nagyon sok végezni valója van. Tudós utazóink, mint Lóczy, Almássy, Cholnoky, Prinz a mezőgazdaságra kevés ügyet vehettek. Csak Cholnokynak a kínai folyószabályozásokról és talajjavításokról szóló, a világirodalomban egyedül álló munkájában vannak mezőgazdasági szempontból értékes részletek és adatok. Az Ázsiában lakó turáni népek mezőgazdasági munkálkodásának módszerei és eszközei, az üzemvezetésük, állattenyésztő fogásaik stb. ismeretlenek s a behatóbb tanulmányozást várják. Meg kell jegyezni végül, hogy sokat várhatunk e téren Belső-Ázsiát hosszabb ideig lakott mérnök-szakembereinktől, pl. Szentgáltól, akinek sajátkezűleg összeállított gazdag helyszíni fényképgyűjteményében számos mezőgazdasági eszköz reprodukcióját találtam.

- Társ. 1906. — Ázsia sivatagjain keresztül. Atdolg. Thirring G. Bpest. M. Földr. Társ. — *Dr. Prinz Gyula*: Utazásaim belső Ázsiában. Bpest. 1911. — *Arvad Schultz*: Die natürlichen Landschaften von Russisch Turkestan. (Hamburgische Universität. Abhandlungen aus dem Gebiete der Auslandskunde. Band 2.) Hamburg. 1920. — *J. Dyer Bael*: Kings Chinese. London. Murray. 1904. — *Bpesti japáni csász. konzulátus*: Japán közgazdasága. Bpest. 1910. — *J. Scott-Keltic*: Statesman's Yearbook. 1910—20. évfolyamok.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Aino Kallas Budapesten.

Folyó év április 9-én érkezett Budapestre Aino Kallas, dr. Kallas Oszkár londoni észt követ felesége, a jeles finn író, kinek neve eddig sem volt teljesen ismeretlen közönségünk előtt, mert több rajza és novellája jelent meg már magyar lapokban és folyóiratokban. A kiváló író a célból jött, hogy megismerkedjék a magyar irodalmi és kulturális viszonyokkal és műveiből, német nyelven, előadásokat tartson. Első előadása április hó 12-én este 6 órakor volt a Magyar Tudományos Akadémia üléstermében. Az előadást a Turáni Társaság a Külügyi Társasággal együtt rendezte. A nagyszámú hallgatóság közt megjelent a kormányzó úr neje, *Horthy Miklósné* is előkelő hölgytársaság kíséretében. Jelen volt ezenkívül irodalmi és politikai életünk számos kitűnősége. Társaságunk képviselőjében ügyvivő alelnökünk, *Paikert Alajos* min. tan. és neje, továbbá *Vikár Béla*, *Széchi Jenő*, *Marzsó Lajos*, *Lüppola György* stb.

A Külügyi Társaság részéről *Ludwig Ernő* főkonzul és számos tag.

Az ülést *Pekár Gyula* elnök nyitotta meg, szép beszédben üdvözölve a jeles írónőt, aki két rokonnép szellemi világának kincseit hozta el nekünk. „Egyik költői rajzában — mondotta — írja Excellenciád, hogy lelkünk ablakai soha sincsenek mind megvilágítva; homályban van az ablakok sora s csupán egy-egyben gyúl ki a gondolat, a lélek fényessége. A mi lelkünk ablakai e pillanatban mind fényárban úsznak, mert innepet ülünk, a finn-észt-magyar testvériség ünnepét.“

Ezután *Bán Aladár* lépett az emelvényre s vázolta Észtország történetét s az észti nemzet küzdelmes multját, melyből fakadt illusztris vendégünk költészete. Előadásából bemutattunk egy részletet, mely Aino Kallas egyéniségét jellemzi: „Aino Kallas asszony nemes szerepet tölt be a finn-észti irodalomban. Az ő munkássága valóban aranyhíd a két rokon-nép szellemi életében. Oly családból származik, melynek majdnem minden tagja a múzsák csókját viseli homlokán. Atyja a jeles tudós és költő, Krohn Gyula, kinek költeményei a finn líra gyöngyei közé tartoznak, tudományos műveivel pedig megalapította a finn folklór-tudományt. Testvére, Krohn Károly, nemzetünk őszinte barátja, a népköltés tanára a helsinki egyetemen s a Folklore Fellows szövetség elnöke. Aino Kallasnak, mint írónak, legjellemzőbb tulajdonsága, hogy nőiességét sohasem tagadja meg; minden írásában asszonyiasan gyöngéd, meleg és őszinte. Tehetségének ez uralkodó vonásából származnak írói tulajdonságai. Stílusa színes és fordultatos. Minden során mély hangulat vonul át s ebből fakad líraisága, mely kivált leírásait és lelki rajzait önti el az érzés színeivel. A külsőn kívül kitűnően jellemzi tárgyainak és személyeinek belső világát is, bepillantást nyújtva a lelki jelenségek titkos mélyeibe is. Műveinek tárgyát úgyszólván kivétel nélkül új hazája és népe életéből meríti. Ő valóban finn-észti író, mert finn nyelven ír észti tárgyról s művei észtre fordítva az észti irodalomnak is legolvasottabb termékei közé tartoznak. Műveinek jórésze megjelent svéd, dán, lett, német nyelven is s egy kötet angolra fordítva most van sajtó alatt. Kívánatos volna, hogy válogatott műveiből legalább egy kötetnyi nyelvünkön is megjelenjenek.“

Az író két novelláját mutatta be mélyen átérzett, hangulatos előadásban. Az egyik, „A lasznahegyi fehér hajó“, egy észti parasztprofétának, Malcvet-nak követőit rajzolja szemeink elé. A jobbágyságtól elgyöttrött nép misztikus rajongással hitt a proféta tanításában s várta a tőle megígért fehér hajó érkezését, mely elviszi őket a földi boldogság ígértföldjére. A másik elbeszélés, melynek címe „Bernhard

Riwes“, az 1905-i észti forradalom egyik paraszthősét rajzolja, aki inkább agyon engedte magát lövetni, mintsem eltérje a megszégyenítő megkorbácsolást.

A második előadás április 13-án este volt a Pátria-Klubban. Az előadást dr. *Pethő Sándor* beszéde nyitotta meg, aki lendületes szavakban tolmácsolta a klub elnökségének üdvözlését. Utána *Bán Aladár* mondott rövid tájékoztató beszédet, majd az író nő bemutatta egyik megkapó szépségű novelláját. Végül *Ludwig Ernő* mondott köszönetet az író nőnek, utalva azokra a szent eszmékre, melyek a három rokonnépet egymáshoz fűzik az érzelmek és a kultúra mezején.

Az előadást intim hangulatú vacsora követte a klub helyiségében. Ez alkalommal *Bán A.* finn és magyar nyelvű felköszöntőben ünnepelte az író nőt, köszönetet mondva neki a közönség nevében a szellemi élvezetért, melyet az előadott művészi alkotások nyújtottak.

A jeles finn-észti író nő április 16-án este utazott el tőlünk. A vonathoz a Külügyi és a Turáni Társaság több tagja kíséerte őt s a magyar közönség nevében köszönetet mondott neki látogatásáért. Ez alkalommal *Aino Kallas* asszony a következő búcsúzó sorokat adta át szerkesztőségünknek:

— Ez órában, midőn elhagyom Magyarország határát, szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, kik e szép fővárosban való tartózkodásom alatt a szeretetnek annyi jelével halmoztak el. E köszönet azonban nemcsak az enyém, hanem népemé, az észti népé is, mely a szabad rokonnemzetek között a legifjabb, nem korra, hanem független állami életére nézve. E pár nap alatt lelki szemem előtt valósággá lett, amit eddig esupán könyvek alapján tudtam és hittem: a magyar nemzet rokoni volta szülőnépemmel, a finn-nel s új hazám népével, az észti-tel. Új erővel esendültek meg itt lelkemben a boldogult atyám fordításából ismert *Petőfi-dalok*; elvonultak képzeletem tükre előtt *Jókai* és *Mikszáth* halhatatlan műveinek alakjai s régi jó ismerősök gyanánt beszélnek a magyar lovagiasságnak most már valósággá lett vonásairól. Tudom, hogy a magyarok között a finn nemzetnek buzgó barátai vannak. A rokon népek kulturális egybetartozásának eszméje az, ami az egymástól távoleső nemzetek gyermekeit egymás közelébe hivatgatja. Mi el-eljövünk ide, mert *jönnünk kell*, az idők méhe beteljesedett s mi engedelmeskedünk a természet törvényének.

— Egy szép magyar tradíciót ismertem meg itt: Mikor a magyar királyt koronázzák, halmot emelnek az ország összes megyéinek hantjaiból. Én ebben a jövő épséges Magyarország szimbólumát látom, biztató jelképét annak a reménynek, hogy a történeti Magyarországnak minden része jog szerint ismét együvé fog tartozni. E hittel szívemben mondom: *Éljen az integer Magyarország!*

A krimi tatárok helyzete és törekvései.

A titokba burkolódzó Oroszország belső viszonyairól zavaros és ellenmondó híreink vannak. Ahány jelző lehetséges a pokoli és paradicsomi állapot között, valamennyit felhasználták az ottani állapotok jellemzésére, aszerint, amint a rokonszenv és ellenszenv közötti felfogások árnyalatai vezették az embereket ítéletük kimondásában. Mivel az utóbbi időben már csak elvétve érkeznek onnan hadifoglyok, a világháború lemaradt szerencsétlenjei, a kolosszus vajadásáról ma még tájékozatlanabbak vagyunk, mint régebben. Az óriási méretek országának meseszerű szertelenségei hihetetlennek tűnnek föl; a közvélemény nem tudja, hogy mit lehet elhinni és hogy a mesében hol lappang a valóság.

Az élet főjellemonása mindenütt az, hogy még akkor sem akar megszűnni, ha a körülmények nem kedveznek neki. Az oroszországi népeket a központi kormányzat százados működése leszoktatta minden egyéni kezdeményezésről s az önálló életre való áttérés nem történt meg zökkenés nélkül. Az élelmezés nehéz gondja adta az első alkalmat ahhoz, hogy bizonyos vidékek önálló intézkedéseket léptessenek életbe s a kidőlt centralizmus gondoskodását saját erejükkel pótolják. Mikor a zürzavarban hanyódo tömegeknek sikerült az éhség rettenetes veszedelmét saját erejükkel elhárítaniok, vagy azon átvergődtek, megnőtt a helyi erőkbe vetett bizalom s a lelkekben megszületett a tágabb, fejlettebb önrendelkezés gondolata.

Ez a gondolat hozta létre a krimi tatárok független konferenciáját, melynek második ülészaka 1922 május 2-án nyílt meg Akmeszdedben (Szimferopolban) s öt napon át kilenc ülésen foglalkozott Krim gazdasági és kulturális ügyeivel. Az ülészakról a helyi végrehajtó bizottság hivatalos jelentést adott ki.

A konferencia rövid politikai beszámoló után a félsziget gazdasági és kulturális helyzetét tárgyalja s végül az éhínségről és az ellene folytatott küzdelemről számol be. A szónokok élesen támadják a cárok politikáját, mert Krim gazda-

sága miatta súlyedtt a mai színvonalra s a cári politika eredményének tulajdonítják, hogy a félsziget tatárságának kulturális intézményei nemcsak nem fejlődtek, hanem a dédelgetett orosz intézmények mögött elmaradtak. A nagyorosz kormányrendszer a legyőzöttek elhanyagolása által az új betelepülőket hozta előnyösebb helyzetbe; minden teret ezek érvényesülésére tett alkalmassá s amazokat legfeljebb akkor vette be az újak közé, ha saját fajukat megtagadták. A cárizmus szláv politikájának szigorú és nyílt kritikája után az elmúlt év gazdasági válságának többi okát (a kül- és belháború idején történt mulasztásokat, a krimi termények értékének eltolódását és a rendkívüli szárazságot) sorolják föl s megállapítják azt a programot, mellyel a nagy termőerővel megáldott föld lakóit kedvezőbb anyagi és magasabb kulturális fokra lehet emelni. Ismételten fölpanaszolják, hogy a földművelés legnemesebb ágai, a dohány-, szőlő- és gyümölcs-termesztés, Krim egykori jómódjának forrása, ma pang s az értékesítési zavarok, azaz a szállítási eszközök romlása miatt annyira hanyatlott, hogy komolyan gondolkozni kell a megmentéséről, mert ez ma még lehetséges. A bajok és az orvoslás módjai körülbelül ugyanazok, mint a többi agrár államban: a földnélkülieket földhöz, a munkanélkülieket munkaalkalomhoz kell juttatni; a szegénység között nemes vetőmagvat és állatfajokat kell kiosztani, hogy a föld népe újból meghonosíthassa azt a minőséget, mely a háború alatt elpusztult. Egyidejűleg szövetkezetek hálózatával kell bevonni a félszigetet, hogy a terménycikkék drágításában csekélyebb haszonnal érje be s a termény értékének legnagyobb részét a termelő kapja meg. Végül a gazdasági helyzet nyugalma végett — igaz, hogy gyenge óhaj gyanánt — kívánják a gazdasági függetlenség koronáját, az önálló krimi költségvetést, az önálló pénzügyet.

Talán még a közgazdaság megjavítását célzó eszméknél is fontosabbak ama tervek, melyekkel a jövő nemzedék nevelését és tanítását akarják irányítani. A gyűlés szónoka megállapítja azt a szomorú tényt, hogy a cári abszolutizmus csak a szláv szellem kifejlődésének kedvezett, viszont a tatárokat és általában a mohamedán népeket annyira elnyomta, hogy jelenleg, az „egyenlőség“ érájának kezdetén, kulturális és gazdasági téren a szlávok fölénye elnyomással fenyegeti az összes többi népfajt. A krimi tatároknak is észre kell venniök, hogy csak megfeszített munkával vehetik föl a versenyt. Az előkészületet gyermekkorban akarják megkezdeni a kötelező elemi oktatással, melynek eredményét a járásonkint felállí-

tandó gazdasági és iparosiskolák, vagy a középfokú szakiskolák (feleser- és tanítóképzők) fogják kiegészíteni. A tudomány és a művészet ápolását egy főiskolára bízzák, melynek olyan anyagi eszközökkel kell rendelkeznie, hogy a legkiválóbbak külföldi képeztetésére mindig legyen ereje. Nagy hibának tartják, hogy a népnevelés az iskola éveivel véget ér. Az orosz napi és időszaki sajtó mellé újból meg kell teremteni a tatár sajtót. A konferencia napilapot, folyóiratot, népies és tudományos szakirodalmat követel a tatárok számára, tatár nyelven, hivatalokban, bíróság előtt a tatár nyelvet; s kimondja a bátor jelszót: ne csak mi legyünk tatárok, hanem tatárosítsunk is.

A jelentés legszomorúbb része a krimi inségről számol be. Tudjuk, hogy a helyzet azóta lényegesen javult, de a pusztaszámok még a katasztrófa után is megdőbbszentik az olvasót. A háború pusztításai és mulasztásai következtében Krim termőföldje deszjatinonként negyven pud helyett hármalt termelt s az összes termés alig ötödrészben fedezte a félsziget szükségletét. És, bár az inség már 1921 decemberében beállott, a központi biztosok hamis jelentése miatt a moszkvai bizottság csak 1922 februárjától vette tudomásul s hivatalos lassúsággal kezelte, holott éppen a gyors segélytől lehetett volna sokat várni. A 700 ezernyi összlakosságból az éhezők száma áprilisban megközelítette a 400 ezret, tehát meghaladta az 50%-ot. Legrosszabb volt a helyzet a jaltai, legjobb a keresi kerületben; amott a lakosság 67%-a, emitt 38%-a éhezett. Az éhenhaltak száma februárban 13.600, áprilisban már közel 30.000; májusig összesen 70.000, vagyis nem egészen félfév alatt a félsziget lakosságának 10%-a éhen pusztult. A közötti adatokból a szónokok nem tudják megállapítani, hogy e veszteség miképen oszlik meg a nemek és fajok között; a tatárok azt állítják, hogy az éhség százalékban is köztük szedte a legtöbb áldozatot.

A turáni népek egy csoportjának fölemelő szép jellemvonása a kölcsönös támogatás. Bár ez a tulajdonság egy egész csoportnál megvan, mégsem mondható általánosan turáninak, mert nem annyira a faji rokon, mint inkább a hitsorsos lelki világából sarjad s a mohamedán vallási fölfogásnak gyümölcse. A mohamedánok nagy lelki közössége mindig erősen érzi akármely testvér anyagi nélkülözését és szellemi elnyomását s feltűnő szép tettekben nyilvánul a rokonszenv, ha a vallási érzést faji érzés is erősíti. A krimi tatárok bizalommal fordulnak rokonaik áldozatkészségéhez. Segélyt kérnek dobuzdsai véreiktől s valószínűleg nem fognak csalódni, hiszen

még távolabbi rokonaik, az oszmanli-törökök sem feledkeznek meg róluk: Anatóliából — ki tudná megmondani, hogy a háború hányadik évében — egy hajórakomány lisztet küldenek számukra s az angorai nemzetgyűlés a szabadságharc legválságosabb napjaiban fejenként tizenkét oszmanli líra adót vet ki önmagára krimi rokonainak fölsegítésére.

Ezekben vonható össze a második krimi tatár „konferencia“ beszámolója és programja. Örömmel lehet konstatálni bizonyos szabadságot, mellyel az orosz uralom régebbi zsarnokságát támadja s a szlávok fölényével együtt bevallja a tatárság elmaradottságát, amihez elfogulatlan szemlélet és bátorság szükséges. Köszönhetjük náluk az ébredő faji öntudatot, mely ugyan még csak most szervezkedik s a kezdők tipikus jellemvonásával idegenektől, sőt a többi közt Moszkvától vár támogatást faji intézményeinek megalakításához, de életrevaló eszméket is hangoztat, melyek a turáni csoport egy régi ágát új életre kelthetik.

A konferencia teljesen mellőzi két tétel tárgyalását, vallásról és hadseregről szó sem esik. Valószínű, hogy Moszkva tiltotta meg az önálló haderő kérdésének fölvetését s ugyancsak Moszkva befolyásának kell tulajdonítanunk a vallás elhallgattatását is; mert szinte kétségtelen, hogy a tatárság szunnyadó harci szelleme és buzgó mohamedán hitélete fölvetné e súlyos problémákat, ha abban meg nem akadályoztatnék. Az orosz faj fölpanaszolt s ma is fennálló szupremáciájával szemben a tatárság politikai bölcsességének kell megállapítania, hogy követeléseiben meddig mehet, nehogy a kolosszus ismét rászakadjon s a forradalomban szerzett vívmányaitól újra megfossa. Egyetemes szempontból azt a meglepő tanulságot vonhatjuk le, hogy a Lenin-éra ötödik esztendejében a nagy zűrzavarból újraéledt a nacionalista jelszó: „tatárosítsunk“.

N.

IRODALOM.

Petőfi finn nyelven. Díszes, mondhatni pazar köntösben jelent meg ez év elején a finnországi Petőfi-ünnepségek első gyümölcse: *Manninen Ottó* Petőfi-kötete.

A könyv 114 lapon 45 költeményt tartalmaz az 1843—1847. évek-ből. A fordító arra törekedett, hogy azokat a verseket nyújtsa, melyekből leginkább kitűnné Petőfi egyéniségének vonzó, szeretetreméltó vonásai s úgyszólván teljesen mellőzte ez alkalommal politikai ízű költeményeit s szenvedélyes kifakadásait az uralkodó társadalmi rend ellen. Megismeri belőlük az olvasó Petőfi szeretetét szülei iránt, szerelmét, rajongását az Alföld és népélet iránt, hazafiságát és szabadságszeretetét. Aránylag nagy teret foglalnak el a gyűjteményben a népdalok.

Midőn a múlt év november havában együtt fordítgattuk a magyar nyelvet irodalmi úton jól ismerő költővel Petőfi verseit, Manninen nem győzött csodálkozni nagy költőnk gondolatbeli gazdagságán.

E fordítgatás közben jöttem magam is arra az igazságra, hogy Petőfi nagysága nem is annyira az érzésben, mint inkább a gondolati elemekben van. Legkisebb dalaiban is oly új és meglepő gondolatösszetételek, oly mély eszmék rejlenek, hogy e tekintetben bátran tehetjük őt a világirodalom nagy lírikusai között az első helyre, kivált ha tekintetbe vesszük, hogy már élete tavaszán kivette a halál a kezéből a tollat.

Manninen fordítása minden tekintetben kifogástalan. Nyelvének hajlékonysága, népies gazdagsága, stílusának formai tökéletessége s ritmusának a magyar eredetivel való kongeniális egybeesendősége bámulatraméltó.

A kiadó nem sajnált semmi költséget, hogy a könyv méltó díszben jelenjék meg. Köszönettel tartozunk a testvér nemzetnek a gyönyörű irodalmi ajándékért, mellyel nagy költőnk emlékét megtisztelte s hisszük, hogy a művelt finn közönség körében e könyv széleskörű népszerűsége fog jutni s az ígért folytatás nem-sokára napvilágot lát. A könyv létrejöttének történetét a szerző a következőkben mondja el:

„Az 1892-ben megjelent s különböző költőktől 27 verset tartalmazó kis gyűjtemény Petőfi költeményeiből már rég nem kapható s azóta jelentékenyebb szemelvények nem is jelentek meg a költő műveiből. Petőfi még nem foglalta el azt a helyet olvasóink élő tudatában, amely őt megilleti, nemesak mint *saját fajunk* leg-

nagyobb, a maga nemében egyedülálló költői lángelméjét, hanem a költészet legnagyobbjainak seregében is egyik legkiválóbbat.

Nemrég, a múlt november hó végén a finn nemzeti színházban lefolyt Petőfi-émlékünnep részére két régebben készült fordításomat megszereztem néhány újabbal. Ez felbátorított, hogy folytassam vállalkozásomat, s ennek eredményeül most megjelenik a jelen gyűjtemény Petőfi születésének 100-ik évfordulójára. Már az idő rövidege miatt is szűkre kellett vennem e gyűjteményt. Ám abban az órában, melyben a művelt emberiség csodálattal eltelve ünnepli a magyar nemzet költőjének emlékét, a Petőfi-kultusznak e szerény jele is jobb a semminél az ő távoli rokon-népénél — mígnem megvalósulhat Petőfinek szélesebb formában való meghódítása a finn irodalom számára.“

Megemlítjük, hogy a fordító művének egy diszpéldányát dedikációval ellátva megküldötte a kormányzó úrnak is.

A könyvet e sorok írója volt szerencsés átnyujthatni Öfömél-tóságának, aki azt legmelegebb köszönettel fogadta. **B. A.**

Ungarische Jahrbücher. Herausgegeben von *Robert Gragger* (März, 1923).

Gragger Róbert élénken szerkesztett, magasszínvonalú folyóiratának e száma igen becses tartalommal jelent meg. Terjedelmesebb, értekező cikkei a következők: Friedrich v. Fellner: Die internationale Zahlungsbilanz Rumpfungarns und das Problem der Wiedergutmachungen. — R. Gragger: Eine altungarische Marienklage. — Julius Szekfű: Geschichte des ung. Weinbaus. — David Angyal: Das Österreichische Staats- und Reichsproblem. — Kisebb közlemények és irodalmi rovat egészítik ki a füzet tartalmát. — Külön megemlítjük, hogy a füzet végére kimerítő bibliográfia van csatolva, mely rendszeres csoportosításban közli az 1922-ben megjelent magyar kiadványok (könyvek, folyóiratok, külön nyomtatványok) jegyzékét. Mondanunk sem kell, hogy magyar szempontból mily hálával tartozunk a folyóirat agilis szerkesztőjének e fárasztó, alapos munkáért, mely nemzetünk szellemi teljesítményére felhívja a művelt nyugat figyelmét s nagy mértékben megkönnyíti a vele való irodalmi és tudományos foglalkozást. A folyóirat szerkesztősege: Universitátsprofessor Dr. Robert Gragger, Berlin NW7., Dorothenstrasse 6. Kiadóhivatala: Walter de Gruyter & Co. — Berlin W 10. Genthinerstr. 38.

Aperçu sur l'histoire, la littérature et la politique de l'Azerbeïdjan, par Adil Khan Ziatkhan. Bacou, 1919. (101 l.) — És: **Les républiques du Caucase, Georgie-Azerbeïdjan.** Par Edmond Hippeau. Paris, 1920.

Adil Khan Ziatkhan „Aperçu“-jében megismertet bennünket Azerbeïdzsan történetével, irodalmával és politikai helyzetével.

„Örök tüzek országa“, vagy „Tűzbánya“ a jelentése ez ország nevének, mely a Fekete-tenger és a Kaspitó közt elterülve, a legendás Tamara királyné országával, Georgiával, Perzsiával, Arméniával és Törökországgal határos. Hosszú időkön keresztül egy-

mástól független khánságokra oszlott, melyek sokszor névleges függésbe kerültek Perzsiától, sokszor azonban még ez alól is ki-
küzdötték magukat.

Oroszország azonban II. Katalin cárnő alatt megkezdette és azóta következetesen végrehajtotta azt a politikát, mely célul tűzte ki egyrészt Konstantinápoly elfoglalását, másrészt az India felé vezető út megszerzését.

1783-ban már az orosz protektorátust kénytelen Georgia elismerni, mit 1801-ben az annexió követ. Ezzel megkezdődtek a harcok Azerbejdzsán területén levő khánságok ellen is. 1804-ben Gandzsá ura, Dzsavad khán, hősi halált hal városa romjai közt. Ezzel megnyílt az út India felé.

Az orosz csizmás sarokkal hágott Azerbejdzsán mohamedán többségű és több mint négymilliónyi lakosságának fejére. Eltiltotta a töröknyelvű népnél nyelvének iskolai tanítását, nyomta a mohamedán vallást, s annak templomainak emelését a görög keleti egyház vezetőinek beleegyezésétől tette függővé.

A nagy felfordulás meghozta ugyan Azerbejdzsán felszabadulását, de a bolsevikok az államhatalom gyengülését azzal iparkodtak pótolni, hogy kijátszották egymás ellen a különböző fajokat, s ezért a hirtelenében bolsevikká vált örmény ezredeket szabadították a mohamedán lakosságra.

Azerbejdzsán a fajokon Törökországhoz fordult segítségért, s így sikerült területét az orosz bolsevikoktól megtisztítani. A törökök az entente-tal kötött megegyezés értelmében visszavonták csapatukat s ennek folytán a népszövetség megbízásának címén angol csapatok vonultak be Baku petróleumdús vidékére. Ez Azerbejdzsán története dióhéjban.

Az események elmondása mellett betekintést enged a szerző népének lelki világába, s kiegészíti ezt D. Z. T. szerző 1919-ben Párisban kiadott tanulmányával.

A törököknél megindult a faji eszme küzdelme s ez mindinkább háttérbe szorítja a vallási érzést. A faji eszme már odáig fejlődött, hogy Ziatkhannál már a turánizmus is kellő méltatásra talál és népének példaként hozza fel a fajokon japániak munkáját és emelkedését.

Viszont D. Z. T. kifejezést ad annak az érzésnek, melyet a törökök részéről többször volt alkalmunk tapasztalni s amely a német terjeszkedési vágytól való félelmet jelentette. Ebben lehet találni annak okát, hogy a török testvér szövetségesei ellen sikerült az oroszoknak hősiességgel küzdő mohamedán ezredeket az északi harctéren felhasználni.

Kitűnik a könyvből az is, hogy Azerbejdzsán szellemi vezetői a modern eszmék hatása alatt állanak. Ziatkhan lelkes szavakat szentel az emberi fejlődés gondolatának s ezzel szemben az egyes fajok kötelességének. Megértéssel viseltetik a feminista törekvések iránt is, s csupán azt kívánja — a nőknek érdekében —, hogy a nő ne iparkodjék elfoglalni az élet olyan tereit is, ahol a férfiak erőszakos harcát kellene kihívnia.

A mű arról győz meg bennünket, hogy Azerbejdzsan török lakossága nagyra hivatott, s épp azért sajnálattal kell kifejeznünk a félelmünket, hogy a birtokában levő természeti kincsek óriási értéke miatt túlerővel lesz kénytelen a küzdelmet fölvenni, s kénytelen lesz szabadságát, szabad fejlődését biztosítani.

Kovács-Karap Ernő.

Tűzfészekek Ázsiában. „Der Neue Orient“ G. m. b. H. Berlin, W. 10. 1923 február 2. füzetéből.

I.

Mandzsúria Kínának alkotó része volt, sőt 250 éven keresztül 1911-ig a mandzsú dinasztia adta Kínának uralkodóit. Mandzsúria déli része a Liautung félsziget Port Arthur várával és Dalny városával.

Ez a félsziget és a mandzsú vasutak képezik Eris almáját több mint negyed század óta Kína, Japán, Oroszország s végül Amerika közt.

A Liautung félszigetet az 1894/95-iki háború folytán megkapta ugyan Kínától Japán, azonban Oroszország s a hozzácsatlakozott Németország és Franciaország nyomása alatt kénytelen volt visszaadni. 1898-ban Oroszország Anglia tiltakozása ellenére kényszerítette Kínát, hogy neki 25 évre bérbeadja; az 1904/05-iki háború folytán azonban Japán vette át Oroszországtól a bérletet. — Japán rövidnek tartotta a 25 évet s ezért kieroszakolta Yan-Shi-kai elnöktől a bérletnek 99 évre való meghosszabbítását. Kínának akkor nem volt országgyűlése, mely ezt a szerződést jóváhagyhatta volna s ezt hozza fel Kína okul, midőn a meghosszabbítás érvényességét kétségbevonja.

1915 óta Kína részéről egy új tényező lépett közbe, mely a pekingi kormány politikáját keresztezi.

Chang-Tso-lin marsall, Mandzsúria főkormányzója, küzdelembe kerekedett Vu-Pei-fu tábornokkal, ettől vereséget szenvedett s a pekingi kormány által méltóságától megfosztatott. Felelete az volt, hogy biztosította magának a japániai támogatását, kiálította önállóságát. De ennek az a következménye, hogy legalább is tűrni kénytelen Japán politikáját a Liautung félszigetre és a mandzsú vasutakra vonatkozólag.

1909-től kezdve Amerika mindinkább öntudatosan lépett föl Mandzsúriában, ekkor terjesztette elő azt a kívánságát, hogy a mandzsú vasutak semlegessége biztosíttassék. Japán sietett magát Amerika beavatkozásával szemben azáltal biztosítani, hogy Oroszországgal 1910 és 1912-ben szerződést kötött.

De Amerika is megtalálta a feleletet. A washingtoni kongresszus létrehozta Amerika és Anglia blokkját, Japánnak diplomáciai vereségét, s ennek folytán a jelenlegi Kato-kormány kénytelen úgy táncolni, ahogy Amerika füttyül.

Ez sérti a japánok önérdetét, másrészt attól is félnek, hogy ha folytatják a behódolás politikáját, elvesztik súlyukat Anglia szemében s ez nem fog velük számolni, ha érdekei Amerikával szembeállítják.

A japáni ellenzéknek ezt a felfogását támogatja, hogy az erősödő és külpolitikailag előretörő orosz bolsevizmussal szemben Japán mint a jelenlegi civilizáció védője mutatkozhatik. Hivatkozhatik arra, hogy ha kivonul Mandzsúriából, akkor az orosz bolsevikok nyomulnak oda be, s ezáltal azok eszméi újabb teret nyernek. A szovjet vezetői meg is mozdultak Mandzsúria kérdésében. Külsőleg azt követelik ugyan, hogy Kína fennhatósága biztosítsák, azonban a kulisszák mögé tekintők úgy látják, hogy a bolsevikok voltaképeni célja a keletkínai vasutat és annak esomópontját, Harbint maguk részére biztosítani.

Japán Amerikával szemben úgy erősítette meg helyzetét, hogy egy nagy kölcsön útján érdekeltté tette az amerikai pénzvilágot a japáni kézben levő mandzsu vasutak ügyében. Úgy látszik tehát, hogy ez idő szerint a mandzsúriai tűzfészekkel szemben Japán a kellő biztosítást megtalálta.

II.

Indiának Bihar nevű tartományában Gaya város a múlt év végén ünnepelte a 37-ik indiai nemzeti kongresszust.

Buddha, az indiai vallás alapítója, odahagyva királyi palotáját, ezen a helyen fejezte be vallási elmékedéseit, s itt értek meg benne azok az elvek, melyek alapján az emberszeretet által sugalt, s ma már több százmillió ember által követett tanait kifejtette.

Húszezren gyűltek itt össze India legkülönbözőbb részeiből s szemlélték a közgyűlési teremben az angolok által többévi börtönrre elítélt nemzeti hősnök, Gandhinak képeit.

Buddha korában India lakosságát vallási kérdések foglalkoztatták, ma ellenben az a probléma, hogy miként védekezzenek az angol befolyás ellen, a politikának mily fegyvereit válasszák India felszabadítása érdekében.

Anglia itt ugyanazt a politikát óhajtja követni, mint amelyet nálunk 1867 után Ausztria alkalmazott. Megad Indiának egy látszólagos alkotmányt belügyeinek intézésére, azonban kezében tartja a hadsereget és a külügyek intézését.

A kongresszus tanácskozásának anyagát az képezte, hogy érdemes-e résztvenni ily megkötött befolyású parlamentben.

Mint nekünk 1867-ben, úgy Indiának ma megvan a maga Deák Ference. Ez a bengáli jogtudós, Dasz Chitta Ranjan, aki a kongresszus elnöke.

Bemenni a parlamentbe s ott küzdeni a parlament ellen! Ez Dasz nézete.

A többség vele szemben a parlament bojkottja mellett döntött. Dasz lemondott az elnökségről, azonban nem vált ki a kongresszusból, hanem megalakította a mérsékelték pártját.

A nemzeti kongresszus mellett külön ülészetek a mohamedánok, még pedig részben az ú. n. kalifátusi konferencián, részben az indiai ulemák konferenciáján.

Ezek is a parlamentben való részvétel ellen döntöttek. Állást foglaltak Kemal pasa politikája mellett, jóváhagyták az angol-

barát szultán letételét, Abdul Medzsid szultán trónfoglalását, támadták az angol politikát azért, hogy a törökök ellenében a görögöket támogatta.

A mohamedán konferenciák határozatait a nemzeti kongresszus magáévá tette s kimondta, hogy a hinduk, a mohamedánok és a többi indiai elemek közös működést fejtenek ki úgy azok ellen a támadások ellen, melyek a kalifátus integritását és a török államot fenyegetik, valamint azok ellen a törekvések ellen, melyek Indiának jogosulatlan kizsákmányolására irányulnak.

Lloyd George a maga politikájával a mohamedánságot akarta Angliától függésbe hozni, s úgy látszik Anglia jutott függésbe a mohamedánságtól.

III.

Tévedés volna azt hinni, hogy Anglia Indiában máris elvesztette lába alól a talajt. Vannak ugyan nagy nehézségei, azonban eléggé biztosnak érzi helyzetét arra, hogy távolabbi terveket is kovácsoljon.

Ma Kína képezi a világhatalmak küzdelmének célpontját. Mindegyik arra törekszik, hogy ott megingathatatlan pozíciót foglaljon el.

Amerikának régen elvei ellen volt idegen területek elfoglalása. Ezért Kínában lekésett s most oly módon iparkodik az egyenlő verseny lehetőségét biztosítani, hogy a nyílt ajtó politikáját követeli.

Ezzel szemben Japán, Oroszország, Anglia és Franciaország a szárazföld felől akarja maga részére Kínában a gazdasági fölényt biztosítani.

Angliának útja Kínába Tibeten keresztül vezet.

Tibet hosszú ideig Kínának névleges fennhatósága alatt állott. Azonban 1897-ben a Dalai Láma, Tibetnek a papi kaszt befolyása alatt álló uralkodója egy Dorsjev nevű szibériai szerzetest választott külügyi tanácsadójául s ennek befolyása alatt Oroszországhoz közeledett.

Angliának az volt a válasza, hogy 1904-ben Younghusband ezredest 1500 emberből álló expedíciójával Tibet fővárosa, Lhassa ellen küldte, s a Dalai Lámát futásra kényszerítette.

Azonban az entente létrehozása érdekében Anglia a külső politika minden terén megegyezést keresett Oroszországgal. Ez létrejött 1907-ben Tibetre vonatkozólag is. Tibetet semlegesnek nyilvánították, sőt még a tudományos kutatásokat is tilalmazták. Elismerték Kína fennhatóságát Tibet fölött, s Anglia visszavonta követségét is.

Kéz alatt azonban mindkét állam tovább folytatta a maga politikáját.

Oroszország 1912-ben elősegített egy mongol-tibeti szövetséget.

1913-ban Tibet nyilván angol ösztönzésre kikergette a kínaiakat s Kínának csak névleges fennhatóságát volt hajlandó el-

ismerni. A háborús bonyodalmak elkerülése céljából angol területen, Simlában jöttek össze a kínai, tibeti és angol megbizottak. Ez alkalommal Anglia 12 pontban összegezte a maga követeléseit, azonban nem tudta azoknak Kína által való elismerését elérni.

1918-ban a határok megállapítása miatt ellenségeskedések törtek ki Anglia és Tibet közt s ezeket Anglia közbelépése szüntette meg.

Anglia szabad kezet nyert akkor, midőn a bolsevik forradalom Oroszországot alapjaiban megrendítette. Megállapodást létesített 1919-ben Franciaországgal és Japánnal Tibetnek érdekerületekre való felosztására nézve, 1921-ben pedig Phariban tartott tárgyalások alkalmával megpróbálta Tibetet és a Himalaya félfüggetlen államait Indiával kapcsolatba hozni, majd pedig ennek sikertelensége után 1922 tavaszán Tibet feje fölött Kínával kezdte meg tárgyalásait.

Ennek azonban az lett a következménye, hogy Tibet most már szorosabban csatlakozott Kínához, másrészt pedig a franciák is megmozdultak.

Franciaország Hátsó-Indiát akarja felhasználni, hogy a maga helyzetét Kínában megerősítse. Nagyon kényelmetlen volna neki, ha Anglia Tibeten keresztül befolyása alá tudná vonni Kínát, s meg tudná akadályozni a franciák érvényesülését. Ez ellen úgy igyekszik védekezni, hogy Yünnan nevű kínai tartományba vasutat építtet s innen akarja a vonalat Sechuanon keresztül Mongóliába továbbvinni és így az angolok útját elvágni.

De megmozdult Oroszország is. Úgy látszik, hogy a szovjet magához jött s erősnek érzi magát aktiv külpolitika vezetésére különböző irányokban s így Tibet felé is.

Működését azzal kezdte meg, hogy — angol recept szerint — kutató expedíciót indított Tibetbe az ismert tibeti kutatónak, Koslov tábornoknak vezetésével. — Ezt a tudományosnak látszó kiküldetést politikailag súlyossá teszi az a körülmény, hogy Koslov tábornok a Dalai Lámával jó viszonyba jutott akkor, midőn az elmenekült az angolok elől. A szovjet hivatalos lapja fölöslegesen is tartotta elhallgatni, hogy Joffenek Pikingben való megjelenése, az Afganisztánnal kötött szövetség és Tibettel szemben a közös megállapodás különös fontossággal bír az európai kapitálissal való küzdelemre.

Az államok politikáját nem uralkodóik, vezetőik, hanem érdekeik irányítják. — Ezek az érdekek állítják Ázsiában egymással szembe Angliát és Oroszországot.

Kovács-Karap Ernő.

HÍREK.

Halálozások. Mult számunk megjelenése óta ismét súlyos veszteségek érték Társaságunkat.

Március hó 4-ikén hűnyt el hosszas szenvedés után *Libits Adolf* udvari tanácsos, József királyi herceg jószágkormányzója, életének 73-ik évében. Március 6-ikán temették a kerepesi-úti temetőben óriási részvét mellett.

Ugyanaznap temették *Lers Vilmos* báró v. b. t. t. volt államtitkárt, a magyar közgazdasági élet nagy halottját általános és mély részvét mellett. Lers Vilmos Budapesten született 1869-ben. Munkás és áldásos közgazdasági tevékeny életét március hó 4-én fejezte be.

A turáni eszmének lelkes, meg nem alkuvó harcosát veszítettük el dr. fehérgyarmati *Tóth Jenő* tanár festőművészen, kit nagy reményekre jogosító élete derekán március hó 28-án 41 éves korában tört ketté a kérlelhetetlen végzet.

Tóth Jenő tagtársunknak legközelebbi számunkban méltó emléket óhajtunk szentelni.

Április hó 20-án újabb veszteség érte Társaságunkat. Pongyoloki *Róth Lóránt* nyug. földművelésügyi államtitkár Kőszegen 60-ik életévében elhunyt.

Márki Sándor egyetemi tanár, kiváló munkatársunk, a turáni eszmének lelkes híve, március 29-ikén töltötte be hetvenedik évét, teljes testi és lelki erőben. Mondanunk sem kell, hogy minden igaz magyar ember, de elsősorban a turáni gondolat harcosai tisztelettel, szeretettel és minden jó kívánsággal tekintenek a Szegeden székelő kolozsvári egyetem dísze felé s óhajtják, hogy korra nézve agg, de szívben és elmében ifjú tudósunk még sok évtizedig szolgálja sorstól sujtott hazánk és nemzetünk szellemi érdekeit. Társaságunk vezetősége e szép alkalomból levélben üdvözölte illusztris tagját.

Török-tatár hódolat Petőfi szelleme előtt. A Petőfi-Társaság áprilisi felolvasóülése szép és megható ünneppé növekedett azzal, hogy a magyarországi törökök és tatárok hajtották meg nemzetük lobogóját a magyar génusz előtt. Az Akadémia kisterme zsufolásig megtelt ünneplő közönséggel. *Pekár Gyula*, a Társaság elnöke nyi-

totta meg az ülést. Bejelentette, hogy a magyarországi törökök és tatárok a mai ülésen akarnak hódolni Petőfi szelleme előtt. *Szávay Gyula* főtitkár a mellékteremből erre bevezette a körülbelül 50 tagú küldöttséget. A küldöttség vezetője, *Abdul Latif* effendi a magyarországi mohamedánok főpapja fölment az előadói emelvényre, s fején a piros fezzel magyar nyelvű beszédet mondott a Magyarországon élő törökök nevében. „Nemcsak nekünk — mondá — hanem a világ valamennyi olyan szabadságszerető népének, amelynek a szabadsága nem más nemzetek porbatiprásán épült fel, legtisztább, legszentebb és örök eszményképe Petőfi. Petőfi szelleme. ha az utóbbi időkben török hazánkra és a mi nagy küzdelmeinkre tekintett, úgy hisszük, elégedett az ő török testvéreivel, mert hiszen az ő szabadságra vágyó lelke költőtársra lelt Anatóliában, ahol Musztafa Kemal pasa kardjával írt hőskölteményt és tett bizonyoságot a török nép szabadságszeretetééről. E részünkről jövő szerény ünneplés csak proológusa a törökök Petőfi ünneplésének, mivel kezdeményezésemre a törökországi egyetemi tanárok és egyetemi ifjak a közel jövőben méltó fénnnyel fogják megünnepelni Petőfi születésének századik évfordulóját. Kívánjuk, hogy ne késés az az idő, amikor Petőfi népe és vele együtt mi is újra Nagymagyarország boldogságának örülhetünk. (Szűnni nem akaró lelkes éljenzés és taps.) A Magyarországon élő törökök nevében e szép ünnep alkalmából emlékiratot intéztünk a Petőfi-Társasághoz és kérjük, fogadják azt tőlünk a magyar nemzet és Petőfi iránt rajongó szívünk zálogául.“

Abdul Latif szavai után *Németh István* felolvasta a törökök memorandumát, amely után a Budapesten élő tatárok nevében *Zübeir Hamid* egyetemi hallgató, tiszta magyarsággal és költői lendülettel szólott az ünnepi sokasághoz.

— Köszönöm a sorsnak, hogy minden idők legnagyobb lírikusa szellemét a kaukázusi tatárok és törökök nevében köszönhetem. Ha Petőfi ma élne, bizonyára a török szabadságharc lord Byronja lenne. Törökországban sok Petőfi-fordítás készült. Igaz, hogy nem tudjuk teljesen visszaadni Petőfi eredeti szépségét, de azért vagyunk mi itt, a testvér magyar nemzet vendégszeretetében, hogy megtanuljuk teljesen Petőfi zengő nyelvét. (Nagy taps és éljenzés.) Mert a magyar nyelvet csupán csak Petőfiért is érdemes megtanulni.

— A múlt nyáron jártam a magyar Alföldön, láttam a délibábot és éreztem a forgószelek erejét. Ezek nem voltak ismeretlenek előttem, mert teljesen ilyen a délibáb és a forgószelek az én hazámban is, a baskir pusztákon. De a délibáb szépsége és a forgószelek ereje eszembe juttatja a nagy magyar költőt. Így tűnik föl nekem Petőfi képe, szépnek és erősnek, aki arra van hivatva, hogy ne csak Nagymagyarországot teremtsen meg újra, hanem az egész megtépázott emberiségből megmentse azokat, akiknek szíve a szabadságért dobog.

Pekár Gyula válaszában a turáni testvériség elhivatottságát méltatta s megköszönte a török-tatár testvérek szép megemlékezését.

Törökország újjászületésének évforduló ünnepe. A *Magyarországi Törökök Baráti Köre* április 23-ikán este a *Török Nagynemzetgyűlés* kormányának egyéves évfordulóját ünnepelte a *Pátria* dísztermében. A termet zsufolásig megtöltötte az ünneplő közönség. Az ünnepélyt a török induló és a magyar himnusz éneklésével nyitották meg, majd *Szelámi* bej az *Isztikléemilli Mars* című költeményt szavalta el.

Az ünnepi szónok *Refik Amir* bej volt, aki törökül esetelte nemzetének megaláztatását és az angorai kormány megalakulásának történetét. Kemal pasa a semmiből hadsereget teremtett és felrázta a török nemzetet fásultságából. Törökországot megtisztították az ellenségtől, de Anatólia ma elpusztított tartomány. Az égő falvak pokoli színjátékát az entente ottani képviselői úgy nézték végig, mint egy szép filmet. Kemal ma Szmírnában van és török politikusok ma mint egyenlő felek tárgyalnak a világ hatalmasaival. A török nemzet föltámadt és többé megölni nem lehet. Beszédét Musztafa Kemal pasa, az egységes Törökország és az integer Magyarország éltetésével fejezte be.

Dr. Pröhle Vilmos először törökül, majd magyarul üdvözölte lendületes szavakkal az ünneplő török nemzetet és a magyarság őszinte testvéri üzenetét tolmácsolta. *Azra Fazli* effendi beszéde után *Friedrich István* emelkedett szólásra, beszámolt Musztafa Kemal pasával történt találkozásáról, átadta a nagy győző által a magyar nemzet számára küldött üdvözetet. Elmondta, hogy Musztafa Kemal pasa kijelentette, amint nem tűri, hogy egyetlenegy mohamedánt is elnyomjanak, úgy nem tűri, hogy a velük testvér magyar nemzetet rabszolgasorba süllyesszék. Megígérte, hogy a legrövidebb idő alatt nejjével együtt viszonzni fogja a magyarok látogatását Budapesten.

Szünetben a kör teára látta vendégül a meghívottakat, majd *Bettelheim Olga* és *Haszan Tahszin* bej, *Mehmed Ali* bej, *Mehmed Vahid* bej és *Muszín Riffaat* bej művészi zeneszámaik után a közönség a leglelkesebb hangulatban a késő órákig maradt együtt és ünnepelte a győzelmes Törökországot.

Az ünneplő közönség soraiban ott láttuk: *Francois Kienast* svájci főkonzult és nejét, *Almássy Lászlót*, a nemzetgyűlés alelnökét, *Paikert Alajost*, a Turáni Társaság h. elnökét, *Raffay Sándor* püspököt, *Djeral Sefket* bej konzuli attasét és nejét, *Zsilinszky Endrét*, valamint a török kolónia Budapesten időző összes tagjait.

Penck Albrecht, a berlini egyetem földrajztanára, a világhírű geográfus a Magyar Földrajzi Társaság meghívására április 24-én

este a Pedagógiai Szeminárium nagytermében vetített képekkel kísért előadást tartott Finnország földrajzi és geológiai viszonyairól. A termet zsufolásig megtöltötte az érdeklődő közönség, melynek soraiban a tudomány és közélet számos jelesét láttuk. Megjelent József királyi herceg is családjával s az itt időző finn követ, Idman K. G. is. Az előadást *Cholnoky Jenő* szép beszéddel nyitotta meg s ugyancsak ő mondott végül köszönetet a kiváló tudósnek a magas színvonalú előadásért, mely a rokon nép szép országát közelebb hozta a magyar közönség lelkivilágához. Társaságunkat számos tagtársunk képviselte.

Miniszteri köszönet. A vallás- és közoktatásügyi miniszter elismerését és köszönetét fejezte ki *Bán Aladár dr.* főgimnáziumi igazgatónak kitartó és sikeres propagatív munkásságáért, melyet a finnországi magyar képzőművészeti kiállítások érdekében kifejtett és azon működésért, melynek eredményeképp a magyar irodalom, különösen Petőfi költészete, a finn és észti testvérnépek lelkivilágához közelebb jutott.

Gragger R. előadásai Észt- és Finnországban. *Gragger Róbert* professor, a berlini magyar intézet vezetője, rokonnépekhez indult, hogy ismertető előadásokat tartson nekik rólunk. Március 14-én és 15-én a dorpati egyetem aulájában a magyar irodalom két korszakáról olvasott fel. Első előadásában a legutolsó évtizedek jellegzetes irodalmi irányainak fejlődésmenetét ismertette, második előadásában pedig a magyar ösköltészet problémáit tárta fel. Ugyancsak március 15-én *Virányi Elemér* dorpáti magyar lektor méltatta e nap magyar jelentőségét, különös tekintettel Petőfire. *Kettunen* professor a megersonkított Magyarország szenvedéseiről beszélt s a magyar haza feltámadásába vetett törhetetlen hitét fejezte ki. *Gragger Róbert* még Helsinkiben ismertette a magyar irodalmat több előadás keretében.

Előadás a finnek művészetéről és irodalmáról. *Bán Aladár* március 17-én délelőtt 11 órakor Finnországból beszerzett vetített képekkel illusztrált előadást tartott a fenti címen az Uránia helyiségében, melyet teljesen megtöltött az érdeklődő közönség. Az előadáson többek között megjelent *Idman K. G.* finn követ, *Paikert Alajos* min. tan., *Ludwig Ernő* főkonzul, *Lüppola György* finn szobrászművész, *Marzsó Lajos* főtítkárunk, *Szécsy Jenő* és neje s irodalmi és művészi életünk számos jelese. Az előadásról a finn lapok részletes beszámolót közöltek.

Finn-észti est. A Szabad Lyceum és a Kelenföldi Kaszinó 1923 február hó 24-ikén este 6 órakor sikerült finn-észti ünnepséget rendezett Észtország függetlensége kivívásának ötödik évfordulójára. Az ünnepen megjelent *Jungerth Mihály* követségi tanácsos és *Jöfjert Richárd* észti hírlapíró is.

Az első szám volt *Bán Aladár dr.* ünnepi előadása „Egy új turáni állam” címmel, melyben az előadó vázolta Észtország történetét és földrajzát, jellemezte a népet s ismertette az észti irodalom és kultúra eredményeit. *Schindler Marianna* zongorán előadta

Sibelius finn zeneszerző impromptuját (Hegyen), majd Bán Aladár finn és észt költők magyartárgyú költeményeit (Eino Leino: A magyarokhoz; M. J. Eisen: Az észt nép a magyar nemzethez) saját fordításában. — *Sebestyén Andorné* finn népdalokat énekelt zongorakíséret mellett s a Budapesti Polgári Dalkör elénekelte a finn-észt himnuszt s néhány finn műdalt. Az összes számok nagy tetszést keltettek a termet zsufolásig megtöltő közönségnél. Az ünnepet Jöffert R. lendületes magyar beszéde zárta be, melyben hazája nevében köszönetet mondott a szép megemlékezésért.

Török-magyar est. A Szabad Lyceum és a Kelenföldi Kaszinó január hó 13-ikán sikerült estét rendezett a török testvériség apó-lására. A műsor a következő volt: 1. Konstantinápoly művészet-történeti emlékei (vetített képekkel), előadta dr. Oroszlán Zoltán. 2. a) Weber: „Abu Hasszán“ nyitány, zongorán előadták Szecsődy Istvánné és Dittrich Vilmos. b) Huber: Magyar ábránd, előadta Szecsődy Istvánné. 3. Péterrévi Imre verseiből; bemutatta dr. Dittrich Vilmos. 4. Manin (szerelmi dal), Iki bülbül (Két csalogány), Jökse mináre (Magas mináret), előadta Mohay Erzsí, zongorán kísérte dr. Dittrich Vilmos. 5. a) Dzsemil bej Machur Pesrevi. b) Szasz Szemaj Adzsem Asiran, tamburán előadta Tahszin bej, festőművész. 6. Erdélyi és magyar nóták, előadta Mohay Erzsí.

A magyar nép a finn tantervben. A finn közoktatásügyi tanács elhatározta, hogy a rokon-népek oktatásának az eddiginél bővebb teret juttat a népiskolákban s a középfokú tanintézetekben s e célból a tanítószemélyzet használatára vezérkönyvet ad ki. A magyar s a vele legközelebbi nyelvi kapcsolatban álló ugor (vogul és osztják) népek etnográfiai, folklorisztikai és történeti jellemzésének megírására a tanács dr. *Bán Aladárt*, a Finn Irodalmi Társaság tagját kérte föl, aki a dolgozatot elkészítette s a tanács a munkát fölvette a készülő vezérkönyvbe. A finn tanuló ifjúság tehát a jövőben részletes, szakszerű ismertet fog nyerni a rokon-népekről.

A Keletázsiai (Hopp Ferenc) művészeti múzeum ünnepies megnyitása április 28-ikán délelőtt 12 órakor folyt le. A megnyitóbeszédet *Petrovics Elek* főigazgató mondotta, vázolja a múzeum alapítójának élete folyását és nagy érdemeit. Gróf *Klebensberg Kuno* miniszter válaszában hivatkozva Hopp Ferenc érdemekben gazdag életére, rámutatott az áldozatos hazafiasság szükséges voltára a mai nehéz, küzdelmes viszonyok között. Társaságunkat az elnökség és számos tag képviselte az ünnepies aktuson.

Cholnoky Jenő egyetemi tanár március hó 24-én délután a *Magyar Tudományos Fajvédő Társulatban a turáni gondolatról a fajvédelem szempontjából* tartott előadást, melyben a turáni gondolat alapjellegét és az egész mozgalom célját vázolta. Rávilágított az összehasonlító nyelvészet nagy fontosságára egyes nemzetiségi hatások kimutatásánál, majd a különböző fajok kultúrájának elemzésére tért rá. Vázolta a turáni nemzetek közös vonásait, majd

a turáni eszme történelmi megalapozottságát fejtegette. Alapos kritika tárgyává tette *Méhely* fajvédelmi felfogását és azzal végezte előadását, hogy mindenkit szeretettel kell magunkhoz fogadnunk, aki lélekben magyarnak érzi magát.

A Magyar Tudományos Akadémia I. osztályának április 16-iki ülésén *Németh Gyula* egyetemi tanár, levelezőtág tartotta székfoglalóját. Felolvasásának tárgya a „*Hunok, bolgárok, magyarok*”-ról szolt. Nagy előtanulmány után készült értekezésében kimutatta a magyar, bolgár és hun vonatkozások ősiségét és keletkezését.

Krisztus előtt a magyarok az Ural hegyvidékein, a bolgárok tőlük keletre, a hunok pedig Kína északi határán laktak. Krisztus után 200 körül a hunok meghódítják a bolgárokat és a magyarokat. Ettől fogva a magyarok is Attila haláláig különböző hun birodalmakhoz tartoznak és csak azután költöznek le a Kaukázus vidékeire. Megállapítja, hogy a hunok és bolgárok is valamelyik őstörök nyelvjárást beszéltek és ez időből származik a magyar jövevényszavaknak egy része.

Gragger Róbert berlini egyetemi tanár, a Berliini Magyar Intézet vezetője, a tavasszal Finn- és Észtországban járt, hogy az ottani tudományos körökkel eszmecsere-t folytasson a berlini finn és észt osztályok felállításáról és kiépítéséről s előadásokat tartson a magyar irodalomról. Úgy Finnországban, mint Észtországban lelkes barátokra és teljes megértésre talált, úgyhogy rendelkezésére bocsájtják mindazokat az eszközöket, amelyek a berlini egyetem finn és észt osztályának kiépítéséhez szükségesek. Itt említjük meg, hogy a finn és észt osztályok a berlini Magyar Intézethez tartoznak, amelyekhez még a török-tatár osztályok is csatlakoztak, sőt a távol északi cseremiszek és osztjások is jelentkeztek csatlakozásra, úgyhogy a Berliini Magyar Intézet nemsokára az összes turáni nemzeteket képviselni fogja.

Turáni folyóiratot alapított a nemzetközi tudósvilág. Most jelent meg az első száma az *Asia major* címmel német és angol nyelven kiadott folyóiratnak, amely a turáni családhoz tartozó népek kultúrájával, művészetével és nyelvével foglalkozik. Első kötete nyolcszáz lapon jelent meg, térképekkel és illusztrációkkal. Munkatársai Magyarországon *Németh Gyula* és *Takács Zoltán*. Az első kötet Kína történetét közli a legrégebb időktől máig, azonkívül a keletázsiai tudománnyal foglalkozó tudósok értékes dolgozatait.

Magyar-finn-észt diákestély Berlinben. A Berliini Magyar Intézet az utóbbi években újabb, jelentős fejlődésen ment át. *Gragger Róbert* igazgató körültekintő ügyességének sikerült elérni, hogy az intézet keretein belül megkezdhesse működését a finn- és észt-osztály. Az új osztályok felállítása fontos lépést jelent abban az irányban, hogy a három egymástól messze elszakadt rokonnép kezét nyujthasson egymásnak.

Ennek a gondolatnak adtak kifejezést a Berlinben dolgozó ifjú magyar, finn és észti tudósok és diákok, amikor februárban a *Wiener Hof* különtermében összejöttek, hogy idegen földön ismerjék meg egymást és halljanak a távoli rokonokról. *Öhmann Emil* finn tanár és publicista rövid, meleg magyar beszédben köszöntötte a magyar testvéreket és az észtek képviselőjében *Mäe Ujalman*, az észti szabadságharc egyik tevékeny harcosa talált őszinte szavakat Észtország érzésének tolmácsolására. A fiatal magyar tudósok nevében dr. *Farkas Gyula*, a Magyar Intézet lektora és dr. *Pukánszky Béla* közgazdaságegyetemi tanár, válaszoltak. Fölelendültek aztán a bánatos észti dalok és a magyar diákok is bemutatott néhány gyönyörű magyar népdalt. A társaság a három nemzeti himnusz eléneklése után széteszlott, de egyhangú lelkesedéssel mondták ki, hogy megalakítják a Berlieni Magyar-Finn-Észti Egyesületet és gondoskodnak arról, hogy mennél előbb állandó klubhelyiségben találkozhassanak.

Idman K. Gusztáv meghatalmazott miniszter, Finnország magyar követe, március és április hóban körülbelül hét hetet töltött Budapesten, mely idő alatt részt vett több politikai és kulturális akcióban s igyekezett a Finn- és Magyarország közti kapcsolatokat minden tekintetben szorosabbra fűzni. A Turáni Társaság az illusztris vendég tiszteletére szűkkörű teadélutánt adott a Gellért-szálló különtermében.

Jungerth Mihály diplomáciai megbízatása. A kormányzó Revalban az észti, a lett és litván köztársaságok kormányánál való képviselőlet ellátó magyar királyi követség felállítását megengedte és a követség vezetésével *Jungerth Mihály* I. osztályú követségi tanácsosi címmel felruházott miniszteri osztálytanácsosnak ügyvivői minőségben való megbízatását jóváhagyólag tudomásul vette.

Az észti követ a kormányzónál. A kormányzó március 22-én ünnepélyes kihallgatáson fogadta *Hellat Sándor* észti rendkívüli követet és meghatalmazott minisztert, aki ez alkalommal visszahívó levelét nyújtotta át. A fogadásnál közreműködtek *Bartha Richárd*, a kabinetiroda főnöke és gróf *Ambrózy Lajos* rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter.

Észti államférfiak Budapesten. Március 21-től 26-ig érdekes vendégei voltak fővárosunknak. Az újrábredt, agilis észti rokon-nemzetnek négy kiváló tagja időzött körünkben: *Hellat Sándor* volt magyarországi észti követ, jelenleg külügyminiszter, *Hellat Herrman*, római észti követ, *Strandmann Ottó* volt miniszterelnök és *Andersen Erik* gyáros, bécsi észti konzul. A Turáni Társaság ez alkalomból kiváló vendégeink bevonásával külön ülést tartott, melynek tárgya a finn-észti és magyar kapcsolatok fejlesztésének megbeszélése volt, valamint tiszteletükre teát adott a Gellért-szálló különtermében, melyen többek közt részt vettek: *Idman K. Gusztáv*, Finnország követe, *Pekár Gyula* elnök, *Paikert Alajos* alelnök.

Lüipola György, Nagy Emil és neje, Bán Aladár, Zsilinszky Gábor, gróf Pálffy Géza, Marzsó Lajos, Krempels Károlyné stb.

A budapesti észt konzulátus megkezdte működését. A budapesti észt tiszteletbeli konzulátus működését VI, Rózsa-utca 11. sz. alatt (telefon: 38—08) megkezdte. A konzulátus személyzete *Zsilinszky Gábor* tiszteletbeli konzulból és gróf *Pálffy Géza* tiszteletbeli konzuli attaséból áll.

Az új török választójog s a török egység. A *Times* egyik áprilisi száma jelenti Konstantinápolyból, hogy a török nemzetgyűlés elfogadta az új választási törvényt, amely a 18.ik évtől kezdődően minden török férfi számára megadja a passzív és aktív választójogot. A nőknek a törvény nem adja meg a szavazójogot. A választás közvetett, vagyis előbb a választóférfiakat választják meg s azután ezek maguk közül választják meg a megfelelő számú képviselőt. Ez a választási rendszer dívik tudvalevően Amerikában is. A törvény szerint átlag minden húszezer választóra esik egy-egy képviselő.

A párisi *Temps* a küszöbön lévő új török választással kapcsolatban azt írja, hogy az angorai kormánynak előreláthatóan meglesz az abszolút többsége az új nemzetgyűlésen, de a lausannei béketárgyalás sikere szempontjából nem is annyira ez fontos, mint inkább az, hogy a törökök egymással egyetértsenek, mert a megszakított békeértekezletnek is az volt egyik főnehézsége, hogy a török bizottság egy-egy jelentős kérdésben annyifelé húzott, ahány tagja volt a bizottságnak.

Éhhalálra vannak ítélve a magyarokkal rokon oroszországi néptörzsek. Februárban jelent meg a nemzetek szövetségének kiadásában egy munka, amely Oroszország gazdasági helyzetével foglalkozik. Ez az első hiteles tanulmány Oroszország mai gazdasági állapotáról, mely kimerítően foglalkozik az oroszországi éhínséggel is. Az idevonatkozó adatokból kitűnik, hogy a magyarsággal rokon, autonómiával rendelkező finn-ugor népek közül csak a zürjének és karjalaiak mentesek az éhínségtől, míg a cseremiszek, vogulok és votjákok az éhségzóna centrumában vannak. Hasonlóképen az éhségzóna centrumába esik valamennyi, a magyarsággal szintén rokon török-tatár nép is (esuvas, baskir, kirgiz, kalmuk, tatár népek). E népek jóformán kihalásra vannak ítélve.

Turkesztán fellázadt a szovjet ellen. Turkesztánban, a szamarkandi kormányzásban a lakosság fegyvert fogott a szovjet ellen. A leverésükre kivezényelt vörös csapatok több vereséget szenvedtek. Szamarkand a felkelő török lakosság hatalmában van. A vasúti forgalom az egész kormányzásban szünetel. A felkelés oka — éhínség, amit a vörösök kíméletlen rekvirálása idézett elő.

Antialkoholizmus Törökországban. A mohamedán vallás tiltja ugyan az alkohol fogyasztását, mindazonáltal szükséges volt törvénnyel is megtiltani, mert az idegenekkel együttélő törökök

között ellenállhatatlanul terjedt az alkoholizmus. A tiltó törvény kimondja, hogy Törökország területén sem készíteni, sem eladni nem szabad szeszes italt. Pénzbüntetéssel és szigorú elzárással sujtják azokat, akik akár készítenek, akár eladnak, akár fogyasztanak szeszes italt. A hatóságok minden eszközzel megakadályozák a tilalom kijátszását és részint a szigorú ellenőrzéssel, részint pedig annak a bizonyításával, hogy az alkoholmentes török nép sokkal erőteljesebb az alkoholfogyasztó görög népnél, sikerült csaknem teljesen megszüntetni az alkoholfogyasztást.

Sven Hedin új tibeti útja. *Sven Hedin* most készíti elő hatodik tibeti útját, amelyre több svéd tudós társaságában fog elindulni. Fő célja a Karakorum- és Dongla-hegységek összefüggésének átkutatása.

TÁRSASÁGI ÜGYEK.

Turáni előadások.

Előadásaink az idén február 8-án kezdődtek.

A sorozatot *Pekár Gyula* elnök nyitotta meg. Megnyitójában az előadássorozat célját vázolta. A multévi előadások általános vonásokban fejtegették a turáni gondolatot, az ezévi ciklus részletkérdések megvilágításával igyekeztek mélyíteni a multévi előadások eredményeit. Az ezévi ciklusban iparkodunk aktualitásokat nyújtani azért, hogy Musztafa Kemal pasa diadalmas fegyverei által oly élesen előtérbe került török-tatár népek kultúrájával ismertetjük meg turáni testvéreinket.

Ezután a turáni eszme hódításáról számol be. Párisban járta-kor meglátogatta az ottani turáni egyesületet ülése alkalmából. Együtt voltak ott a magyarokkal a finnek, észtek, törökök, tatárok és kínaiak, áthatva a turáni gondolatól.

Páristól Tokióig mindenütt ébrednek a lelkek és újra fölhangozik a régi jelszó: ex oriente lux!

Az elnöki megnyitó után *Pröhle Vilmos* egyetemi tanár lépett az emelvényre és a „*Török népek szabadságharca*“ címen érdekesítően ismertette a török nemzet véres küzdelmeit és fényes győzelmét. Bevezetésül a török nép történelmének az utolsó háromnegyed század alatt történt fontosabb eseményeit vázolta. A világháború előtti közvetlen előzmények, melyek keleten és délen zajlottak le és amelyek a balkáni háború után a londoni békével lezárulva látszólag végleg megpecsételték Törökország sorsát, csak előjáték volt a török nép további kálváriájához. Rövid képét adta azután Törökország szerepének a világháborúban, majd az 1918 október 31-i fegyverszünetnek a törökök által való elfogadásának következményeire tért át. A nacionalista függetlenségi mozgalmak fokozatos erősödése szükségszerű következménye volt a külpolitikai eseményeknek. Görögország akcióját Törökország ellen *Pröhle* úgy értelmezte, mint *Lloyd-George* rejtett világhatalmi törekvései által sugallt ügyes kihasználását a görög nemzeti önzésnek. A hivatalos török kormány gerinctelen viselkedése az angol megszállás alatt és Musztafa Kemal pasa váratlan megjelenése a török nemzetiségi mozgalmak horizontján, abba az irányba terelték Törökország sorsát, mely végül is dicsőségesen megvívott szabadságharcuk kirobbanására vezetett.

Majd ismertette Enver bej küzdelmeit, a baskirok szabadságharcát, az 1921. évi bokharai harcokat, Bokhara, Khiva, Fergana, Turkesztán turáni köztársaságok felszabadulását az orosz járom alól és szövetségét Enver bej uralma alatt. Az előadó áttért a mindinkább erősödő hindu mozgalomra, mely ma már Angliát létalapjában fenyegeti.

Lépésről lépésre végigvezette ezután hallgatóságát Kemal szervező erejének sikerein. Lelkes szavakkal emlékezett meg Pröhle a török nacionalistáknak négy évtizedes apostoli munkásságáról s azt a meggyőződését fejezte ki, hogy nincs messze az az idő, mikor a török testvérek elnyerik jutalmukat önfeláldozó hazaszeretetükért.

Pröhle Vilmos előadását a közönség nagy tetszéssel fogadta és előadása közben Gázi Musztafa Kemal pasa nevének említésekor hatalmas tapsvihár tört ki.

Február 15-iki ülésünket *Pekár Gyula* elnök nyitotta meg. Beszédében az árja és turáni népfajok nyelvében rejlő különbözőségekre mutatott rá, kapcsolatban a bolgár nép szláv nyelv-asszimilációjával. Ezután dr. *Bán Aladár* tartott rövid előadást Finn- és Észtországban tett útja eredményéről, az ottani fényes Petőfi-ünnepekről s tolmácsolta finn és észt testvéreink üdvözlését a Turáni Társaságnak. Majd bemutatta a Bulgáriába utazott dr. *Fehér Géza* értekezését a „bolgár-magyar kapcsolatokról”. Az értekezésben a szerző azt mutatta ki, hogy a bolgár nép már az ötödik századtól kezdve tanító mestere volt a magyarságnak. Mindama hatások között, melyek nemzetünket a történelem folyamán érték, legmélyebb a bolgár hatás volt.

A bolgár nép fejlődésében segítséget nem várhat a nála alacsonyabb fokon álló szomszédaitól, tehát a nemcsak érzelmileg, de földrajzilag is a rokoneredetű magyarsághoz fordul s a magyarság kultúrmunkája sehol sem találhat alkalmasabb talajra, mint éppen a bolgár népnél.

Cholnoky Jenő dr. volt a harmadik előadó február 22-én, ki *Törökország Kisázsiaiban* címen vetített képek kíséretében vezette végig hallgatóságát Kisázsia vidékein.

A vidék topográfiájának ismertetése után az előadó a termények és az ipar különböző ágainak vázolására tért át. A különböző korok ittlakó népfajainak felsorolásával kapcsolatban Kisázsia történelmére vetett futó pillantást, majd a nemzetiségi kérdésre tért át, melyek a birodalmat végromlással fenyegették. A törökség szabadságmozgalma hinni engedi, hogy új, fényes fejlődés elé tekint Törökország.

Március 1-én tartott következő előadásában *Cholnoky Jenő* a volt orosz birodalom járma alól felszabadult turáni államok geografiáját ismertette *Törökök országa a volt orosz birodalomban* címen, mely nem más, mint az a terület, melyet Turánnak nevezünk. A Káspi-tótól Belső-Ázsia hegyvidékéig terjed ez az óriási legnagyobbbrézt sík föld. A határtalan lehetőségek földje Turán, mert az ott lakó török népek nagy szimpátiával fordulnak felénk

s tőlünk várják máris megkezdett független életüknek gazdasági és kulturális föllendülését.

Az előadást számos szép vetített kép világította meg.

Következő előadásunkon, március 8-án, érdekes személyiség jelent meg az előadói emelvényen: *Zübeir Hamid* bej, ifjú tudós, ki már évek óta él fővárosunkban és jelenleg magyar nyelvtanulmányokat folytat.

Előadását „*A tatárok küzdelmei és kultúrtörekvései*” címen folyékony magyarsággal tartotta meg. Bevezetésül a tatárság földrajzi elterjedéséről beszélt. Két világrészben él a tatárság megszólva, Ázsiában és Európában.

Bár a századok óta tartó orosz uralom s a jelenlegi bolsevik iga megtörték a hős tatár népet, mégsem degenerálódott, a modern kultúra útjára tért. A török-tatár népek ősi kultúrája mindenestre a mostaninak őse. Elsősorban hatalmas államszervező és katonai kultúrájuk volt, Európában két nemzet: a bolgár és a magyar köszönheti ennek megalakulását és fennmaradását. Nyelve a törökség nyelve és annak csupán nyelvjárása és pedig tisztább, mint maga a török nyelv, mert idegen eredetű szavai a nyelvnek mindössze csak 20 %-át alkotják.

A különböző ásatások a tatárok ősi és fejlett képzőművészetéről tanuskodnak. A földművelésben számos olyan szót mutat fel nyelvük, mely a magyarban is megvan: *eke, tarló, búza, árpa, ökör* stb. Az iparban is számos szót vettek át tőlük a magyarok, mint: *szűcs, szatócs, ács* stb., azok mind tanubizonyságai, hogy már régen fejlett földművelésük és iparuk volt.

Ezután a kipcasi aranyhorda bukásáról és a birodalom szét hullásáról beszélt, s az orosz imperialista törekvésekről. De a nemzeti reakció nem késchetett sokáig; először is a gazdasági életben mutatkozik föllendülés, a földjétől megfosztott nép a városokba költözik, ott iparral és kereskedelemmel foglalkozik és gazdagodik. Ez azután magával hozza a föllendülést a szellemi téren. A tatár irodalom a régi és új iskola küzdelmeiből született meg és egészséges utakon jár.

A mai tatár civilizáció három alkotóelemből áll: 1. pogány ősi kultúrából, 2. az iszlam nevelő hatásából, 3. a modern európai hatásból, mely azonban főleg csak a technikai kultúra átvételéből áll.

Zübeir Hamid bej előadását a nagyszámú közönség közbenkőben is lelkesen megtapsolta, de előadása végén frenetikus tapsviharral köszönte meg az értékes előadást, amelyet *Paikert Alajos*, a Turáni Társaság helyettes elnökének lendületes és elismerő szavai nyitottak meg és zártak be.

Március hó 22-én *Márki Sándor*, a kiváló történetíró *Dizabul népe* címen ismertette a törököknek a VI. század közepén alakult első birodalmát. Előadását alkalma lesz olvasóközönségünknek egész terjedelmében élvezhetni. Most csak az előadó intencióira hívjuk fel a tudós világ figyelmét:

„A turáni népek összetartozásáról szóló nagy általánosságok után, amik csak riadó és beharangozás számba mentek, az írók most már térjenek át a részletekre is és történelmi karakterképeket és fejeket mutassanak be, hogy a keresett turáni gondolat önámításokra és csalódásokra ne vezessen, hanem tudáson alapuljon.“

Április 5-én dr. Moravcsik Gyula tanár tartott nagyon érdekes előadást *Bizánc és a turáni népek* címmel, melyet szintén folyóiratunkban fogunk közölni.

Április hó 12-én dr. Fekete Lajos az oszmanli török nőről tartott érdekes előadást, mely folyóiratunkban fog megjelenni.

A következő előadó *Lechner Jenő* volt, ki a *turáni népek művészetét* ismertette vetített képek kíséretében. Előadásában különösen azokat a motívumokat emelte ki, amelyek a nyugateurópai művészetben a turáni eredetű népek irányító szerepére utalnak. Tévesen tulajdonítja a művelődéstörténet a tudományok és művészetek fejlődését csupán az árja és sémi népeknek, mert az európai műveltség jórésztben turáni alapokon nyugszik. A legrégebb történelmi nép is turáni eredetű: a *protokáld sumír*.

Kultúráját a babiloniak, assirok öröklik, majd a perzsák, akiket a turáni pártusok hódítanak meg. Itt alakul ki a szaszanida művészet, mely a székely népművészettel olyan csodálatosan rokon. Kína és Japán művészetében a turáni rokonulásokat vázolván áttért a hún és mongol birodalmak művészi multjára, majd a török nép művészi tevékenységéről beszélt, mely irányt szabott az izlám művészetnek; ez pedig a spanyol félszigeten át a középkori ízlést termékenyítette meg.

A görög művészet, amely alapja az egész későbbi európai művészetnek, a kisázsiai és mezopotámiai területen gyökerezik, ahol a turáni népek szelleme volt alapvető.

Ezután áttért a finnek, a bolgárok és a magyarok szerepére s a honfoglalók ősművészetének hatására, az útjukba került ősgermán népek művészetére s azt fejtegette, hogy a román stílus kialakulására oly jelentős ősgermán művészet mennyiben itatódott át turáni eredetű és a turáni honfoglalók által közvetített ornamentális elemekkel. Végül a székely népművészetnek a keleti művészettel való rokonvonásáról beszélt, számos képből illusztrálva állításait. A hazai műtörténelmi kutatás kötelessége, hogy az idegen kultúrmult kitaposott útjai helyett saját fajunk művészi multját búvárolja és igyekezzék számára a kultúrtörténetben megillető helyet biztosítani.

Ápr. 12-én *Pekár Gyula* elnök a turáni népek ruházatáról tartott nagyérdékű előadást. Bevezető soraiban élénken szembeállítja az árja és turáni világnézetet. Gobineau szerint vannak férfias és nőies fajok; — e megállapítás szerint a turáni népeket feltétlenül a férfias fajok közé kell sorolni, míg az árják a nőies fajokhoz tartozónak. Az árja tengerkereső, városépítő és nem lovas nép, a turáni lovas, nomád és tengerkerülő. Lovas, amint Sidonius Apollinaris gallrómai költő mondja: „Más legfeljebb csak ül a ló

hátán, de a hún rajta él, lovon eszik, iszik, még lovon is alszik“. A turániak e lovas mivolta döntötte el világtörténelmi szereplésüket; félelmetes gyorsaságuk által tudtak Attila és az avarok alatt oly óriási birodalmakat alapítani. Az árják a gyalogharcra fektették a súlyt és legfeljebb kocsiharcnál alkalmazták a lovat. A római imperator nem lovon, hanem diadalszekéren vonult be az örök városba, a magyar lóháton ment volna be. Az árják nem lovasok és a civilizáció szempontjából itt az ő előnyük: nem hún módra rövideltű birodalmakat, hanem állandó államokat alapítanak.

A turáni és árja népek közötti lelki különbségekből folyik azután, hogy míg az előbbi évezredekig sátorlakó volt, az utóbbi kőházakat épített, városokban lakott. Európai értelemben vett magyar város nem is igen van, csak a némettel, szlávval keveredett határszéleken. Az alföldi városok tulajdonképen csak vásárhelyek.

A népélet szüli a viseletet. A turáninak kevés érzéke van az „*otthon*“ iránt, nem lakását, hanem a maga harcos személyét díszíti. Ősidőktől fogva híresek voltak a magyar násfakészítők, szűrszabók, nyergesek, szűcsök, kovácsok, stb. Óriás különbség van a két faj fegyvereiben, valamint harci lelkületében. A magyar nem ismer gyilkot, hanem nyíltan, férfiasan üt a csatában. Nemzeti viseletünk fejlődésének története nem más, mint örökös küzdelem a nyugati és idegen befolyások ellen.

Röviden vázolván a hullámokat: Árpád idejében az ősturáni viselet az uralkodó, Szent István korában győz a német viselet, utána III. Bélánál, IV. Béla és Kún László alatt a keleti divat kerekedik felül. Az Anjouk alatt a francia-olasz viselet lesz dominálónak. Zsigmond alatt újból a német győz, s Mátyás és a Jagellók alatt az olasz. A XVI. és XVII. században a török befolyás kerekedik felül, feléled a lappangó magyar viselet, egyre jobban hasonlítva az ellenség pogány módjához. A XVIII. században jön Bécsen át a roccoco s tart II. József-ig. Majd ezután a nemzeti visszahatás hat a divatra s újrafeljeszti a nemzeti érzéssel a magyar viseletet is. Még egy magyar divatrenaissance következik 48 után, mely 1867-ig tart s azóta a nemzetközi divat járja. A magyar viselet eredetét kutatva megemlékezik az előadó a melanchlainok, fekete gubásokról, az agathyrsekről és a színes bórben járó manzagetákról. A szkithák ismerték a kendert, vásznat, nemezt, bőrt, prémruhát, és náluk látjuk először a magyar parasztot annyira jellemző gatyát. Legfontosabb a ködmen vagy a bekecsszerű felsőruha.

Legfontosabb momentum, hogy ez nem a görögök és egyéb nyugateurópaiak fejen át felveendő ingszerű tunikája, hanem olyasvalami, amit a palástba burkolozó népek nem ismernek: az elől egyenesen vagy rézsút hasított *kabát*, *achabadion*, melyet pikkelyes övvel kötnek át derékban.

Turáni vonatkozásban az elől hasított kabátot mentének hívják, a perzsa mandye, míg a köntös a perzsa kandysznak felel

meg. Itt van eredete a dolmánynak, melyet nyilvánvalóan a turáni alaptól vették át.

Után végigvezet az előadó a magyar történelem fázisain és a divatban is kifejezésre juttatott korszellemen. A magyar köntös leggyönyörűbb kivirágozása a mi díszmagyarunk, mely ellentétben a nyugati libériaszzerű fogadó és udvari viseletekkel, mindig szabadon választható, egyéni s mégis egyetemes nemezi dísz.

Ova int az előadó a művészietlen és különböző korokat összevegyítő és meghamisító rikító díszmagyar viseletektől, melyeket hozzánemértő szabóink ma gyártanak. A díszmagyarhoz mindig egy bizonyos korból kell venni a mintát.

Végül az ifjúsághoz intéz felhívást, hogy engedjenek a lelkükben szunnyadó ősturáni ösztönnek, gondoljanak ki valamilyen, a mai kornak megfelelő magyaros ruhát, melynek zsinórdíszé legyen emlékeztető turáni évezredes történetünkre.

Az érdekesítő előadást a nagyszámú közönség nagy figyelemmel hallgatta s az előadót melegen ünnepelte.

Május 17-én dr. *Turchányi* Tihamér tartott rendkívül érdekes előadást „a török-magyar kapcsolatokról“. Kimutatta, hogy semmi alappal sem bírnak azok a ráfogások, melyek a hódoltság-korabeli törököket mint nemzetünk kegyetlen, vérszopó zsarnokait, a magyarság megsemmisítésére törekvő elnyomókat rajzolják. Bár a kor szelleme és a hódítás természete a török részéről is céltudatos, kemény elbánást követelt, mégis sokkal több humanizmust találunk „a pogány“ turániban, mint a megsemmisítésünkre törő nyugati szomszédban, amelynek érdekében és védelmében álltuk útját a keleti terjeszkedésnek s amelytől csak hálátlanságot nyertünk önfeláldozásunkért. A számos konkrét adattal illusztrált előadás mély hatást tett a hallgatóságra.

Május 13-án *Pálosi* Ervin tartott előadást „*A turánizmus gazdasági alapjai*“ címen.

Előadásában azt fejtegeti, hogy a turánizmus hatóerejének biztosítása érdekében nem elégségesek csak a szellemi kapcsolatok, hanem gazdasági előkészítő munkát is kell végeznünk, ha azt akarjuk, hogy a turáni gondolat élő valósággá váljék.

Az előadást vita követte.

Utolsó előadásunk május 24-én volt, melyen dr. *Kovács-Karap* Ernő „A turáni összetartozandóság tudata Keleten“ címmel érkezett.

Előadó a Turkesztánt lakó rokonaink faji egyéniségének ismertetése után rátért arra, hogy Ázsiában a széles néprétegeket ma még csak a vallás képes szervezni.

Ebből a szempontból ismerteti az izlámot. Arra az eredményre jut, hogy az izlam csak akkor fog átalakulni modern vallássá és fog felhagyni a formalizmussal, mikor nem lesz szükség rá mint politikai szervező erőre. Ez akkor fog bekövetkezni, mikor a rokon fajok közt kifejlődik a faji összetartozás tudata, mikor győzni fog a turáni eszme.

Ennek az eszmének nagy fontossága lesz az Anglia és az Oroszország közti küzdelemben.

A bolsevikok átvették és folytatják a cárizmus politikáját, mely az Ázsia feletti hatalom megszerzésére irányul. Míg azonban a cári hatalom a maga szervezetsége által képezett nagy veszélyt, addig a bolsevikok bomlasztanak, az alsó népelemeket lázadásba viszik. Így buktatták meg az angolbarát bukharai emirt; ebből a célból egyeztek meg Turkesztán mohamedánságával, használgják ki azt a gyűlöletet, melyet az angolok Konstantinápoly elfoglalása által a mohamedánságnál felkeltettek s tartják folyton ébren az indiai mozgalmakat. Ebből a célból vonták befolyásuk alá Afghansztánt s nyújtják ki kezüket Tibet felé is.

E két világhatalom összeütközésének vonalán turáni népek laknak. Ezek szervezkedésre fogja eldönteni a harcot, vagy fogja megakadályozni annak kitörését. Az a turáni nemzet, mely e területen élő rokonait szervezni, a művelődés terén vezetni, gazdasági szükségleteiket kielégíteni és így állásfoglalásukat befolyásolni lesz képes: az nagy szerepet fog biztosítani magának az emberiség történelmében. Erre a hivatásra helyzetünk, rokonságunk, politikai fejlettségünk minket predesztinál. Bünt követnénk el magunk és az emberiség ellen, ha ezt a hivatásunkat nem teljesítjük. Nemzetünk jövője a Keleten van.

A nagy tetszéssel fogadott előadás után *Paikert* Alajos helyettes elnök lelkes szavai zárták be az előadási sorozatot, felhíva a hallgatóságot, hogy a turáni eszmét minden erővel szolgálja.

M. L.

A Turáni Társaság könyvtári és múzeum-bizottságának megalakulása.

Elnökségünk már régóta foglalkozott azzal a tervvel, hogy külön turáni könyvtárat és múzeumot alapít. Ez ügyben 1922 december 13-án összeült az előkészítő bizottság, mely f. évi április hó 25-én állandó bizottsággá alakult s elnökévé egyhangúlag gróf *Teleki Pált*, a társaság társelnökét, alelnökké pedig *Paikert* Alajos elnökhelyettest választotta meg. Tagjai lettek a bizottságnak: Avar Gyula, Balás Károly, Bán Aladár, Bátky Zsigmond (a Néprajzi Múzeum részéről), Cholnoky Jenő, Czako Elemér (a kultusz-kormány részéről), Csányi Károly (az Iparművészeti Múzeum részéről), Fekete József, Gloek Tivadar, Gombocz Zoltán, Gragger Róbert, Heckler Jenő (a konstantinápolyi Magyar Tudományi Intézet részéről), Kertész K. Róbert (a kultusz-kormány részéről), Kovács-Karap Ernő, Lechner Jenő, Ludwigh Ernő, Majovszky Pál, Marzsó Lajos, Nagy Miklós, Pekár Gyula, Szécsi Gy. Jenő, Tagányi Károly, Takács Zoltán (a keletázsiai múzeum részéről), Végh Gyula (az Iparművészeti Múzeum részéről), gróf

Zichy István (az Orsz. Magy. Szépművészeti Múzeum részéről).

A bizottság elhatározta, hogy érintkezésbe lép a rokon nemzetekkel és a könyvtár és múzeum gyarapítására alkalmas munkák és tárgyak ajándékozását kéri.

Felkérjük ezúttal olvasóinkat is, hogy akik nélkülözhető könyvvel vagy egyéb múzeális tárgyakkal rendelkeznek, gyarapítsák adományaikkal a felállítandó turáni könyvtár és múzeum gyűjteményeit.

Új tagok.

Legutóbbi számunk megjelenése óta az igazgatótanács a következő új tagokat vette föl:

a) *alapító tagok*: Lukács Lajos, Verebélyi Marzsó Pál, vitéz Csécsi Nagy Imre, dr. Póka-Pivny Béla;

b) *rendes tagok*: dr. Balás Károly, dr. Fekete Lajos, Kozma Andor, ifj. Lóczy Lajos, dr. Moravcsik Gyula, Pazár Béla, dr. Turchányi Tihamér;

c) *pártoló tagok*: Ásványi Jenő, Batta Zoltán, Binder László, dr. Boróczy Kálmán, Batta János, Beke Gyula, Bilkei Lipsey Gizella, Boncz Elek, Benedek Alajos, dr. Csécsi Miklós, Csreveczky Károly, Cservenyák Károlyné, Erdélyi Traján, Eszláry László, Feledy Károlyné, Ganie Mária, Gách István, Geldner Aladár Ottó, Gocsmán Mihály, Grósz Zsófi, Hajdú Gizella, Hofmeiszter Nándor, Hüppen Miklós, Hamar Teréz, Kállay Károly, Kálnay Bertalan, Kovács Mária, Kovács Julia, Lévy J. László, Lafferthon Jánosné, Machovich Gyula, Maeskovics Mária, Milassin Gyula, Márton István, Nedeczky Gedeon, Nagy László, Prileszky Erzsébet, Pólya Ferenc, Papp-Szász József, Pató Bálint, toronyai Rigó László, Somossy József, Simon Margit, Szentmihályi Irma, Szemere Emil, Szabó Dezső, Szent-Imrey Gyula, Szentiványi Gáborné, Szepessy Zsigmondné, Szegedy Andorné, Filippinyé Tóth Piroska, Treitz Péterné, dr. Tölgyes István, Takáts Ödön, Váry Olvasztó Andor, Vrablovich Géza, Zseni József.

Örömmel üdvözljük új tagjainkat s kérjük őket, hogy munkánkban buzgalommal vegyenek részt s céljainkat hazafias lelkesedéssel támogassák.

T. vidéki Tagtársainkhoz!

A Turáni Társaság vezetősége elhatározta, hogy a jövőben magasztos céljainak hathatósabb és élénkebb előmozdítása érdekében hazánk nagyobb városaiban *Turáni Köröket* létesít. E körök belülegeikben önállóak lesznek s csupán a turáni ügynek országos jelentőségű akcióiban működnek közösen Társaságunk középponti szervezetével. A részletes tervezetet következő számunkban fogjuk közölni. Már most fölkérjük azonban vidéki központjainkban lakó tagtársainkat, hogy a körök megalakításának eszméjét terjesszék turáni érzésű honfitársaink között s a kör megalakítása ügyében lépjenek érintkezésbe elnökségünkkel. Meg vagyunk győződve arról, hogy ez intézmény céljainkat nagy lépéssel vinné közelebb a megvalósuláshoz.

Hazafias üdvözlettel:
a Turáni Társaság vezetősége.

AINO KALLAS:

TÖVISKOSZORU

(ELBESZÉLÉSEK AZ ÉSZT NÉP ÉLETÉBŐL.)

Finnből fordította:

BÁN ALADÁR.

A szép művet, mely 12 elbeszélést tartalmaz a jeles finn-észti író tollából, ajánljuk olvasóink figyelmébe. Az Orient rt. kiadásában megjelent könyv kapható minden könyvkereskedésben.

TURÁNI TÁRSASÁG.

Alapított: 1910-ben.

Székhelye: BUDAPEST, ORSZÁGHÁZA, VII. KAPU.

A társaság elnöke: dr. Pekár Gyula. Elnökhelyettes: Paikert Alajos.
Főtítkár: V. Marzó Lajos. Ügyvezető igazgató: Szécsi György Jenő.
Főszámvevő: Neprszell Károly.

Telefon: Képviselőház, Turáni Társaság.

A TURÁNI TÁRSASÁG

kiadóhivatalában a következő kiadványok kaphatók:

Turán 1913. évfolyam	Ara 300.— K
» 1917. »	» 500.— »
» 1918. »	» 500.— »
» 1921. »	» 150.— »
» 1922. »	» 500.— »
Szentgály Antal: Szibéria	» 100.— »
Posta Béla: A moszlim művészet hatásának példái Erdélyben	» 100.— »
Paikert Alajos: A turáni eszme	» 50.— »
Márki Sándor: A turáni népek története	» 50.— »
— Kapcsolatok a turáni népek történetével	» 50.— »
Lechner Jenő: A turáni népek művészete	» 50.— »
Isirkoff: Bulgária (48 műmelléklettel). Füzve 600, kötve	» 750.— »
Dr. Horváth Jenő: A modern Kelet (1498—1920)	» 250.— »

Postai küldésnél a portódíj külön fizetendő.
Tagjaink kiadványainkat 10%o engedménnyel kapják.

Vámbéry-plakett: Vámbéry Ármin 80 éves születésnapjára készítette a Turáni Társaság. Ara 500 korona.

TURÁN

Turaanilaisen Seuran aikakauskirja. Toimittajat: tri Aladár Bán ja tri Vilmos Pröhle.

Aikakauskirja toimii turaanilaisten kansojen historian, kirjallisuuden, kulttuuripyrkimysten, kansatieteen, maantieteen ja taloudellisen elämän alalla.

Toimitus ja konttori: Budapest, Országháza, VII. kapu. (Parlamenttitalo, portti VII.)

„ТУРАН“

ОРГАН НА ТУРАНСКОТО ДРУЖЕСТВО.

Редактори: Др. Аладар Баан и Др. Вилхелм Прюле.

Списанието се занимава с историята и литературата на туранските народи, с настоящия им живот, културните им старания, с етнографията им, економическите и географическите им отношения.

Редакция и администрация: Будапеща, Парламент, Врата VII.

(Budapest, Országháza, VII. kapu.)

توران

تورانہ جمعیتی مجموعہ کی

مجموعہ تورانلیلک ماضی و حال کی

میں و ہرئی فصا لیتلر بلہ ادبیات

اتنوگرافیا و جغرافیہ سیاسیہ

ادلور .

مؤلفاری : دوکتور بانہ آلادار

دوکتور پرولا ویلموس

TURÁN

Revue trimensuelle, organe de la Société Touranienne, redigée par le dr. Aladár Bán et le dr. Guillaume Pröhle.

La revue »Turán« s'occupe de l'histoire, de l'ethnographie, de la situation politique et de la littérature des peuples touraniens, ainsi que de leurs aspirations culturelles et de leurs rapports historiques, économiques et politiques avec les pays occidentaux.

Redaction et administration: Budapest, Országháza, VII. kapu. (Parlement, porte VII.)

TURÁN

A TURÁNI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA.

SZERKESZTIK:

Dr. BÁN ALADÁR

Dr. PRÖHLE VILMOS

FŐMUNKATÁRS: Dr. MARZSÓ LAJOS

TARTALOM: Dr. Moravcsik Gyula: Bizánc és a turáni népek. — Aarni Penttilä: A finn egyetemi hallgatóság nemzeti mozgalmái. — Kisebb közlemények. — Irodalom. — Hírek. — Társasági ügyek.

BUDAPEST

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: ORSZÁGHÁZA, VII. KAPU.

A kiadásért felelős: Dr. BÁN ALADÁR.

28

TAGTÁRSAINKHOZ!

A korona értékének folytonos ingadozása következtében kénytelenek voltunk a tagsági díjakat évente a szükséghez mérten többször is megváltoztatni, amiből a multban számos félreértés és zavar származott.

Ennek elkerülése végett igazgató-tanácsunk legutóbbi ülésén elhatározta, hogy a tagdíjakat és előfizetési díjakat a jövőben aranykoronában számítja.

Tagtársaink szíves tudomására hozzuk tehát, hogy 1924. évi július 1-től kezdődőleg a Turáni Társaság tagdíjai a következők:

1. *Örökalapító díj* egyszersmindenkorra 150 aranykorona, jogi személyeknek 300.— K.

2. *Alapító díj* egyszersmindenkorra 100 aranykorona, jogi személyeknek 150.— K.

3. *Pártoló díj évi* 4 aranykorona.

Előfizetési díj — nem tagoknak — évi 5 aranykorona.

Felkérjük tehát tisztelt tagtársainkat és előfizetőinket, kik még eddig tagdíjaikat nem fizették be, szíveskedjenek azokat a mellékelt postatakarékpénztári csekklap felhasználásával, most már aranykorona értékben mielőbb beküldeni, mert csak így leszünk abban a helyzetben, hogy a „Turán“-t a jövőben negyedévenként pontosan megjelenethessük.

Azon t. tagtársainktól, kik a f. évre tagsági díj címén már befizetést eszközöltek, a befizetett összeg és az aranykoronás tagsági díj közötti különbséget szíves beküldését kérjük.

Az aranykorona átszámításánál mindenkor az illető hónapra megállapított hivatalos szorzószám veendő alapul.

A „Turán“-t tagtársaink 50 százalék kedvezményre kapják, tehát a bolti ár feléért.

Felkérjük tagtársainkat, hogy úgy tagdíjaikat, mint a „Turán“ árát mielőbb juttassák hozzánk és szíveskedjenek a turáni eszmének mennél több hívet szerezni.

Elnökség.

TURÁNI TÁRSASÁG.

Alapítottatott: 1910-ben. — Székhelye: Budapest, Országháza, VII. kapu.

A társaság célja a velünk rokon turáni népek tudományával, történetével, irodalmával, művészetével és közgazdaságával foglalkozni, ezeket ismertetni, a magyar érdekekkel összhangba hozni s ezáltal e népekkel mind kulturális, mind pedig társadalmi és gazdasági téren szorosabb kapcsolatot létesíteni.

Működése altruisztikus irányú, tevékenysége elsősorban tudományos és oktatásügyi; kizárja a politikát, a vallási és felekezeti kérdéseket.

A társaság céljait szolgáló eszközök a következők:

1. felolvasások, 2. tanulmányutak, 3. tudományos expedíciók, 4. ösztöndíjak, 5. múzeum, 6. könyvtár, 7. folyóirat, 8. évkönyv, 9. kiadványok, 10. gazdasági kapcsolatok megteremtése és 11. egyéb szükséges intézkedések, főként a turáni ifjaknak Magyarországon való neveltetése által.

1923

III-IV

Bizánc és a turáni népek.*

Írta: **Moravcsik Gyula dr.**

1453 május 30-ának reggelén II. Mohammed török szultán hódító csapatai bevonultak Bizáncba s a győztes turáni nép a városok városát, a Boszporusz gyöngyét birtokába vette. Ez a közismert történeti dátum Európa történetében nagy fordulópontot jelent. Bizánc bukásával véget ért ama birodalom történeti élete, mely mint a régi római császárság egy új hajtása túlélte a népvándorlás viharait s amely mint az antik világnak utolsó bástyája, ezer éven át dacolt a mindenfelől reá törő támadó népek áradatával. Bármennyire új erők és elemek összetétele volt a középkori görög császárság és bármennyire új és sajátos színezetet nyert a középkor folyamán a bizánci kultúra, állami strukturájának és berendezésének gépezetét mégis a régi római császárságtól örökölte és falai között a történeti folytonosság megszakadása nélkül a kultúráját alkotó sok más elem mellett ott éltek az ókori hellénisztikus műveltség hagyományai is. S ha a középkori Bizánc életét igazán bensőleg, élményszerűleg a régi görög műveltség eleven, termékenyítő ereje nem is hatotta át, a birodalom lakosai nagyrészt görögök voltak, görögül beszéltek s az antik görög tradíciók nemcsak a nép szokásaiban, hanem irodalmában és művészetében is tovább éltek s Bizánc könyvtáraiban ott voltak felhalmozva a görög irodalom nagy alkotásainak kéziratjai. A bizánci császárság bukásának egyik következménye az volt, hogy a görög tudósok és humanisták Nyugatra, Itáliába menekültek, ahol ekkor már az olasz renaiss-

* A Turáni Társaságban 1923 április 5-én tartott előadás.

sance teljes fényében ragyogott s magukkal vitték görög műveltségüket és így az olasz föld, mint hajdan, amikor a rómaiak leigázták Görögországot, ismét, ezuttal másodszer görög kézből kapta a görög szellem kincseit. De a kulturális hatáson kívül még nagyobb jelentősége is volt az 1453-i eseménynek Nyugat-Európára nézve. Bizánc eleste az oszmánli-török hatalom nyugati terjeszkedésében is újabb fordulatot jelent. Eddig a görög császárság volt az a gát, mely a töröknek útját állta. Most szabad lett az út Nyugat felé az oszmánli-török áradat előtt s Bizáncnak mint védőbástyának a szerepét Magyarország veszi át s ő öröklí azt a történeti feladatot, melynek betöltésére Bizánc immár képtelenné vált.

De e közismert szempontokon kívül van még valami, ami ezt a dátumot oly jelentőssé teszi — ami bennünket közelebbről érdekel. Az a nap, amelynek első sugarai az oszmánli hadakat a megvívott város falai között üdvözölték, nemcsak újabb kiindulópontja és kezdete az oszmánli hatalom nyugati hódító útjának, hanem befejezése, végső akkordja egy hosszúsas történeti folyamatnak: a turáni népek küzdelmének Bizáncért. Az oszmánli törökök nem az elsők, akik birtokára vágynak; ők csak az utolsók és megvalósítói egy régi álomnak, egy ősi törekvésnek, mely a turáni török népek egész sorát századokon át Bizánc kapui felé vezeti. Ezer és egy-néhány évvel az oszmánlik győzelme előtt, 433-ban jelentek meg először Bizánc falai alatt egy másik turáni testvér-nép csapatai: a hún lovasok, akik viszont csak előőrsei, első hírnökei más turáni népeknek, melyek az ő nyomdokaikat követve sűrű egymásutánban tűnnek fel a bizánci birodalom északi és keleti határain. Ez a húnoknak Bizánc ellen intézett első támadásától az oszmánli-török hadak győzelméig terjedő ezer év, melynek első felét a népvándorlás korának szoktuk nevezni, tulajdonképen a turáni népek vándorlásainak korszaka: egy hosszúsas történeti folyamat, mely alatt a turáni népek, néprajok és néptöredékek egymást követő hullámai Keletről Nyugatra csapnak át. E hullámok legtöbbje megtörík az útját álló szirteken s visszacsapva oda tér, ahon-

nan jött, Keletre; egy más része széttöredezve eltűnik az utána jövő hullámok tömegében s csak kevésnek sikerül — a bolgár, magyar és oszmánli-török népnek — új hazát alapítva, az új hazában új életet kezdeni. Hún, avar, bolgár, ó-török, besenyő, kazár, magyar, kún, szeldsuk és oszmánli mind csak egy-egy Nyugat felé tovasikló hulláma a turáni néphullámzás tengerárjának.

A titokzatos középpont, ahonnan ezek a néphullámok kiindulnak újukra, a turáni síkság. E népek útját a földrajzi viszonyok határozzák meg s egy pillantás a térképre világosan megjelöli azt. A turáni síkságot Nyugat felől az Ural hegylánca zárja el s szabad kijáró csak ennek völgyein át és délen vezet, ahol az Ural végső nyúlványai a Kaspi-tenger felett beolvadnak a síkságba. A Kaspi-tenger nyugati partjai, a Volga és Don vidéke képezi a Nyugat felé vonuló népfajok első állomását. Innen az út kétfelé vezet: vagy délnek a Kaukázuson, az ú. n. Dariela-szoroson át, melyet a bizánci írók Kaspi-kapunak neveznek, vagy nyugati irányban a déloroszországi síkságon át, a Fekete-tenger északi partjain. A Kaukázuson át veztő út nagyobb hódító tömegek részére nem alkalmas s ezt inkább csak portyázásokra és betörésekre használják a népek. A déloroszországi út a Dnyeper és Dnyeszter folyókon át a Kárpátok védőbástyáinak megy neki; itt a hódítók rohama rendszeresen megtörik s a Kárpátok alján torlódnak össze a Nyugatra özönlő vándor népek. Innen vagy a Kárpátok északi szorosain át egyenesen a magyar alföldre jutnak, vagy ha a Kárpátok fala letéríti őket délre, a Duna völgyébe s a Dunán át a Balkán-félszigetre csapnak be. De van ezenkívül még egy másik útja is a nyugat felé törő turáni népeknek, mely a turáni síkságról egyenesen dél felé, a Kaspi-tenger keleti partjain az iráni fennsíkra s onnan Arménián át Kis-Ázsiába visz. Mindezekből világos, hogy a geográfiai helyzet eleve megjelöli a nyugat felé törő népek útját s a természeti akadályok vagy a magyar alföldre, vagy a Balkán-félszigetre vagy Kis-Ázsiába vezetik őket.

Nézzük már most, milyen mesterséges akadályok, milyen

idegen népek és államok állhattak a keleti hódítók útjában? Déloroszország földje a népvándorlás századaiban különféle népek lakóhelye, ahol germán, szláv és főleg turáni népek váltják egymást. A szlávok, mely szétszakadozva, kisebb törzsekre tagolódva él, nagyobb ellenállásra képtelen s így a déloroszországi síkság az átvonuló turáni török népfajoknak szabad utat nyit: a szláv törzsek egy időre a hódítók uralma alá kerülnek. Csak amikor a IX. század közepén a skandináv varjagok az orosz törzseket szervezett egységekbe tömörítik s lassan megalakulnak az orosz fejedelemségek, csak akkor kezd a szlávok a keleti hódítókkal szemben komolyabb ellenállást kifejteni. A Kárpátok koszorúta síkságon, hazánk földjén egészen a magyar honfoglalásig szervezett állami életet élő nép nem lakott s az is szabad prédája volt a keleti vándoroknak s különféle átvonuló népek ideiglenes szállása lett. Kelet-Európában és Kis-Ázsiában a népvándorlás századaiban csak egy erős hatalom állotta a hódítók útját: a régi római világbirodalomnak a kettéválás után még egy ezer éven át tovább élő keleti fele, a kelet-római birodalom, a görög császárság, Bizánc. E birodalom kialakulásának gyökerei a Nagy Sándor-féle hellénisztikus világbirodalomig nyúlnak vissza. A makedon-hódító fegyverei nyomán görög kultúrával átítatott Kelet később a római világbirodalom integráns részévé vált, de ennek a keleti görög és nyugati római része között az ellentét mindig fennállt. Amikor azután a nyugati fél a barbárok csapásai alatt összeomlott, a keleti nem sodródott vele együtt a bukásba, hanem a görög elemeknek túlsúlyra jutásával és új erővel gyarapodva egy ezer éven át tovább élt. E birodalom határai folyton változnak; eredetileg az V. és VI. században magában foglalta a Duna vonalától délre terjedő Balkánon kívül Kis-Ázsiát, Arméniát, a Krim-félszigetet, nyugaton Itália egy részét s délen Syriát, Egyiptomot és Afrika északi partvidékét. Ez utóbbi déli provinciákat azonban a VII. század közepén az arabok hódításai következtében csakhamar elveszti. Ha már most a turáni népeknek a földrajzi alakulás meghatározta s fentebb már vázolt útvonalaira gondolunk,

világos, hogy a nyugatra vonuló népek mind a bizánci birodalom érdekszférájába kerültek s jöttek bár észak vagy kelet felől, törekvéseik középpontjában ott állott e birodalom Boszporosz-parti fővárosa: Bizánc s terjeszkedésüknek, hódításaiknak e birodalom északi és keleti határai vetettek gátat. Bizánc szépsége és pompája, a benne felhalmozott kincsek mint egy mágnes századokon át vonzották feléje a keleti puszták vándorait s falai alatt a keletről nyugat felé sodródó turáni török néphullámok lovas csapatai egymás után tűnnek fel. A turáni népek eme Bizáncért vívott ezeréves küzdelmének, azoknak a háborús és kulturális kapcsolatoknak, melyek a turáni népeket Bizánchoz fűzik, rövid történeti áttekintése nemcsak Bizáncre, hanem elsősorban a nyugat felé özönlő turáni néprajok történetére vet érdekes fényt.

A középkori magyar krónikákból ismeretes az a szép monda, amely szerint a két testvérnép két őst: Hunort és Magyarat a Maeotis ingoványain át egy csodaszarvas vezette át új hazájukba. Ez a mondának azonban csak egy újabb hajtása: maga sokkal régibb eredetű s először akkor jelenik meg, amidőn 375 táján a *húnok* feltűnnek a mai Krim környékén. Az egykorú görög írók azt mesélik, hogy a hún nép fiai sokáig a Maeotistól, a mai Azóvi-tengertől, keletre tanyáztak s a nyugati tájak ismeretlenek voltak előttük. Csak amikor egy ízben a hún vadászoknak egy szarvas-ünő megmutatta az utat, keltek át a vizen s törtek nyugat felé, miután az ott lakó gótokat leverték. A mondák nemcsak történeti tények lecsapódásai, hanem mindig valami pszichológiai igazságot is tartalmaznak s a néplélek legtisztább tükrői. E csodaszarvas-mondában nemcsak a húnok vándorútjának emléke él, hanem az a hatás is kifejezésre jut, melyet váratlan megjelenésük a görög-római világra gyakorolt. Ez a szép monda, mely valami csodával igyekszik magyarázni a húnok megjelenését, egyszersmind bevezetője a turáni népek európai történetének. A húnok e hódító raja az orosz síkságon át a Kárpátok felé tódul s zöme a Duna alsó folyásánál és a magyar alföldön üti fel tanyáját. Ezzel egyidőben,

395 táján a húnok egy másik csapata a Kaspi-kapun át Arméniába s Kis-Ázsiába tör be és egészen Syriáig és Kiliikiáig elkalandozik. Ennek a betörésnek szintén van egy mondai emléke, melynek psychológiája sok tekintetben azonos a csodaszarvas-mondával. Egy régi hagyomány szerint Nagy Sándor keleti hódító útja alkalmával a vad népeket, a bibliai Gog-ot és Magog-ot a Kaukázus sziklái közé zárta. Amikor most a Kaukázus felől előtörték a húnok, a megrémült lakosság a börtönéből kiszabadult Gog és Magog népet látta bennük. Az Al-Duna és a Duna-Tisza között megszállott húnok azonban nem maradtak nyugton s különféle irányban elkalandoztak. Bizánc varázsa őket is rabul ejtette s még Attila előtt 433-ban Ruas hún király betör Thrákiába s Konstantinápoly falai alá jut. Az egykorú írók szerint csoda mentette meg a fővárost; a hún királyt Bizánc falai alatt az ég villáma sújtotta le, seregét pedig dögvész és égi tűz űzte vissza. Amikor Attila lett a húnok királya s egyénisége varázsával és szervező erejével a húnok uralma alatt sok leigázott népet egyesített, komoly veszély fenyegette Bizáncot. A hún király csakhamar betört a birodalom területére s a dunai erődök elfoglalása után végigpusztította Thrákiát s egészen a Fekete- és Márvány-tenger partjáig, délre pedig a Thermopylai-ig nyomult előre s a fővárost is megközelítette. A béke, melyben a bizánciakat adófizetésre kötelezte, egy időre elhárította ugyan a veszélyt, de azért állandóan készült a kelet-római birodalom elleni támadásra. 448-ban a Priskos és Maximinos vezette bizánci követségnek sikerült ugyan némi diplomáciai eredményt elérni, de Attila magatartása egyre fenyegetőbb lett. Először azonban a nyugat-római birodalommal akart leszámolni s amikor galliai és itáliai hadjáratai után hazatért, hogy minden erejét Keletre vesse, váratlan halála (453) megszabadította Bizáncot a fenyegető veszélytől. Attila Bizánc ellen feszített nyila kettétörtött — mint egy kortársa mondja — és éppen ezer év múlt el, míg egy másik hódító fegyverei megdöntötték falait. A hún király halála után birodalma szétesett; fiai közül az egyik, Dengizich néhány évvel később megkísérelt ugyan még egy

támadást Bizánc ellen; átkelt a Dunán, de serege vereséget szenvedett s a megölt hún vezér fejét Bizáncban a nép nagy ujjongása közepett közszemlére tették ki.

A hún birodalom felbomlása után mindazok a turáni török népek, melyek Attila uralma alatt éltek, újra felszabadultak s önálló életet kezdtek a déloroszországi síkságon. Ezek közül már az V. század végén feltűnnek az ó-bolgár törzsek, melyek szintén a hún birodalom kötelékeibe tartoztak s amelyek a következő század elején egymás után intézik támadásaikat és betöréseiket a Dunán át Bizánc északi tartományai ellen, úgy hogy Anastasios császár fővárosát az északi támadók ellen az ú. n. hosszú falak építésével volt kénytelen védelmezni. Különösen félelmes volt a kutrigurok betörése 558-ban, akik Zabergan vezetésével Bizánc közelébe nyomultak s csak Belizár erős keze tudta őket visszavetni. A kutrigurokkal szemben Justinianos császár a bizánciak ismert és sokszor megismételt taktikáját alkalmazta; rájuk uszított egy testvérnépet, az utrigurokat, akik le is verték őket s a legyőzöttek egy része kénytelen volt a bizánci birodalom területén keresni menedéket.

A hún birodalom szétesése után egy századdal, a VI. század közepén, a turáni török népek új hullámai jelentek meg Nyugaton. Erre az időre esik a középázsiai *ó-török* birodalom nyugati terjeszkedése, melynek középpontja az Altáj-hegység vidékén volt. A törökök a VI. század közepén átlépik a Volgát és hatalmukat a Donig és Kaukázusig terjesztik ki. A törökök hódítása közvetlen veszélyt Bizánc számára nem jelent, sőt a bizánciak és törökök csakhamar diplomáciai érintkezésbe lépnek, hogy közös ellenfelük, a perzsák ellen szövetségre lépjenek. 568-ban a törökök khaganja, Dizabulos, követséget küld e célból Bizáncba s a bizánciak részéről viszont Zemarchos keresi fel Dizabulost. 575-ben a bizánciak meg akarják újítani e szövetséget s Valentinost küldik Turxanthoshoz, az egyik török törzsfőhöz. A jóviszony fenntartása azonban a követségnek nem sikerült s Turxanthos hadai Anagaios és Bochan vezetésével még azon

évben elfoglalják Bosporos városát a Krim-félszigeten, mely a bizánciak egyik fontos határerődje volt.

A törököknél nagyobb veszélyt jelentett a bizánci birodalomra nézve az *avarok* megjelenése, akiket a törökök terjeszkedése tolt el a Volga vidékéről nyugatra. Ezek egy része a VI. század közepén megalapítja a pannóniai avar birodalmat, s a longobárdok elvonulása után a Duna vidékének korlátlan ura lesz. Az avarok chaganja, Baján felújítja Attila hódító terveit s az avarok az általuk leigázott szláv tömegekkel együtt egy századon át intézik szakadatlan betöréseiket Bizánc ellen. A dunai erődítések elfoglalása után Thrákiát pusztítják s szláv alattvalóikkal együtt Thessalonike környékére, sőt Görögország mélyébe is behatolnak s a fővárost is több ízben fenyegették. Az avarok hatalmának megtörése végett Maurikios császár a VI. és VII. század határán rendszeres hadjáratot indít ellenük és bár hadvezére, Priskos először a Duna, majd a Tisza mellett győzelmet arat rajtuk, a bizánci birodalom belső zavarai miatt csakhamar létrejött a béke; de pusztító betöréseik Bizánc területére a VII. század folyamán is tovább tartanak. 626 nyarán az avarok és szlávok szárazon és vízen egyaránt ostrom alá veszik a fővárost s ugyanakkor az ázsiai partok felől a perzsák is fenyegetik. A legenda szerint Bizáncot e nehéz helyzetében csak az Istenanya segítsége mentette meg s ennek emlékéül századok mulva is megünnepelték Bizáncban. Amint Nyugaton III. Calixtos pápa rendeletére a délutáni harangszó az oszmánli-török veszélyre emlékeztet, úgy a keleti egyház ú. n. Akathistos-hymnusa az avarok ostromának emlékéül őrzi. Az avarok még a VII. század második felében is megjelentek Bizánc falai alatt, félelmes erejük azonban lassan megtörött. De ha az avarok egy századra terjedő folytonos támadásai nem is végződtek a kívánt eredménnyel, az avar háborúk mégsem maradtak hatás nélkül. A Balkán görög lakosságát a betörő csapatok nagy mértékben pusztították s az avarokkal szövetséges és részben általuk leigázott szláv törzsek elárasztották Görögországot s a Peloponnésosba is behatoltak. Tény, hogy e beözönlés következtében a szláv

elem itt a göröggel szemben egy időre túlsúlyra jut, de a mai görögök teljes elszlávosodására vonatkozó Fallmerayer-féle elmélet, mely a köztudatban még ma is makacsul tartja magát, már régen megdőlt. A görögség a betóduló szlávokat csakhamar beolvasztotta, amit legjobban a mai görög nyelv bizonyít; a vérkeveredésnek azonban, mely a görög és szláv elem közt létrejött, végső eredményében az avar betörések voltak az előidézői.

A bizánci forrásokban megőrzött régi hagyomány szerint a *bolgárok* egyik fejedelmének, Kuvrátnek öt fia volt. Halálos ágyán az apa a fiúknak lelkére kötötte, hogy az ősi hazát ne hagyják el, de azok nem teljesítették kívánságát s Kuvrát halála után különböző tájakon telepedtek le népükkel. A hagyomány szerint a harmadik fiú, Asparuch, a Dnyeszter, Duna és Fekete-tenger közti szögletbe vonult. Ezt a tényt a történet is megerősíti s tudjuk, hogy miután a bizánciak hiába igyekeztek a bolgárokat visszaszorítani, 679-ben Asparuch vezetésével átkeltek a Dunán és a mai Bulgáriát megszállották. A bolgároknak e honfoglalása Bizánc területének rovására történt s az újonnan alapított állam századokon át fenyegette északról a görög császárságot. A hódító turáni nép az ott lakó szlávtságot leigázta, de amint ezt a történet oly sok más példával igazolja, a hódítók nem tudták a legyőzötteket asszimilálni, hanem lassan-lassan azok nyelték el őket s a IX—X. század folyamán az uralkodó bolgár-réteg teljesen beleolvadt a meghódított szlávtságba. A VIII. század elejétől kezdve a bolgárok energikusan beleszólnak Bizánc történetébe s a betörések és hadjáratok egész sorát intézik ellene. Hogy a bolgár-bizánci háborúk közül csak a legfontosabbakat említsük, 813-ban Krum bolgár fejedelem Bizáncot ostromolja s dárdáját kitűzi a híres aranykapura. Egy század múlva Symeon bolgár fejedelem csapatai állnak Bizánc falai alatt s a bolgárveszély ekkor éri el tetőpontját. A bolgároknak ez az energikus uralkodója, aki a „bolgárok cárja és rómaiak császárja“ címet vette fel, nagyszabású hódító terveket szőtt. Bolgária alatta elérte fénykorát és legnagyobb kiterjedését

s Symeon végleg meg akarta dönteni Bizáncot, hogy a bolgárok fennhatósága alatt állítsa fel a kelet-római birodalmat. Imperialisztikus törekvései, bár ismételten vezeti csapatait a főváros ellen, nem valósultak meg; halála megszábadította Bizáncot egyik legfenyegetőbb ellenfelétől. Ettől kezdve Bulgária hanyatlásnak indul s a X. század második felében már a bizánciak a támadók. II. Nikephoros és Johannes Tzimiskes császárok hadjáratai után, melyekbe Svjatoslav orosz fejedelem is beavatkozott, II. Basileios császár, a „bolgárölő“, két nagy hadjáratban teljesen meghódítja Bulgáriát (1019) s az bizánci uralom alá kerül, amelyet egy sikertelen kísérlet után csak 1086-ban sikerült leráznia. Ettől kezdve azonban a bolgárok komolyabb veszélyt nem jelentenek Bizáncra nézve s a XIV. század végén Bajazid szultán Bulgáriát meghódítja s török vilajet-té alakítja át (1393).

A IX. században a déloroszországi síkságon egy új turáni nép tűnik fel, amely a vándornépek ismert útvonalát követve a Kaukázustól északra a Volga vidékéről a Don, Dnyeper és Dnyeszteren át a Kárpátok bérci felé közeledik. Ez a nép a *magyar*. Vándorlása nem történt gyorsan; századok teltek el, míg mai hazájába ért. A bizánciak csak akkor kezdenek foglalkozni velük, amikor már az ő érdekszférájukba kerülnek, amikor a IX. század utolsó évtizedében Atelkuzu területén, a Dnyeper folyótól nyugatra tanyáznak. Ekkor történt, hogy Symeon bolgár cár megkezdte Bizánc elleni hódító politikája megvalósítását. 894-ben a Balkántól délre megverte a bizánci sereget s Böles Leo császár a régi bizánci taktikát követve követeket küldött a Duna torkolatához és a magyar vezéreket, Árpádot és Kuzsant szövetségre hívta fel a bolgárok ellen. A magyarok be is törtek Bulgáriába, míg Symeon a bizánciakkal harcolt s azt el is pusztították. De a bolgár cár bosszút állott s a magyarok régi ellenségeit, a besenyőket uszította ellenük, akik az otthonmaradottakra törve kegyetlen mészárlást vittek véghez. Ennek az eseménynek közvetlen hatása alatt kerekedett fel a magyarság új hazát keresni. A honfoglalás után megkezdődött a kalandozások kora. A magyarság ismé-

telten meglátogatta a bizánci birodalom területét. 934-ben bekalandozták Thrákiát s Konstantinápoly falaiig nyomultak előre; 936 táján pedig egy betörő magyar csapat Attikát is elérte s valószínűleg ennek az emléke él a mai biotiai „Ungrolimni“ (= Magyar-tó) nevében. 943-ban újra nagyobb támadást intéztek a bizánci birodalom ellen s 959 husvétján ismét a főváros falai alatt táboroztak. Bizánc híre, pompája és gazdasága a kalandozó magyarságra éppen olyan vonzóerőt gyakorolt, mint elődeire, a többi turáni testvér-népekre s e Bizánc-elleni támadások emléke él abban a szép mondásban, melyet középkori krónikáink Botondról feljegyeztek, aki Bizánc falai alatt legyőzte a görög óriást és bárdjával az aranykapun olyan rést ütött, hogy azon egy öt éves gyermek könnyen ki- s bejárhatott. A X. század vége felé a magyarság a bizánciakkal szövetségben a bolgárok ellen harcol s Szent István is segíti II. Basileios császárt, a „bolgárölő“-t. Az Árpádok korának magyar-bizánci kapcsolataira itt nem térhetünk ki részletesen, csak Manuel császár törekvéseiről akarunk még megemlékezni, aki felújítva Justinianos császár régi tervét, a régi római császárság egyesítésének elérhetetlen gondolatával foglalkozott. Minthogy nyugati hódításában az első akadály hazánk volt, politikai befolyását ki akarta reá terjeszteni, ami ideiglenesen sikerült is neki.

A magyarok után s részben velük egyidőben szerepel Bizánc történetében két másik turáni nép, a *besenyő* és *kún*. Míg a déloroszországi síkon a VII. század eleje óta egyre növekedő *khazár* birodalmat Bizánchoz csupán békés érintkezés vagy szövetséges viszony fűzte, addig az utóbbi két nép a XI. század második felében a Duna felől többször bebecsap bizánci területre. 1051-ben Tirak vezér besenyő csapatai pusztítanak Thrákiában és Makedoniában, 1065-ben a kúnok törnek be s nyomulnak le Thessalonikéig, 1087-ben pedig a besenyők és kúnok egyesült hordái a fővárost is megközelítik.

Mindezek a turáni népek, melyeknek Bizánchoz való viszonyával eddig foglalkoztunk, a IV. századtól a XII. századig egy útvonalat követve, a Fekete-tenger északi part-

vidéken, az orosz síkságon át közelítették meg Közép-Európát s Bizánc elleni támadásaikat északról, a Duna vonala felől intézték. Kelet felől intézik Bizánc ellen a végső, döntő rohamot a turáni népek utolsó hullámai: a szeldsuk- és oszmánli-törökök, amint ezt már a húnok is megkísérelték.

A *szeldsukok* még a XI. század elején jelentek meg Arméniában; a század közepe felé Togril bey már bizánci területre is átcsap; fia Alp-Arslen pedig Ikonion közeléig jut. A szeldsukok lépésről-lépésre nyomulnak előre s 1071-ben a mantzikert-i döntő csatában IV. Romanos bizánci császár is szeldsuk fogságba kerül. A szeldsukok hódítása következtében Bizánc elveszti Kis-Ázsia nagy részét, ahol az új ikoniumi szultánság alakul meg s ez a csapás nagyon súlyosan érinti a birodalmat, mert az ázsiai részek nyújtották annak tartalékerőit. Csak a Komnenosok korában, részben a keresztes hadak közreműködésével sikerült őket visszaszorítani, míg aztán a XIII. század közepén a mongolok áradata rajtuk is keresztül nem gázol s erejüket meg nem törli.

Ez a mongol áradat készíti a másik török népet, az *oszmánlit*, hogy régebbi hazáját elhagyva, az Aral és Kaspi-tenger vidékéről délnyugat felé vándoroljon. 1288-ban a régi szeldsuk birodalom romjain Oszmán megalapítja uralmát s ettől kezdve az oszmánli-törökök feltartóztathatatlanul nyomulnak előre. Hódító útjuk főbb dátumai a következők: 1326-ban Urchan elfoglalja Pruszt, 1354-ben megszállja Kallipolist, a Dardenellákat s ezzel megnyílik az út Európába. 1360-ban I. Murad átkel a Hellespontoson s meghódítja Szerbiát és Bolgáriát. Az oszmánliak előnyomulását egy időre feltartóztatja ugyan a mongol Tamerlán, aki 1402-ben az angorai csatában leveri az oszmánliakat, de már 1422-ben az oszmánli hadak ostrom alá veszik Bizáncot s a következő évben elárasztják a Peloponnesost. 1430-ban elesik Thessalonike, 1447-ben a Peloponnesos. A Bizáncot fenyegető gyűrű egyre szűkebbé válik s ezzel eljutottunk oda, ahonnan kiindultunk, 1453 május 30-ának reggelén elesik Bizánc is.

Ami egykor a hún lovasok törekvésének tárgya volt,

késő utódaik egy ezer év után elérték. Ennek az ezer évnek a történeti megvilágításában, amely felidézte előttünk a Bizánc felé vonuló hún, avar, bolgár, magyar besenyő, kún, szeldsuk és oszmánli lovas-csapatok hosszú sorát, Bizánc elfoglalása több, mint csupán az oszmánli-törökök győzelme. Amikor az utolsó turáni nép birtokába vette a Boszporuszparti várost, a turáni népek ezer éves álma vált valóra. S ha a középkori magyar krónikák a magyar honfoglalást csak „secundus introitus“-nak, a magyarok második bejövetelének mondják — mert az első a húnok bejövetele volt — s az elfoglalt földet Attila örökségének nevezik, Bizánc elfoglalását is ama történeti feladat megvalósulásának tekinthetjük, amely a nyugatra törő turáni népek törekvéseiben egy ezer éven át örökségként egyikről a másikra szállt.

Ennek a röviden áttekintett ezer évnek a történeti megvilágításában az az ellentét, mely Bizánc és a turáni népek között fennállott, nemcsak a hódítókat és megtámadottakat állítja szembe egymással; szemben állnak Bizánc a maga nagymúltú, színes összetételű, túlfinomult s éppen azért pusztulásra ítélt kultúrájával és a turáni puszták nomád, egyszerű, természetes életet élő fiai. Bizáncot és a turáni népeket nemcsak történeti, hanem kulturális szálak is összefűzik. Az Európába szakadt turáni népek élete új hazájukban az ő sajátos, magukkal hozott faji és lelki alkatuk megőrzésével átalakul az új környezetnek megfelelőleg s belekerülve az új légkörbe, átveszik azoknak a népeknek műveltségét, melyek között letelepsznek. A magyarság a nyugateurópai kultúrába kapcsolódik bele, a török eredetű bolgárok a meghódított szlávtság művelődési szférájába kerülnek, az oszmánli-törökök pedig az arab és perzsa kultúra levegőjét szívják magukba. De a közvetlen idegen hatásokon kívül Bizánc kultúrája, mely az egész keleteurópai szláv világra rányomta bélyegét, szintén nem maradt rájuk hatás nélkül. A legerősebben nyilvánul ez a bolgároknál, gyengébb az oszmánli-törököknél és egész futólag és felületesen érinti az Árpád-kori magyarságot.

Azok a turáni népek, melyek az áttekintett ezer év folya-

mán Kelet- és Közép-Európában megjelentek s hosszabb-rövidebb itt időzés után nyomtalanul eltűntek, a húnok, avarok, besenyők, kúnok, nagyobbára mindig csak háborús érintkezésben álltak Bizánccal s sokkal rövidebb ideig voltak vele kapcsolatban, hogysem a bizánci kultúra erősebb és mélyebb nyomokat hagyhatott volna rajtuk. Mindazonáltal vannak adataink, melyek amellett bizonyítanak, hogy Bizánc még ezekre az átvonuló népekre is igyekezett kiterjeszteni befolyását, elsősorban az egyház útján. Tudjuk, hogy a bizánci papok a Kaspi-tenger melléki hún törzsek között is jártak s a VI. században a bibliát hún nyelvre is lefordították. A IX. század közepén a bizánci Kyrillos és Methodios elterjesztik a kereszténységet a khazárok között is, akik Bizánccal egyébként is élénk kereskedelmi és kulturális érintkezést tartanak fenn. Bizánci építőmesterek építik fel a IX. század elején a Don torkolatánál a khazár erődöt, Sarkelt. Amikor a IX. század második felében Bogoris cár idején a bolgárok megtérnek s felveszik a keleti kereszténységet (864), az egyház révén teljesen Bizánc kulturális hatása alá kerülnek. Ez a hatás a legerősebb Symeon cár korában, aki udvarát bizánci mintára szervezi, fővárosát a bizánci minták után épített épületekkel díszíti s a bizánci kultúrát igyekszik minden téren átplántálni bolgár talajba. Ezt a hatást a bolgár irodalom kezdetei is visszatükrözik: ennek első termékei bizánci irodalmi művek fordításai.

A magyarság, mely a két ellentétes világ: a nyugati germán-latin és a keleti szláv-görög kulturális szféra érintkezési vonalán telepedett le, a nyugati kereszténység felvételével a nyugateurópai művelődéshez csatlakozott, de vannak nyomai annak is, hogy az Árpád-kor elején a magyarok térítésében a keleti egyház is szerepet játszott. A bizánci történeti forrásokból ismeretes, hogy a X. század közepe táján Bulcsu és Gyula, a magyarok két főembere Bizánccban felvette a kereszténységet s az utóbbi magával vitte hazájába Hierotheos barátot, akit a konstantinápolyi patriarcha „Turkia“ püspökévé szentelt. Szent István királyunk maga is alapított Veszprémvölgyben görög apácamonostort, melynek görög

nyelvű alapítólevele az 1109-ik évi másolatában mai nap is megvan a Nemzeti Múzeumban. Az Árpád-kori bizánci kulturális hatásnak emlékei a honfoglaláskorabeli és későbbi sírleletek is, melyek között sok görög felírtos bizánci műtárgyat találunk. Közismert dolog, hogy a magyar szent korona alsó részét képező, görög felírásos kisebbik koronát VII. Michael Dukas bizánci császár ajándékozta I. Gézának, „Turkia igazi királya“-nak. A magyar-bizánci kapcsolatokat még erősebbé teszi az a sok családi kötelék, mely az Árpádokat és a bizánci uralkodó családokat összefűzte.

És vajjon Bizánc új urai, az oszmánli-törökök mentek maradhattak-e a legyőzött nép kulturális hatásától és a meghódított város romjain nem a régi kövekből építették-e fel Isztambul? Bizánc hatása az oszmánli-törökre főleg a birodalom közigazgatási szervezetében és a szultáni udvar etikettjeiben mutatkozik. Az oszmáli szandsákok a régi bizánci themáknak felelnek meg s az igazságszolgáltatás s a szultáni udvari élet formaságai és szertartásai szintén bizánci örökségre vallanak. És ez az örökség ott él ma is Konstantinápoly héthalmú városában, ahol a bizánci templomok és török mecsetek, a középkori Bizánc és oszmánli Isztambul ölelkeznek egymással s ott él a város mai nevében is. Valamikor a bizánci, mint a latin a maga Rómáját, csak „a város“-nak nevezte s a kérdésre úgy felelt: Megyek „a városba“ (εις τὴν πόλιν= isz tim bolin). Innen nevezték el az oszmánli-törökök fővárosukat Isztambul-nak.

És ha most mégegyszer visszatekintünk Bizánc és a turáni népek történeti és kulturális kapcsolatainak ezeréves multjára, nem magára a folyamatos történésre, hanem mint megtörtént s tudatunkban felújuló folyamatra, azt kell mondanunk, van valami, ami a turáni népek Bizáncnak köszönhetnek. A turáni népeknek ez az ezer éves története, mindaz a maga sok apró részletével, melynek itt csupán rövid vázlatát nyújtottuk, jórészt ismeretlen maradt volna számunkra, ha azt a bizánci történetírók és krónikások fel nem jegyezték volna. A turáni népek emez ezeréves történetét a bizánci források őrizték meg számunkra. Amilyen megbecsülhetetlen

értékűek a turáni népek ázsiai történetére nézve a kimeríthetetlen gazdagságú kínai évkönyvek, melyek átkutatása és feldolgozása még a jövő feladata, éppen olyan becsesek a turáni népek európai történetének ezeréves szakára nézve a középkori görög írók munkái. Kevés népnek volt olyan gazdag történeti irodalma, mint a bizánciaknak s Priskos Rhetortól kezdve, aki Attila udvarában járva feljegyezte, amit ott látott, Leonikos Chelkondylesig, aki Bizánc eleste után Athenbe vonulva megírta az oszmánli-törökök történetét, a történetírók hosszú sora fáradozik a birodalom egyes korszakainak megírásával s ezek csaknem mindegyike foglalkozik több-kevesebb részletességgel a Bizáncot támadó vagy vele érintkező egykorú turáni népekkel is.

E bizánci források természetesen többé-kevésbé mindig egyoldalú és elfogult szempontból nézik a turáni népeket, amelyek csak annyiban érdeklik őket, amennyiben hazájuk sorsába, történetébe beleszólnak s ritka kivétel közöttük egy Priskos, ki a húnokról és Leonikos Chelkondyles, aki az oszmánli-törökökről meglepő objektivitással tud írni. A bizánciak e népeket általában lenézik s mint ógörög elődeik, mindent, ami nem görög, barbárnak neveznek. A sok egymáshoz hasonló és egymás után vagy egyszerre feltűnő turáni népet sokszor nem tudják egyénileg jellemezni s megkülönböztetni; szeretik őket a már régebben ismert népekkel azonosítani s azok leírásait átvinni rájuk anélkül, hogy a megkülönböztető egyéni vonásokat kiemelnék. Ugyanígy járnak el az illető népek neveinek közlésénél; az egyéni népnevek helyett szívesebben használják a régi archaizáló elnevezéseket; skythának nevezik a turáni népek egész sorát s a hún név nemcsak a történeti húnokat jelöli, hanem az összes utánuk fellépő s velük rokon turáni néprajokat. A magyarokat például nemcsak Ungri-nak, hanem húnoknak, peionoknak, törököknek, sőt gepidáknak, getáknak és szarmatáknak is nevezik. Sokszor az illető népek lakóhelye elég ahhoz, hogy annak az ókori népnek a nevével jelöljék meg, amely egykor ugyanott lakott. Megfigyeléseik, minthogy a pusztai népek nomád életét nem ismerik, sokszor hiányosak és tévesek. Így kelet-

kezett például a húnokról a nyereg alatt puhított hús meséje, holott valójában a lovas népek a nyers hússal a lovak feltört hátát gyógyítják. Mindezen hiányok és tévedések mellett, melyeket megfelelő kritikával kell pótolni, a bizánci források a turáni népek történetére, e népek szokásainak, életének rajzára nézve megbecsülhetetlen értéket képeznek s a keleti (örmény, szír, arab) és a nyugati latin írónál leírásaik és adataik hitelessége és gazdagsága szempontjából sokkal beesebbek. Sajnos, sok értékes bizánci mű egészen vagy részben elveszett s éppen a turáni népek szempontjából nagyon fontos írók munkái csak töredékekben, kivonatokban maradtak ránk, így pl. Priskos Rhetor és Menander Protektor. Az előbbi egyike a legfinomabb és legélesebb megfigyelőnek, aki mesteri módon jellemzi Attilát és hún udvarát, ahol mindent közvetlen tapasztalás alapján jegyzett fel. Amit azóta a történeti művek Attiláról írtak, az mind Priskoson alapszik s az ő szavainak ismétlése. Vele rokontermészetű író a VI. századi Menander, akinek az altáji törökök életére vonatkozó jellemző leírásokat köszönjük. Bölcs Leo császár taktikája, amely az ősmagyarok hadiszervezetének hiteles képét nyújtja s Konstantinos Porphyrogennetos császár munkája, amely a magyarok honfoglalás előtti vándorútjára, a magyarok életmódjára és szokásaira nézve úgyszólván egyedüli kútfőnk, az iskolakönyvekből is ismeretesek. De fontosak a bizánci írók művei nemcsak a történezsre, hanem a nyelvészre nézve is, bár a turáni népek egy nagy részének nyelvéből csak gyér töredékek maradtak fenn.

A turáni népek történetének felderítése és megírása pedig kire vár, ha nem ránk, magyarokra? E feladat elvégzésére egy emberélet kevés; ez csak a részletkutatásokon alapuló s az egyes kutatók mozaikdarabjaiból összetevődő és kibontakozó közös munka eredménye lehet. Ebben a munkában, a turáni népek összefoglaló történetének megírásában annál az ezeréves kapcsolatnál fogva, mely Bizáncot és a turáni népek európai történetét összefűzi, jelentős szerepet fognak játszani a bizánci tanulmányok s éppen ezért ezek művelése elsőrendű tudományos feladatunk.

A finn egyetemi hallgatóság nemzeti mozgalmái.

Finnország függetlenségének kivívása után nagy nemzeti teendők várják a megvalósulás pillanatát Kalevala országában. Mielőtt azonban e nagy tervek életbe léphetnének, társadalmunk minden rétegében új és hatalmas ébredésnek kell történnie. Az első nagyjelentőségű nemzeti ébredés a múlt évszázad közepe táján úgy történt, hogy Finnország lelkes fiatal egyetemi hallgatói Snellman J. N. egyetemi tanár zászlaja alá tömörültek. Amidőn a világháború soha nem sejtett lehetőségeket nyitott arra, hogy Finnország önállóságát megvalósítsuk, ugyancsak az egyetemi hallgatók közül kerültek ki a függetlenségi mozgalom kezdeményezői és legbuzgóbb harcosai. És most, amidőn új nemzeti teendők várják a végrehajtást fiatal országunkban, harmadikban is az egyetemi hallgatók értették meg legelőször az idők hívó szavát és ők szálltak síkra legserényebben, hogy nemzetünk számára a győzelmet kivívhassák.

A finn egyetemi hallgatóság véleménye szerint ezen teendők közül egyik legfontosabb az, hogy a finn nemzet egyes törzseit és általában a finnel rokon népeket vagy azok egyes részeit, amelyek idegen elnyomatás alatt élnek, rabságukból mielőbb fölszabadítsuk. Az orosz zsarnokság igáját sínylik a keleti határ mentén a karjalaiak, Finnország székelői, mintegy százezer férfi és nő olyan viszonyok között, hogy területüknek Finnországhoz való tartozandóságát földrajzi, néprajzi és természettani szempontból egyaránt nem lehet elvitatni. Azt a történelmi igazságtalanságot, amely számukra a finn nemzettel való egyesülést mindeddig lehetlenné tette, nekünk, az új szabad finn nemzedék tagjainak

kell jóvátennünk. Nemcsak az forog szóban, hogy nemzetünk egyik nagytehetségű részét a barbár szlávok fojtogató ölelésétől megmenthessük, hanem egyúttal az is, hogy Finnország önállóságának megőrzésére biztosítékokat szerezhessünk. Amíg ugyanis ezer kilométer hosszúságú keleti határunk mögött Oroszország, Finnország ősi ellensége leselkedik, addig a finn oroslán nem lehet nyugton soha, mert területét örökösen a megrohanás veszélye fenyegeti és ez a veszély éber munkálkodásra kötelez bennünket.

Ennek a nemzeti alapon való munkálkodásnak köszöni létét az „*Akateeminen Karjala-Seura*“ (Akadémiai Karjala-Társaság) nevű finn egyetemi szervezet, amelyet az 1922 tavaszán lezajlott és szerencsétlen véget ért legutóbbi karjalai szabadságharcban résztvevő három egyetemi hallgató alapított. Az ő véleményük szerint Karjala szabadságharcának elbukása nem jelenti azt, hogy Karjala szabadsága is véglegesen elveszett volna. Ebben a szilárd meggyőződésben Karjala szabadságának kivívása és Finnország függetlenségének megszilárdítása végett azonnal céltudatos munkához láttak. A karjalai szabadságharc idején Finnországba menekült mintegy tizezer karjalai, akiket a bolsevik terror űzött ki apáik hajlékából. Ezen menekült csapat nemzeti öntudatának fölébresztése és szellemi fölvilágosítása végett az „*Akateeminen Karjala-Seura*“ legott tevékeny munkához látott. Karjalai képeslapok terjesztése, karjalai ünnepélyek rendezése útján és hírlapi cikkek révén minden lehető megtett a társaság arra, hogy a finn nemzetben a karjalaiakkal való összetartozás érzését elmélyítse. Ezenkívül kiadott a társaság három röpiratot, névszerint: „*Suur-Suomi on yhtä kuin isänmaa*“ (Nagy-Finnország nem egyéb, mint a haza), „*Ryssistä saa puhua vain hammasta purren*“ (Csak fogcsikorgatva lehet beszélni az oroszokról) és „*Herää Suomi*“ (Ébredj, Finnország). E kiadványok nagymértékben hozzájárultak ahhoz, hogy Nagy-Finnország fogalma a finn nemzet széles rétegeiben gyökeret verjen. Ugyanezen célért, a finn-ugor faj öntudatának emeléséért munkálkodik a társaság 1923-ban alapított havi folyóirata, a „*Suomen Heimo*“

(Finnország Rokonsága), amelynek szerkesztéséhez Magyarországból és Észtországból is kértünk és kaptunk segítséget.

Újabb időben az „Akateeminen Karjala-Seura“ Finnország több városában és nagyobb községében alosztályokat is alapított, amelyekben különösen a tanuló ifjúság kezdett lelkes munkához, hogy legjobb tehetségét latbavetve a társaságot céljai elérésében támogassa.

Snellman, a finn Széchenyi, napján történt az „Akateeminen Karjala-Seura“ fekete zászlajának ünnepélyes fölavatása. A zászló színe azt akarja jelképileg kifejezni, hogy a finn rokonságú népek ezidőszerint a sötétségben tévelyegnek. Hűségük kimutatása végett az „Akateeminen Karjala-Seura“ tagjai fölszentelt zászlajuk alatt esküt tettek, hogy Finnország fényes jövődjét, nemzeti fölébredését és a finnel rokon népek szövetkezését megvalósítják.

Az „Akateeminen Karjala-Seura“ működésének szellemében munkálkodik az 1920-ban alapított „Virolais-Suomalainen Ylioppilasklubi“ (Észt és Finn Egyetemi Hallgatók Köre), amely, mint már neve is mutatja, eredetileg az észti és finn nemzet közötti kapcsolatok megszilárdítását tűzte ki maga elé. Hogy a kör működése egyoldaluvá ne váljék, 1923 tavaszán munkakörét kibővítették, úgy hogy az ma magában foglalja mindazon nemzeteket, amelyek a finn néppel rokonsági viszonyban vannak. Ennek jeléül a kör nevét „*Helsingin Akateeminen Heimoklubi*“-ra (A Rokonnépek Helsinkii Akadémiai Szövetsége) változtattuk. A kör szabályai szerint ezen egyesület célja az, hogy összekötő kapcsolatként működjék a finn-ugor népek egyetemi hallgatósága között és létrehozza köztük az élénk kölcsönhatást, amely a rokonszellemet ébreszti és erősíti és alkalmat nyújt ezen országok egyetemi hallgatóságának arra, hogy egymás földjét, népét és viszonyait közelebbről is megismerhessék.

A „*Helsingin Akateeminen Heimoklubi*“ programját teljes egészében magáévá tette másik egyetemi városunkban a múlt év folyamán alakult „*Turun Akateeminen Heimoklubi*“ (A Rokonnépek Turkui Akadémiai Szövetsége), amely az előbbi egyesülethez hasonlóan minden lehetőt meg-

tesz arra, hogy a rokonnépek közötti kötelékeket szilárdabbra fűzze és ezen országok fiait az egymással való érintkezésben és egymás megismerésében támogassa. Érdemesnek tartjuk megemlíteni, hogy a „Turun Akateeminen Heimoklubi“ a múlt év őszén országunk területén tartott Petőfi-ünnepélyek alkalmával *dr. Bán Aladárt* tiszteletbeli tagjává választotta. Jelen egyesületnek a rendelkezésére álló kiváló munkaerők alkalmat nyújtottak arra, hogy a magyarság iránti rokonszenv fölébresztése irányában szokásosnál hathatósabb tevékenységet tanúsítson.

A finn nyelvű egyetemi hallgatóság hivatalos közlönye, az „*Ylioppilaslehti*“ (Egyetemi Hallgatók Lapja) ugyancsak a finn nemzeti törekvések és a rokonnépek közötti szövetség elszánt harcának és zászlóhordozójának mutatkozott. Nevezett lap többek között Petőfi jelentőségét és költészetét, Mikszáth regényeit, Szabó Dezső és Herczeg Ferenc írásait, az újabb magyar irodalmat, a magyar egyetemi mozgalmakat, a magyar tudományos élet emberfölötti küzdelmeit, a magyar diáknyomort és a „Turul“ nemzeti szövetséget meglehangú cikkekben ismertette. Nevezett folyóirat több mint 2000 példányban jelenik meg minden héten és megrendelése az összes helsinki és turkui finn nyelvű egyetemi hallgatók részére kötelező.

A finn egyetemi hallgatóság világosan látja, hogy Finnországnak megvan minden föltétele és lehetősége a fényes jövődőhöz és tisztában van azzal, hogy a Duna és Tisza partjain lakó dicső testvérnemzet époly büszkén és bátran gondolkodik saját jövőjéről. A finn és magyar nemzetet nem csupán a vérrokonság, a közös múlt és a szabadságért vívott közös küzdelmek egyesítik, hanem a nyugati kultúrának a fenyegető szláv barbárizmus elleni védelmezése is egymásra utalja őket. A finn és magyar nemzetet a fényes jövődőbe vetett hit mindennél szilárdabb lelki közösségbe egyesíti.

Aarni Penttilä.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

Petőfi-ünnepség Szófiában.

Rendkívül fényes ünnepséggel áldozott a testvér bolgár nemzet Petőfi lángszellemének a centennárium alkalmából.

Az 1923. év februárjában Fehér Géza dr., Szófiában élő tudós tagtársunk kezdeményezésére Arnaudoff szófiai egyetemi tanár vette kezébe az ünnepség megszervezését.

Arnaudoff megírta Petőfi életrajzát bolgár nyelven, majd elkészült Petőfi száz költeményének bolgár fordítása. Ezután megalakult a Petőfi-komité, a bolgár szellemi élet legkiválóbbjaiból. Elnöke lett Arnaudoff professzor, tagjai: Zlatarszky, a középkori bolgár történet legkiválóbb kutatója, Coneff és Zsirkoff kiváló tudósok, Nikoff, a bolgár-magyar kapcsolatok kutatója, mindannyian egyetemi tanárok. Strassimiroff könyvtárigazgató, Stojanoff, Demiroff és Borin költők, Gancseva Budevszka művész és két diplomata, Neikoff és Rizoff. Magyar részről tagjai a komiténak Sorsich, a Magyar Egylet elnöke, Erdős alelnök és Fehér Géza dr. tagtársunk.

A komité Petőfi ismertetésével kezdette meg működését, olyan sikerrel, hogy a „Razvigor“ (irodalmi hetilap) szerint Bulgáriában Petőfi lett az idegen költők legismertebbje.

Megjelent egy 118 oldalas illusztrált Petőfi-émlékkönyv is ezer példányban.

Ilyen előkészítés után a komité meghívók és falragaszok útján június 17-ére hirdeti az ünnepélyt. A katonai klub nagyterme teljesen megtelt, a lépcsőkön a kijáratig szorongott a közönség. A bolgár résztvevők szerint „*költő ünneplése sohasem hozott össze Szófiában akkora tömeget*“. Ott volt a király képviselője, a kormány nevében Karaoglanoff egyetemi rektor, Miletics akadémiai elnök, nemeskéri Kiss Sándor m. kir. ügyvivő, a szinódus, hadsereg képviselője, a tudomány és irodalom minden jelentős alakja.

Az ünnepélyt délelőtt tíz órakor a testőrgárda zenekara nyitotta meg a magyar és bolgár himnusszal. Majd Arnaudoff tartott félórás előadást; természetesen a legjobb bolgár stilisztát a közönség nagy élvezettel hallgatta. Utána a Petőfi-Társaság kiküldöttje, dr. Kastner Jenő tartott francia nyelvű beszédet, melyben utalt az óbolgárságnak a magyar nemzetre gyakorolt óriási kulturális hatására, majd felolvasta francia tanulmányát Petőfi költészetéről.

Kamarás magyar hegedűművész Petőfi-dalai után Useva bolgár művész nő szavalt a „Egy gondolat bánt engemet“ és „Szeptember végén“ című költeményeket bolgár fordításban s Gancseva-Budevszka, a legnagyobb bolgár tragika az Örület leírhatatlan hatással. Majd Stojanoff zongoraszáma után Ogujanoff

szavalta el a „Kutyák és farkasok dalát“. Végül két bolgár költő, Grozeff és D. Nemiroff ünnepelte Petőfit. Az ünnepélyt a testőrgárda a Berlioz-féle Rákóczi-indulóval zárta be.

A komité és a szereplők tiszteletére nemeskéri Kiss Sándor m. kir. ügyvivő ebédet adott, amelyen elhangzott beszédek a bolgár-magyar kulturális kapcsolatok megerősödését és állandóságát jósolják.

Hálás köszönettel adózunk e helyen is a bolgár Petőfi-komité tagjainak, az ünnepély szereplőinek, de kiváló tudós tagtársunknak, dr. Fehér Géza tanárnak is a gyönyörűen sikerült ünnepély rendezésért, mely tényleg jelentős lépés arra, hogy a két testvérnemzet között a kulturális kapcsolatok jövőben mindjobban és szétszakíthatatlanul összefonódjanak.

A tartui egyetem magyar intézete.*

Írta: dr. Csekey István, a tartui egyetem ny. r. tanára.

Hellat észtt külügyminiszternek Magyarországon nagy szimpátiával fogadott látogatása és Aino Kallas írónó színes budapesti előadásai mind erősebben fokozzák az érdeklődést a feltörekvő rokonország, Észtország iránt. A germán és szláv tengerelőntő hullámaival századokon át dacoló magyarság soha nem értkelte jobban a testvérnépek barátságát, mint mai szomorú helyzetében. Ezért teljes mértékben átérzi annak szükségét, hogy szerves összeköttetésbe kerüljön az észtt kultúrélettel.

Ez irányban a legszebb jövő reményeivel biztat az a páratlan áldozatkészség, amellyel a magyarság az észtt kormánynál találkozott. A mult szemeszterben már magyar lektor adott elő Észtország büszkeségén, a hírneves tartui egyetemen. Most pedig Jungertth tallinni magyar követ tárgyalásai eredményeképen hajlandó az észtt kormány a tartui egyetem jogi fakultásán két magyar professzort alkalmazni. (Szerzött közben már meg is választották, Szerk.), akik már a jövő tanévben megkezdének egyelőre német nyelven, később észttül előadásaitak.

Még inkább megvalósítaná az észtt-magyar kultúrcélok szolgálatát annak az intézménynek létesítése, amelyen Jungertth magyar követ most fáradozik s amely irányban a magyar körökben is megvolna az áldozatkészség. Arról van szó, hogy a tartui egyetem kebelében a berlini „Ungarisches Institut“ mintájára, amelynek az Észtországban rendezett ünnepegekről oly előnyösen megismert Gragger professzor a megteremtője és vezetője, hasonló magyar intézetet állítsanak fel.

Ez az intézet nem mint hivatalos orgánúm, hanem mint társadalmi alakulat működne, függetlenül a követségétől, de vele a lehető legjobb egyetértésben. Így a követség válláról levénne mindazt a munkát, ami a diplomáciain túl marad és aminek helyes elvégzése társadalmi úton inkább lehetséges volna.

Hogy minő jelentősége van a diplomácia mellett ennek a felvilágosító tudományos és társadalmi munkának, arra éppen a

* Ez a cikk megjelent „Tartu ülikooli Ungari instituut“ címen a tallini „Päevaleht“ c. napilap vezető-cikkeként 1923 június 8-án.

világháború eseményei mutattak példát. A Magyarország testéből gazdagodott utódállamok már békében céltudatos propagandát folytattak a külföldön, míg Magyarország ez irányban nem igyekezett semmit elérni, úgy hogy viszonyainkat a külföld vagy nem ismerte, vagy félreismerte. A hatalmas állammá fejlődött Cseho-Szlovákia soha nem álmogott sikerét jórészt annak az összeköttetésnek köszönheti, amelyet Masaryk a Wilson egyetemen való csereprofesszorsága és az utóbbi családjába való beházasodása révén szerzett.

A tartui egyetemen szervezendő „Magyar Intézet” munkaterve a berlini mintájára három irányú volna. 1. Mint kutató-intézetnek célja lesz a magyar művelődés tudományos kutatását minden irányban előmozdítani. 2. Mint tanító-intézetnek feladata lesz a tanulókat előadások és szemináriumi gyakorlatok által a magyar és vele rokon (észti, finn, török stb.) nyelvek, valamint Magyarország kultúrájának tanulmányába bevezetni és tudományos speciálstudiumokban támogatni. 3. Mint felvilágosító és tanácsadó szerv a tudománnyal foglalkozóknak és más érdeklődőknek forrás- és hiranyagot szolgáltatna.

E céloknek megvalósítására kívánatos volna, hogy az észti közművelődési minisztérium áldozatkészsége megfelelő helyiséget bocsásson a kiküldendő magyar egyetemi tanár rendelkezésére a tartui egyetemen, aki mint az intézet igazgatója, a magyar lektorral együtt megindíthatná mentől elébb az intézet működését.

A dorpatui „Magyar Intézet”-nek, mint az egyetem hatáskörébe tartozónak, teljes autonómiája lenne. A magyar kormánynak és társadalomnak csak az a feladat jutna, hogy azt könyvekkel, füzetekkel, térképekkel, adatokkal ellássa, anyagilag és szellemileg támogassa, védje és fejlessze. Ez irányban a kezdet igen biztató, mert Jungerth követ közbenjárására gróf Klebelsberg magyar kultuszminiszter egy ezerkötetes könyvtáralapot ajánlott fel a tartui „Magyar Intézet” számára.

Kívánatos volna természetesen, hogy az észti-magyar kulturális kapcsolatok ápolására és fejlesztésére az észti kormány is a budapesti egyetemen lektorátust és hasonló intézetet létesítsen.

Mindkét nemzetnek nagy nyeresége volna egy-egy ilyen intézet. A nyelv- és közös őstörténet kutatásának és jelen kultúrintézményeik kölcsönhatásának föl kell keltenie a testvér észti és magyar nemzetben a faji összetartozás tudatát, hogy rokon kultúrára támaszkodva szervezze meg északtól a távol keletig a turáni népek szövetségét.

A Turáni Társaság Finn-észti Intézete.

A Turáni Társaság 1923. év őszén *Sailo Alpo*, észti szobrászművész indítványára külön finn-észti intézetet alapított s ennek vezetésére *dr. Bán Aladár* alelnököt kérte fel. Az intézet igyekszik irodalmi és társadalmi téren előmozdítani a három finn-ugor kultúrnemzet közti érintkezést. A közreműködésével rendezett ünnepek közül különösen három magaslott ki. Ezek elsje volt az 1924 március 9-én a Zeneakadémia előadó termében az Egyetemi Énekkarok bevonásával rendezett első magyar *Kalevala-ünnepség*. Suomiban ugyanis minden év tavaszán irodalmi ünnepeket ren-

deznak a Kalevala-éposz megjelenésének emlékére. Ez ünnepek visszhangja volt a minden tekintetben fényesen sikerült estély, melyet *Pekár Gyula* elnökünk nyitott meg szárnyaló szavakkal ecsetelve a finn népköltés szépségeit s a finn-magyar barátság feladatait s üdvözölte a megjelent finn és észt vendégeket. Ezután az Egyetemi Énekkarok elénekelték a finn himnuszt, melyet a közönség állva hallgatott meg. Az énekkarok még kétszer gyönyörködtették a közönséget, előadván finn nyelven a *Megtört hangok* és *Lakodalmi dal* című szerzeményeket, majd magyar nyelven a *Finn erdő*-t, az ünnepség befejezéseül pedig a *Finn dalt*. Az ünnepi előadást *Bán Aladár* tartotta; vetített képek kíséretében vázolta a Kalevala költői szépségeit s hatását a finn képzőművészet kialakulására. Előadásának kiegészítéseül *Grill Lola* művészi átérzéssel részleteket adott elő a Kalevalából *Vikár Béla* tagtársunk jeles fordításában. Érdekességet adott az estnek a nálunk időzött népszerű finn énekesnőnek, *Sailo Helga* asszonynak fellépte. A művész nő finn és magyar népdalokat énekelt s minden száma után tüntetésszerű tapsvihar következett, úgy, hogy műsorának végén a nagy ünneplést *Gyenge violának*... régi népdallal köszönte meg. A Turáni Társaság a művésznőnek az est emlékéül finn és magyar színekkel ékes babérkoszorút nyújtott át. Az ének után *dr. Spur Endre* a finn zenéről tartott összefoglaló előadást, kimutatva, hogy mint csúcspontok ki kalevalai dalok hatása alatt a finn nemzeti zene abban a szimfónikus muzsikában, mely világhírűvé tette szerzőjét, Sibeliuszt. Majd ismét *Grill Lola* szóltatta meg a finn költészetet s *Bán Aladár* fordításában *Cajander*, *Jännes* és *E. Leino* egy-egy versét szavalta. Megemlítjük, hogy *Sailo Helga* finn nemzeti viseletben énekelte dalait, melyeket zongorán *Boros Olga* kísért magyar népies ruhába öltözve.

Ugyane hó 29-én a *Magyarországi Kárpátgyűlés* keretében tartott a Finn-észti Intézet vezetője vetített képes előadást a finn és észt művészetéről és irodalomról. Április hó 9-én pedig a magyar főiskolák *Turul* szövetségének keretében ismertette a két finn-ugor nép kultúráját.

Reméljük, hogy vezető köreink felismervén a művelt finn és észt nemzettel való szorosabb kapcsolat nagy tudományos és erkölcsi hasznát, a kezdet nehézségeivel küzdő intézet segítségére sietnek s módot nyújtanak arra, hogy ez új alapítás életerős intézménnyé fejlődjék.

IRODALOM

Magyar tudós tanulmánya a francia Akadémia folyóiratában.

A *Revue d'Assyriologie*, a francia Akadémiának ez a keleti kutatásokkal foglalkozó tekintélyes folyóirata, *Dávid Antal dr.*-nak, a fiatal és jeles magyar orientalistának tanulmányát közli az ókor legrégebb ismeretes törvénykönyvéről, a *Hammurabi-kódex*ről. Az értekezés megállapítja, hogy a kódex nem egyöntetű alkotás, hanem több és még régibb törvénygyűjtemény összesítése. Megállapításai szerint az alapul szolgáló gyűjtemény perrendtartásra, dologi jogra, családi jogra és személyjogra volt felosztva, és ebbe

az alapgűjteménybe iktatták be később a máshonnét összeszedett részeket.

Dávid még 1916-ban felhívta a tudósvilág figyelmét a kódex heterogen voltára s azóta feltevéseit beigazolták a nipponi ásatások eredményének publikációi. Megtalálták a kódex forrásait, a sumir törvénykönyveket a Hammurabit megelőző időkől.

A háború óta Dávid dolgozata az első, mely a Revue d'Assyriologie folyóiratban a központi hatalmakhoz tartozó tudós tollából megjelent.

Bolgár Petőfi-kötet.

A bolgár Petőfi-komité kiadásában jelent meg e könyv, mely 118 oldalon felöleli a költőkirály egész életét. A hírneves Arnaudoff és Szlaveikoff írták a bevezető tanulmányokat, ugyancsak Szlaveikoff és Vazoff, továbbá Andrejesin, Csiligirossoff, Belcseff és Mileff fordították le a kötet számára Petőfinek legszebb költeményeit.

A szépen illusztrált Petőfi-kötet a sok idegen nyelvű centenárius Petőfi-kötet között kimagasló, díszes helyet foglal el s örömmel konstatálhatjuk, hogy a bolgár-magyar testvéri szeretet ezúttal is kitett magáért.

Arany Toldija és Petőfi válogatott versei japáni nyelven.

Hirosi Motaso tokiói professzor, kinek nagyatyja magyar volt (Kömlösy István 48-as emigrált honvédezeredes), kiadott egy kisebb antológiát Petőfi verseiből, jelenleg pedig Arany Toldijának fordításán dolgozik, melytől Japánban nagy sikert remél, mert a japáni néplelekhez Toldi személye és egyénisége rendkívül közel áll.

A Magyar Nemzet Östörténete 896-ig.

Dr. Karácsony János, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjának tollából Nagyváradon, az „Őrszem” kiadásában (1924) jelent meg egy figyelemreméltó történelmi munka három térkép-melléklettel, mintegy hat ív terjedelemben. Bevezetése a magyar nemzet megirandó történetének. Az előadottak alapján hét pontban foglalja össze tanulmányának eredményeit és pedig,

- „1. a magyar nem ázsiai nép, nem is lakott soha Ázsiában;
2. a magyar nem tartozott soha a török fajhoz és nyelvében csak kölesönszavak vannak a török nyelvből;
3. a magyarnak semmi köze a hún nemzethez. Lehetett alattvalója a húnnak, de vele se nyelvi, se vérségi összeköttetése nem volt;
4. a magyar csak közvetett alattvalója volt 453-tól 710-ig az onogur (tíz ugur) nevű török nemzetnek, de ezt 710 után végleg magába olvasztotta s így a nyugati törökséggel némileg vérségi összeköttetésbe jutott, nyelvébe pedig mintegy 200 ugur szó jutott;
6. a magyar adófizető és segédesapatokat nyújtó alattvalója volt a kazir-kagának 710—863-ig, de különben önkormányzata volt;
7. a magyar sohasem volt zsidó, se mohamedán vallású, mert mielőtt e vallások a kazirok közt elterjedtek volna s így a magyarsághoz eljutottak volna, a magyar kénytelen volt a kazir birodalomból elmenekülni.“

Karácsony János, mint az előszóban írja: „42 évi kutatás után, 64 éves korában fog a magyar nemzet történetének, — melynek ez az első hat íve jelent most meg — megírásához.“

Gesta Hungarorum

a címe Sebestyén Gyula készülő ősi naiv eposzának, melynek két részletét a Kisfaludy-Társaság május 14-én tartott felolvasó ülésén mutatta be.

Sebestyén Gyula munkája három évtizedes előmunkálaton alapszik. 1894-ben a Kisfaludy-Társaság pályázatot hirdetett a magyar honfoglalás mondáinak tudományos ismertetésére. A pályázatot Sebestyén Gyula nyerte meg kétkötetes művével. Ennek alapján Pápay, Reguly és Munkácsi Bernát vogul-osztyák népköltési gyűjteményét, valamint a nemzeti époszokat forrásul véve építi fel a magyarság ősi nemzeti eposzát. Könnyen gördülő alexandrinusokba szedve hat könyvből fog állani e turáni és indogermán népek gazdag mondakincséből kihámozott turáni eposz, melynek megjelenését nagy érdeklődéssel várjuk.

Közlésre váró dolgozatok. Folyóiratunk szerény terjedelme és a megjelenésében beálló hosszú időközök a t. szerzők türelmét meglehetősen próbára teszik. Szükségesnek látszik tehát, hogy a közlésre elfogadott dolgozatok rendjét ezúton tudassuk munkatársainkkal és olvasóinkkal. A dolgozatok a következők: 1. *Márki Sándor*: Jaszau, Charta, Aranybulla. 2. *Ernits Vilmos*, észt író: Az észt ingriaiak és dalünnepük. 3. *Kallas Oszkár*, észt tudós: Észország kultúrélete. 4. *Márki Sándor*: Dizabul népe I. II. 5. *Dr. Fehér Géza*: A hunbolgárok története (Zlatarski munkássága.) 6. *Sassi Nagy Lajos*: Turáni szövötközés nélkül nincs világképe. 7. *Dr. Cserépfalvi József*: Sicambria. 8. *B. A.*: A II. finn-ugor kultúr-kongresszus.

Setälä Emil Nesztor, a világhírű finn nyelvész és folklorista 1924 febr. 27-ikén ülte hatvanadik születésnapját, mely alkalommal az egész finn nemzet meleg ünneplésben részesítette a kiváló tudóst és nemzeti vezérferfiút. A finn folyóiratok külön ünnepi számot adtak ki ez évforduló emlékére. Az ünneplésből a magyar nemzet is kivette részét. Társaságunk finn nyelvű átíratban üdvözölte a jubilánst s a Magyar Nyelv és Magyar Nyelvőr folyóiratok vezetőcikkben ismertették Setälä sokoldalú munkásságát. A Kalevala-Társaság, melynek a tudós professzor elnöke, 1924-i, IV. évkönyvét ajánlotta Setälä nevének. A fényesen kiállított kötetben *Vikár Béla* és *Bán Aladár* cikkei képviselik a magyar folkloristák hódolatát a nagy népköltési kutató iránt.

Az első magyar Turáni szellemű tankönyv. *Sassi Nagy Lajos* és *Mészáros Sándor* műve: „A magyar nemzeti irodalom története és olvasókönyv“ I—II. 1923. E szép, világos és magyaros stílusban írt könyv mindenütt figyelemmel kíséri a turáni vonatkozásokat s rámutat a magyarral rokon népek irodalmi és kulturális vívmányaira. A turáni szellemű íróknak, költőknek és műfordítóknak elismerő helyet juttat irodalmunk munkásai között s ezzel nagymértékben előmozdítja ifjúságunk érdeklődését fajrokonaink szellemi élete iránt. Kiemeljük a II. kötet végén levő függelékét, mely-

ben S. Nagy Lajos elismerésre méltó hévvel és belátással mintegy új parainesist nyújt a magyar tanuló ifjúságnak, fejtegetvén: hogyan biztosítható a magyar jövő s mik a polgári és katonai erények alapjai. Készséggel csatlakozunk a szerző befejező szavaihoz: „A minden bajunkat meggyógyító hatalmas faji rádium: a turáni őserő, amelyet Isten adott a szenvedő emberi nemnek, hogy csodás erejével másodszer is újjászülje a világot.”

HÍREK

Halálozás. *Szily* Kálmán, a magyar tudomány egyik legkiválóbb és legsokoldalúbb munkása, az Akadémia volt főtitkára és mostani főkönyvtárosa július 24-én reggel, 86 éves korában a Vörös Kereszt-kórházban meghalt. Eredetileg természettudós, fizikus volt, de a nyelvtudománnyal is foglalkozott s e téren sok eredményt ért el. Társaságunknak alapítása óta rendes tagja volt az elhunyt kiváló tudós.

Az új budapesti török követ. A török-magyar testvérnemzet régi vágya teljesedett be most, mikor a magyar-török barátsági szerződés értelmében a két állam kölcsönösen követséget állított fel a két fővárosban. Magyarországon 1526 óta nem volt Törökországnak önálló képviselője, csak főkonzulátusa. A török kormány választása *Rüdvan bej oglu Hüszrev bejre* esett. Hüszrev bej, aki néhány hete foglalta el új hivatalát, régi, a XV. századból származó, előkelő török család sarja, s háború előtt mint katonai attasé működött Athénben. A világháborút mint tiszttartó küzdötte végig, majd a török szabadságharcban Kemál pasa oldalán vett részt, s mint vezérkari tiszttartó főirányítója volt a szabadságharcnak. A török nemzetgyűlésen egymásután háromszor képviselte Urfa városát. Az 1921-i londoni konferencián egyik megbízottja volt Törökországnak, ahol nagy műveltségével és diplomáciai képességeivel tünt ki. Nagy rokonérzéssel viseltetik a testvér magyar nemzet iránt. Megérkezésekor a Turáni Társaság a pályaudvaron fogadta és *Paikert Alajos* helyettes elnök lelkes szavakkal köszöntötte őt. Meleg érdeklődéssel viseltetik a Turáni Társaság munkája iránt s a Törökországot érdeklő ügyekben üléseinken állandóan résztvesz. A követséget mint meghatalmazott miniszter, rendkívüli követ vezeti; tagja a követségnek még *Tellat bej* titkár és a nálunk már jól ismert *Dsesad Oszman bej*, mint követségi tolmács. A követség hivatalos helyisége egyelőre a Hungária-szállóban van.

A török követség mellett, mely a diplomáciai ügyeket végzi, működik a budapesti török főkonzulátus is, melynek vezetője *Munif bej*, főkonzul és titkára *Ahmed Nadir*. Hivatalos helyisége *Teréz-körút* 24/b. szám alatt van.

Az új japáni követ. *Shosuke-Akatsuha* bécsi japáni követ, akit a japáni kormány a budapesti követség vezetésével is megbízott, *Kioshi-Nagai* titkár társaságában 1924 május havában volt fővárosunkban, ahol a kormányzónak átnyújtotta megbízólevelét.

A szokásos látogatások után a diplomaták visszatértek bécsi székhelyükre.

Az új japáni konzul. Palotay Ödön halálával megüresedett a japáni konzulátus, amelynek vezetésével a japáni kormány dr. *Pröhle Vilmos* egyetemi tanárt, a híres orientalistát bízta meg. A kormányzó az új japáni császári konzulnak, *Pröhle Vilmos*nak, a működési engedélyt megadta.

Az angorai magyar követ bemutatkozása. *Tahy László dr.*, Magyarország rendkívüli követe és meghatalmazott minisztere, ünnepélyes kihallgatás keretében nyújtotta át megbízólevelét *Gházi Musztafa Kemál* pasának Angorában. A megbízólevelét átnyújtása után bemutatta a magyar követség személyzetét. Az ünnepélyes aktus végeztével Kemál pasa magánkihallgatáson fogadta a magyar követet.

A magyar követség székhelye Konstantinápolyban a *Grand Rue de Pera 436.* szám alatt van, ahol működését már meg is kezdette.

Parts Elmerice a kiváló észt klasszikus táncművész, Parts Károlynak, az észt főtörvényszék elnökének neje, 1924 május 13-án a Fővárosi Vigadó nagytermében az Országos Gyermekvédő Liga javára sikerült táncestét adott, mely alkalommal az előkelő közönség úgyszólván zsufolásig megtöltötte a termet. Az est műsora a következő volt: 1. a rabszolganő (Rubinstein); 2. vidám kedély (Schubert); 3. erotik (Larringa); 4. groteszk (Rameau); 5. spanyol tánckép (Rubinstein); 6. az indiai istenség (Talvik); 7. hősi tánckép (Godard); 8. tango (Bassi); 9. a pók (Sibelius); 10. észt vőlegény (észt népdal). A budapesti lapok kivétel nélkül magasztalással halmozták el a művész, a finom megjelenését, tűzes, eleven és jellemző alakítását s minden ízléstelen túlzást kerülő választékosságát. Főképp a 2. és 10. szám ragadta el a lelkes közönséget, mely minden számot megismételtetett. A zongoránál Dintzl Oszkár ült.

Dr. Bogdan D. Filow, szófiai egyetemi tanár április hó 30-án a Kőrösi Csoma Társaságban rendkívül érdekes előadást tartott. „*Die Anfänge der altbulgarischen Kunst*” címen az óbolgár művészeti emlékekről, melyekről az Aboba Pliskai ásatások eredményei alapján megállapítja azoknak határozottan keleti eredetét. E romok keleti építészeti ízlésre utalnak és egyáltalán semmi közös vonást nem tartalmaznak a szlávoknál később mutatkozó motívumokkal. Filow professzor tiltakozik az ellen az általánosan elterjedt tévhit ellen, hogy a bolgárok Dunamelletti új hazájokban szereztek kultúrájukat és pedig szláv kézből. Az újabb kutatások ennek épp ellenkezőjét bizonyítják, vagyis azt, hogy az óbolgár nép magas és Keletről származó (turáni) műveltséggel felszerelten jelent meg Európa délkeleti részén.

Filow professzor második (május 1-i) előadásában a későbbi korok bizánci és szláv művészeti hatásairól beszélt, melyek már teljesen elűtöke az óbolgár emlékektől. A rendkívül érdekes előadásokon a bolgár követség, a Turáni Társaság tagjai és számos előkelőség vett részt. Az első előadást *Teleki Pál* gróf elnök szavai vezették be.

(*Aarni P.*)

Az újraébredt török-magyar barátság egyik ékesenszóló jele az a bizalom, melyet a török kormány azáltal mutat, hogy magyar szakférfiakkal óhajtja megoldatni a birodalom gazdasági újjáépítésének tetemes részét. E célból a Turáni Társaság közvetítésével és segítségével széleskörű akció indult meg magyar mérnököknek és gazdasági szakérőknek Törökországba való meghívása, illetőleg ott való alkalmazása iránt. Az illető szakemberek száza jelentkeztek a testvérnemzet felhívására s eddigelé húsz mérnök már el is foglalta állását Törökországban s újabb csapat indulása a közel hetekben várható. A török kormány megbízottja, a magyar származású *Vondra bej*, ki elnökünkkel, *Pekár Gyulával* és a Turáni Társaság tisztikarával együttesen végezte az előkészítés nehéz és körülményes munkáját. Magyar szakérőknek Bulgáriába való kimenetele szintén kilátásban van. Így tehát a turáni eszme gyakorlati téren is egyre több és fényesebb eredményt mutat fel.

A II. finn-ugor kultúrkongresszus 1924 június hó 18—22. napjain folyt le Észtország fővárosában Tallinnban 1300 észt, finn és magyar résztvevő jelenlétében. A kongresszusra a magyar közoktatási kormány *Quint József* igazgatót és *Bán Aladárt* küldte ki. Megjelent ott azonkívül a *gróf Teleki Pál* és *Kogutowicz Károly* által vezetett földrajzi expedíció 35 tagja s a MEFHOSz harminctagú küldöttsége. A kongresszus bizottságának maga *gróf Klebelsberg Kuno* miniszterünk is átengedte parlamenti beszédei alapján készült nagybecsű dolgozatát a magyar középiskola reformjáról. E kitüntető figyelem nagy és őszinte örömet keltett a kongresszus tagjaiban. — Jövő számunkban a kongresszus lefolyásáról és tanulságairól részletes tanulmányt fogunk közölni.

TÁRSASÁGI ÜGYEK

A Turáni Társaság előadásai.

A Turáni Társaság az 1923—24. évi idényében is megtartotta sorozatos előadásait.

A sorozatot *Pekár Gyula*, a Társaság elnöke nyitotta meg február hó 22-én. Megnyitóbeszédében hangsúlyozza, hogy a turáni eszme nem poézis többé, hanem reális valóság, melynek egyik megnyilvánulása a külügyminiszter által benyújtott török-magyar barátsági szerződés törvényjavaslata is.

Az első előadó *dr. Cserép József* egyetemi tanár volt, ki a „Turániak nagy vándorlásáról” szólva, az ókori írók hiányos adatait összeszedve, a modern kutatók bűvárlataival fejtegette egy nagykulturájú nép létét, amely Amerika és Ázsia partvidékein élve, a későbbi kataklizmák során a világ minden tája felé szakadt. Nyelvemlékekből kimutatható, hogy később ebből kiszakadt nép a magyar, melynek eredete ide vezethető vissza.

Február 29-én, a ciklus második előadóstélyén, *dr. Cholnoky Jenő* egyetemi tanár óriási hallgatóság előtt Japánt ismertette úgy földrajzilag, mint népismeit és műveltségi vonatkozásokban. Előadását számos vetített képpel kísérte.

Március 7-én a „Turáni népek szerepe a művészettörténelemben“ címmel *dr. Lechner Jenő* műgyetemi tanár adott elő. Előadásában, melyet számos sikerült vetített képpel világított meg, végigvezette a hallgatóságot az ókori turáni népek művészetén, szemléltetőleg bemutatva mindenütt a magyarral rokon motívumokat.

Március 21-én *dr. Bán Aladár* a finnek és észtek küzdelméről tartott előadást, melyben élénk színekkel rajzolta meg a testvér finn és az észtki nemzet évszázados küzdelmét az elnyomó orosz zsarnoksággal szemben. A vetített képekkel és a jeles finn költők munkáiból nyújtott szemelvényekkel élénkített előadást Idmann Gusztáv, Finnország követe is végighallgatta, kit a közönség zajos ovációkban részesített.

Március 28-án a sorozat ötödik előadója a Mefhosz elnöke, *Nagy Iván* volt, ki „A magyar ifjúság és a turáni kérdés“ című előadásában változta a magyarság kapcsolatát a finn, észt, bolgár és török testvérekhez. Kifejezte azt a hitét, hogy a turáni gondolat diadalmaskodni fog és a mai nemzedék az utolsó, mely nyugat felé tekint. Nem kell szégyelni a keleti testvéreket. A magyarságot a sors küldte a Kárpátok aljára és vissza kell mennünk az ősi nyomokra az elhagyott testvérekhez. A magyar ifjúság hisz benne, hogy a turanizmus nem álom, és rövidesen öntudatra ébred a turáni népesalád és megépül az a hatalmas híd, melynek egyik pillére a japáni szigetország, másik pillére pedig a Duna-Tisza köze.

Nagy Iván lendületes beszéde után *Pekár Gyula* mondott köszönetet Nagy Ivánnak és az egész magyar ifjúságnak, hogy bekapcsolódott a turáni eszmébe s ezt a napot, mint a turanizmus örömnepét üdvözölte. „Az ezredév óta alvó Kelet kezd felébredni — fejezte be beszédét — s az ébredés munkájában, nekünk kell elsősorban részt venni. Ha a magyar ifjúság ebbe a munkába bekapcsolódott, mi akik a Társaságot alapítottuk, nyugodtan hunyhatjuk be szemünket s helyünket nyugodtan adhatjuk át az új generációnak.“

Utána *Kovács Karap Ernő* alelnök az ellenségeink által tévesen értelmezett magyar imperializmus helyes mederbe való térítésének szükségességét hangoztatta a turáni eszmén keresztül.

Április hó 4-én *dr. Turchányi Tihamér* az „Ősbolgárokról“ tartott történelmi előadást. A harcias, nomád életet élő lovas, íjász ősbolgár nép a VI. század végén bukkant fel először. A mesés, őserőkben gazdag Turán szülőtte volt, miként a magyar nép. Nyelve azonos a kazár nyelvvel, tehát török nyelv. Az ősbolgár is, mint a többi turáni nép, két csoportra oszlottak. A harciasabbak az Alduna mentére költöztek és a mai bolgárok ősapái lettek. A békésebbek északon, a Volga mentén, Kazán körül telepedtek le, az ott maradt magyaroknak szomszédságában. A XIII. században mongol hordák pusztították el a közben mohamedán vallásra tért ősbolgárokat. Későbbi maradékaik beleolvadtak a többi török népbe. A Dunamenti bolgárok lassan elvesztették nyelvi és faji sajátágaikat és turáni voltak ellenére szlávokként szerepelnek.

Április 11-én hirdetett két előadását egybevonva a „Török irodalomról“, „A régi és modern török költészetéről“ tartott nagyon érdekes előadást *dr. Mészáros Gyula*, a konstantinápolyi egyetem tanára. Drámái és epikai irodalma a török népek igen gyengén

fejlődött ki, de annál megkapóbb a lírája. Telve a keleti ember színpompájával, virágos szavaival; megkapóan mélyérzésűek dalaik, népdalaik egyszerűek, de kifejezőek, mint a magyar népdal.

Mészáros Gyula végigvezette hallgatóságát a régi és új török irodalom nevesebb költőin. Érdekessége volt az előadásnak, hogy *Mátray Erzsi*, a Nemzeti Színház kiváló művésznője, tolmácsolta szavataival a szebbnél szebb verseket Mészáros fordításában. Különösen mély hatást tett a hallgatóságra Redsai-zade M. Ekrem csodaszép költeménye, a „Gondolj reám” című, melyet Mátray Erzsi oly drámai erővel szavalt, hogy sokak szemében könny csillogott.

Közönségünk hálás tapsain kívül mi is köszönettel adózunk e helyütt is az illusztris művésznőnek, hogy felkérésünkre készséggel fáradozott az est sikerének előmozdításán.

A sorozat 8. és záróelőadásán, április hó 25-én, *dr. Cholnoky Jenő* egyetemi tanár az „Atlantisról” című mesebeli földrészről az irodalomba és tudományba bekerült tévhitet oszlatta szét, mikor súlyos geográfiai és geológiai bizonyítékaival megdöntötte az Atlantis földrész létezésének és így elsüllyedésének lehetőségét. „Ne a mesék ködében keressük tehát eredetünket és rokonainkat — fejezte be előadását — hanem ahol a valóságban megvannak, Keleten a testvérnemzeteknél s ha azokkal egy szebb jövő elérésére együtt tudunk működni, dolgozni, fáradozni, akkor valósul meg tulajdonképpen a turáni eszme”. Végül a sorozatot *Pekár Gyula* elnök szavai zárták be, megköszönve a hallgatóságnak érdeklődését s kérve, hogy a jövőben is legyenek a turáni eszme lelkes hívei.

Köszönetet mondunk mindazoknak, kik sorozatos előadásainkon közreműködni szíveskedtek, valamint az Erzsébet Népakadémiának, a Tudományegyetem bölcsészeti karának, a „Magyar-ság”-nak és a „Magyar Kurir”-nak szíves figyelmükért, mellyel munkánkat kísérték.

Dr. Marzsó Lajos.

A társaság *tagja* csak olyan feddhetetlen jellemű egyén lehet, ki a társaságot vezető eszméktől áthatva, azokért működni képes és kész.

A Turáni Társaságnak négyféle tagja van: 1. alapító, 2. rendes, 3. pártoló, 4. tiszteletbeli.

I. *Alapító tag*, ki a társaság céljaira 100 aranykoronát, — örök *alapító*, ki egyszerismindenkorra 150 koronát adományoz. Jogi személyek alapító tagsági díja legalább 150 korona, illetve 300 korona. Az alapító tagokat a munkabizottság előterjesztésére az elnöki tanács választja.

II. *Rendes tagok*. A rendes tagokat a turáni eszme és a társaság érdekében kifejtett munkásságuk elismeréséül a munkabizottság előterjesztésére az elnöki tanács választja. Tagdíjat nem fizetnek.

III. *A pártoló tagokat* a munkabizottság választja s évi 4 korona tagdíjat fizetnek, tagsági kötelezettségük három évre terjed s amennyiben a harmadik év végéig a kilépési szándék be nem jelentetett, a tagsági kötelezettség a következő évre is fennáll.

IV. *Tiszteletbeli tagok* a munkabizottság ajánlatára megválasztott külföldi kiválóságok.

Az összes tagok látogathatják a társaság által rendezett előadásokat és egyéb összejöveteleket s kedvezményes áron kapják a társaság összes kiadványait.

A társaság elnöke: *dr. Pekár Gyula*. Elnökhelyettes: *Paikert Alajos*. Felelős szerkesztő: *dr. Bán Aladár*.

Főtítkár: *dr. Marzó Lajos*. Ügyvezető igazgató: *Szécsi György Jenő*. Főszámvevő: *Neproszell Károly*.

Telefon: Képviselőház, Turáni Társaság.

A TURÁNI TÁRSASÁG

kiadóhivatalában

a következő kiadványok kaphatók:

Turán 1913. évfolyam. Alapár	2 K — f.
„ 1917. „ „	5 K — f.
„ 1918. „ „ (1—2. sz. elfogyott)	5 K — f.
„ 1921. „ „	1 K 50 f.
„ 1922. „ „	5 K — f.
„ 1923. „ „	5 K — f.
Szentgály Antal: Szibéria. Alapár	1 K — f.
Posta Béla: A moszlim művészet hatásának példái Erdélyben.	1 K — f.
Paikert Alajos: A turáni eszme	— K 50 f.
Márki Sándor: A turáni népek története	— K 50 f.
— Kapcsolatok a turáni népek történetével	— K 50 f.
Dr. Horváth Jenő: A modern Kelet (1498—1920)	2 K — f.
Dr. Lechner Jenő: A turáni népek művészete	— K 50 f.
Ischirkoff: Bulgária. Füzve 4 K, kötve	5 K — f.

Vámbéry-plakett: Vámbéry Ármán 80 éves születésnapjára készítette a Turáni Társaság. Ára 5 kor.

A jelzett alapárak a könyvkereskedői szorzószámmal szorzandók!

TURÁN

Turaanilaisen Seuran aikakauskirja. Toimittajat: tri Aladár Bán ja tri Vilmos Pröhle.

Aikakauskirja toimii turaanilaisten kansojen historian, kirjallisuuden, kulttuuripyrkimysten, kansatieteen, maantieteen ja taloudellisen elämän alalla.

Toimitus ja konttori: Budapest, Országháza, VII. kapu. (Parlamentitalo, portti VII.)

„ТУРАН“

ОРГАН НА ТУРАНСКОТО ДРУЖЕСТВО.

Редактори: Др. Аладар Баан и Др. Вилхелм Прюле.

Списаниего се занимава с историята и литературата на туранските народи, с настоящия им живот, културните им старания, с етнографията им, економическите и географическите им отношения.

Редакция и администрация: Будапеща, Парламент, Врата VII.

(Budapest, Országháza, VII. kapu.)

توران

توران جمعیتی مجموعہ کی

مجموعہ تورانلیک ماضی و حال کی

تاریخی و جغرافیائی لیکچر اور ایوان

اتنوغرافی و جغرافیائی سیاحتی

اولدور

مڈلغاری: دوکتور باہ آلادار

دوکتور پروا ویلوس

TURÁN

Revue trimensuelle, organe de la Société Touranienne, redigée par le dr. Aladár Bán et le dr. Guillaume Pröhle.

La revue »Turán« s'occupe de l'histoire, de l'ethnographie, de la situation politique et de la littérature des peuples touraniens, ainsi que de leurs aspirations culturelles et de leurs rapports historiques, économiques et politiques avec les pays occidentaux.

Redaction et administration: Budapest, Országháza, VII. kapu. (Parlement, porte VII.)